STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 6, nr. 2 1969

SUMAR

Pag.

Din istoricul antropologiei româneşti

A. Realizările Centrului de cercetări antropologice din Bucureşti în ultimii douăzeci şi cinci de ani 129
Cuvînt introductiv (Olga Necrasov) 129
Realizări şi perspective în antropologia istorică (Dardu Nicolaescu-Plopşor) 131
Douăzeci şi cinci de ani de cercetări ale omului contemporan (Suzana Grinţescu-Pop şi Th. Enăchescu) 137
Etapele dezvoltării şi sistemul antropologiei sociale şi culturale româneşti (V. V. Caramelea) 145
Douăzeci şi cinci de ani de antropologie aplicată (Th. Enăchescu) . . . 157
B. Realizările antropologilor din Iaşi în ultimii douăzeci şi cinci de ani (Olga Necrasov) 161

Paleoantropologie

IOANA POPOVICI, Necropola feudală de la Bragadiru-Zimnicea (sec. XVI). Observaţii antropologice 169
D. BOTEZATU şi GH. ŞTEFĂNESCU, Studiul antropologic al scheletelor din cimitirele feudale de la Coconi (sec. XIV—XV) 175

Antropologie contemporană

MARIA CRISTESCU, SERAFIMA ANTONIU, MARIA ŞTIRBU, ST. COMĂNESCU şi GH. ŞTEFĂNESCU, Aspecte ale creşterii şi dezvoltării copiilor din Delta Dunării 181
MARIA-ELENA ROŞCA şi OLIMPIA TUDOSE, Contribuţie la studiul tipurilor constituţionale ale populaţiei din Maramureş 189
H. SCHMIDT, Variabilitatea unor caractere morfologice ale mîinii la populaţia din satul Fundata 195

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ZENAIDA BÎLBĂ, Studiul frecvenței grupelor sanguine din sistemele ABO, MN și Rh la românii, lipovenii și tătarii din Dobrogea 201

Antropologie aplicată

TH. ENĂCHESCU, SUZANA GRINȚESCU-POP și CRISTINA GLAVCE, Nivelul de dezvoltare fizică a nou-născutului din mediul urban și rural — orașul București și teritoriul fostei regiuni București (1967) 207

Recenzii

WILHELM E. MÜHLMANN, *Geschichte der Antropologie* (*Istoria antropologiei*) (Victor Săhleanu) 217

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

A. REALIZĂRILE CENTRULUI DE CERCETĂRI ANTROPOLOGICE DIN BUCUREȘTI ÎN ULTIMII DOUĂZECI ȘI CINCI DE ANI *

CUVÎNT INTRODUCTIV

572(091.3)

În acest an toată țara sărbătorește cu un viu avînt aniversarea împlinirii unui sfert de veac de la unul din momentele cruciale din istoria patriei noastre, eliberarea sa de sub jugul fascist.

Pentru oamenii de știință, acest moment constituie un prilej de a face un bilanț al realizărilor lor, devenite posibile grație sprijinului neprecupețit acordat de regimul nostru organizării și dezvoltării științei, în toate ramurile ei.

Adunați în această ședință festivă, antropologii din București își îndreaptă gîndurile pline de recunoștință către partid și guvern, care au creat condițiile necesare afirmării științelor antropologice pe plan național și internațional, creîndu-ne posibilități de lucru mai bune decît cele de care au beneficiat predecesorii noștri. Pe de altă parte, sîntem convinși cu toții că munca noastră sub egida Academiei Republicii Socialiste România a cunoscut un drum ascendent. Iată de ce este o datorie să exprimăm aici gratitudinea noastră și către conducerea acesteia, care a înțeles nevoile disciplinei noastre și funcția sa națională, iar prin aceasta și importanța sa internațională.

Nu putem să nu amintim de rolul jucat de prof. Fr. Rainer în dezvoltarea antropologiei bucureștene, precum și eforturile acad. C. I. Parhon și mai ales cele ale acad. Șt.-M. Milcu (directorul Centrului de cercetări antropologice timp de paisprezece ani) de a ocroti, afirma și dezvolta instituția noastră. Iată de ce gîndurile noastre se îndreaptă cu recunoștință și spre aceste personalități ale lumii noastre științifice.

Olga Necrasov

* Comunicări ținute la ședința științifică festivă (21.VI.1969) consacrată aniversării a douăzeci și cinci de ani de la eliberarea patriei noastre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

REALIZĂRI ŞI PERSPECTIVE ÎN ANTROPOLOGIA ISTORICĂ

572(091.3)

La capătul întîiului pătrar de veac de înfăptuiri trăite de la eliberarea României, gîndul se îndreaptă spre începuturile şcolii moderne de antropologie de la Bucureşti, încercînd să desprindă din mulţimea faptelor împlinite pînă acum, pe cele mai vrednice de amintire şi cele îndrumătoare pe drumul de aici înainte al cercetărilor de antropologie istorică.

Strădania şi osteneala neobosită a prof. Fr. I. Rainer, din 1905 şi pînă în clipa din urmă, în 1944, istoria antropologiei în România o aşază cu pioşenie şi recunoştinţă la temelia şcolii bucureştene pe care a ctitorit-o, pe măsura puterilor unei vieţi de om, în înfruntare cu împotrivirea vremurilor trecute, de nepăsare, lipsă de înţelegere, de interes şi de sprijin oficial pentru ştiinţa omului.

O dată cu reorganizarea Academiei în 1949, şcoala de antropologie de la Bucureşti a făcut o cotitură hotărîtoare, începînd din luna mai 1950, prin concepţia istorică ce a determinat orientarea cercetărilor în direcţia istorico-arheologică, prin organizarea unui laborator şi mai apoi a unei secţii de paleoantropologie, înlăturîndu-se astfel încă de la început „una din lipsurile cele mai grave ale antropologiei româneşti din trecut, şi anume ignorarea sau minimalizarea antropologiei arheologice, care are sarcina în ţara noastră să cerceteze biologia populaţiilor care au trăit în epoca preistorică, populaţii care constituie fondul biologic din care s-a format poporul nostru"[1].

Într-adevăr, dacă analizăm atent istoricul dezvoltării cercetărilor antropologice în ţara noastră, atît în perioada precursoare caracterizată prin cercetări făcute de biologi şi în special de medici, în strînsă legătură cu domeniul lor particular de activitate, cît şi în prima etapă a perioadei

[1] ŞT.-M. MILCU, *Dezvoltarea cercetărilor de antropologie în ţara noastră*, Probleme de antropologie, 1954, I, p. 26.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

contemporane, începînd din al doilea deceniu al secolului al XX-lea și pînă în 1950, răstimp în care s-au organizat primele cercetări propriu-zise de antropologie, paleoantropologia nu a înregistrat decît cîteva titluri de lucrări (18), făcute pe baza unor materiale descoperite mai mult întîmplător, fără a se fi urmărit o problematică oarecare în cadrul unui program de cercetări organizate în acest scop. Nu este lipsit de interes să subliniem faptul că pînă în etapa actuală a perioadei contemporane a dezvoltării cercetărilor de antropologie în țara noastră, care începe o dată cu înființarea Colectivului de antropologie în cadrul Academiei, în luna mai 1950, *nu s-a organizat nici o cercetare de teren în probleme de paleoantropologie.*

Neglijarea totală a acestui sector fundamental al antropologiei, căruia în revin în principal problemele de antropogeneză și de etnogeneză a populațiilor vechi care acoperă o perioadă de timp de peste două milioane de ani, fără a mai socoti și etapa mult mai lungă de pregătire a procesului de umanizare, a constituit o sarcină nu tocmai ușoară pentru începuturile din 1950.

După acțiunea de grupare a tuturor cercetătorilor din țară în jurul Colectivului de antropologie din București, s-au stabilit strînse legături de colaborare cu Institutul de arheologie și cu un număr mereu crescînd de muzee de istorie și arheologie din provincie, la început în probleme de antropogeneză și mai apoi, în scurt timp, și în problemele de etnogeneză.

Făcînd bilanțul realizărilor obținute în 1957 de Secția de paleoantropologie, șeful secției, atunci conf. dr. O. Necrasov, observa cu satisfacție în încheierea raportului unele rezultate și întrezărea perspectivele de dezvoltare, cerînd intensificarea muncii de cercetare : „Înființarea acestei Secții constituie un merit deosebit, pe linie de antropologie, a tov. acad. Șt.-M.Milcu. Dacă cercetările de antropologie contemporană au fost cultivate și în trecut, atît la București, cît și la Cluj și Iași, cercetările de antropologie preistorică, în schimb, au fost aproape complet neglijate. Din această cauză, pînă acum cîțiva ani nu se cunoștea — în fond — aproape nimic despre structura antropologică a populațiilor făuritoare a culturilor preistorice ce au înflorit pe teritoriul țării noastre. Astfel, grație aportului cercetătorilor secției de paleoantropologie, precum și grație muncii unor cercetători din Iași și Cluj, începem să cunoaștem ceva despre tipul fizic al străvechilor triburi, precum și al populațiilor ce le-au succedat în trecut pe teritoriul nostru. Dacă rezultatele la care s-a ajuns acum constituie un început îmbucurător, totuși ele sînt încă absolut insuficiente pentru întocmirea unor lucrări de sinteză, chiar parțiale. Iată de ce munca noastră trebuie să fie încă intensificată"[2].

Dar, pentru ca secția de paleoantropologie să ia ființă, să se dezvolte, o atenție deosebită s-a acordat încă de la început acțiunii de recrutare și pregătire a primelor cadre pentru cercetările de teren și pentru studiul de laborator. Cu sprijinul Academiei au fost selecționați prin concurs un număr de bursieri, care au primit o informație antropologică adecvată nivelului lor de pregătire profesională — studenți din anul III de medicină. Un an mai tîrziu, începînd din 1951, au fost antrenați în munca de cerce-

[2] OLGA NECRASOV, *Raport de activitate a Secției de paleoantropologie pe anul 1957*, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tare pe teren, la care au participat şi un important număr de studenţi de la facultăţile de medicină, biologie şi istorie.

Această intensă activitate pentru formarea de cadre a constituit o adevărată şcoală de îndrumare, orientare şi instruire a elementelor tinere pentru munca de cercetare, încă din primii ani de facultate. O parte dintre studenţii care au luat contact, au lucrat sau au fost formaţi un timp mai îndelungat pentru munca de cercetare activează astăzi ca cercetători în cadrul Centrului de cercetări antropologice, Institutul de arheologie, Comitetul de Stat al geologiei, Institutul de speologie „Emil Racoviţă", precum şi la nivelul unor muzee de istorie şi arheologie din ţară, completîndu-şi instruirea antropologică, biologică şi istorică pe profilul instituţiilor în care lucrează.

Concomitent cu această acţiune de recrutare şi formare a primelor cadre pentru cercetările de teren şi studiul de laborator, o preocupare permanentă a constituit-o informarea şi elaborarea unei metodologii care să permită folosirea materialului antropologic ca izvor istoric. În acest scop au fost elaborate o serie de lucrări privind determinarea sexului şi vîrstei pe cranii şi schelete cu identitatea cunoscută, din colecţia Fr. I. Rainer; s-a constituit o valoroasă colecţie de paleopatologie şi morfobiologie a populaţiilor vechi; s-au elaborat lucrări privind probleme de paleodemografie, paleoecologie umană, studiul complex al populaţiilor reale, văzute ca un „adevărat experiment cronic natural, rezultat al dezvoltării istorice succesive a generaţiilor componente"[3].

Orientarea tematică a urmărit două probleme de bază, specifice antropologiei istorice: „Originea omului pe teritoriul României" şi „Originea şi evoluţia structurii antropobiologice, sociale şi culturale a populaţiilor vechi din spaţiul carpato-dunărean", punînd accentul cu deosebire asupra începuturilor procesului de umanizare în cadrul problemelor de antropogeneză şi asupra triburilor neolitice şi eneolitice, din epoca bronzului şi fierului, populaţiile din perioada migraţiilor şi populaţiile feudale în cadrul problemelor de etnogeneză, dezvoltînd totodată, pe profilul şi orientarea tematică a secţiei, cercetările de paleofaună pleistocenă şi holocenă.

Începînd din 1964, în structura organizatorică a Centrului de cercetări antropologice, conducerea Academiei a aprobat propunerea noastră ca Secţia de paleoantropologie să poarte titulatura de Secţia de antropologie istorică, cu două sectoare de cercetare: antropogeneză şi etnogeneză, urmînd, în perspectivă, să ia fiinţă şi un sector de paleofaună. Aceasta reflectă o etapă nouă în dezvoltarea cercetării complexe a populaţiilor vechi, pe o largă concepţie populaţionistă morfobiologică, cultural-istorică şi social-economică, abordată sub diferite laturi teoretice şi metodologice, într-un număr de lucrări publicate pînă în prezent sau aflate sub tipar.

Nu ne vom opri acum asupra concepţiei noastre privind antropologia istorică, ci ne vom referi doar la cîteva elemente metodologice care stau la baza acestei concepţii, unele mai mult sau mai puţin cunoscute, dar neutilizate sau într-alt mod folosite în cercetare.

---

[3] DARDU NICOLAESCU-PLOPŞOR, *Aportul paleoantropologiei la cercetarea arheologică*, Probleme de antropologie, 1963, VII, p. 267.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În problemele de antropogeneză și cu deosebire în etapele timpurii ale procesului de umanizare, prezența formelor protoumane villafranchiene din grupul australopitecinelor poate fi atestată și în absența osemintelor acestor hominide, printr-un complex de dovezi materiale homologe în totalitate cu cele descoperite în așezările neolitice în care comportamentul uman este incontestabil.

Ne referim la lucrările comunicate sau publicate în ultimii ani, cu privire la descoperirile de la Bugiulești, care au îndreptățit concluzia că la începutul procesului de umanizare a existat o etapă timpurie prepaleolitică, documentată și susținută în prezent și prin descoperirile făcute în 1968 în Etiopia, unde *Homo habilis*, în decurs de aproape două milioane de ani de existență pe valea rîului Omo, nu a folosit nici măcar o singură unealtă de piatră cioplită.

Trecînd la problemele de etnogeneză, folosirea strictă a datelor antropologice ca izvoare istorice ne obligă să reamintim unele fapte de necontestat, subliniate și documentate convingător de o serie de antropologi cu o vastă experiență practică și de cercetare. „Dacă structura antropologică a unui popor poate fi pusă în legătură cu istoria lui, formarea, răspîndirea, amestecul grupurilor structurale fenotipice și proporțiile lor fiind consecințe ale proceselor istorice, în schimb tipul fizic în nici un caz nu influențează cultura popoarelor și nici particularitățile tipologice nu determină direcția procesului istoric" [4].

Iată de ce, din punct de vedere metodologic, folosirea tuturor materialelor, izvoarelor și datelor din toate domeniile de cercetare este singura în măsură să conducă la înțelegerea și cunoașterea originii și dezvoltării istorico-biologice a unei populații vechi.

În ceea ce privește triburile neolitice de la Boian-Vărăști, deși cercetările de teren sînt încă departe de a fi încheiate, necunoscînd pînă în prezent nici măcar volumul necropolei gumelnițene, totuși, la încheierea unei etape de nouă ani de săpături s-au putut desprinde unele concluzii privind originea sud-dunăreană a populației, cu rezonanțe pînă în Anatolia, pentru unele forme și variante de grup structural fenotipic.

Cercetarea complexă a unor populații din perioada migrațiilor ne-a dovedit cît de utilă este folosirea judicioasă a tuturor datelor, materialelor și izvoarelor de care dispunem, din toate domeniile de cercetare, într-o sinteză de antropologie istorică. S-a putut explica biritualismul necropolelor de secol IV e. n.; s-au stabilit criterii diferențiale de ordin ritual între populația autohtonă (carpo-geto-daci) și populațiile alogene (taifalii), care practicau incinerația, pe materialul studiat pînă în prezent. Este însă necesară o verificare și confirmare a acestor criterii pe un număr mare de necropole reprezentative. S-a determinat originea etnică a unor elemente din mormintele de inhumație (componenta sarmatică-alanică) și s-a putut dovedi cine sînt făuritorii și purtătorii culturii Sîntana de Mureș, raporturile lor cu noii veniți și rolul componentelor goto-sarmatice la formarea, dezvoltarea și răspîndirea acestei culturi autohtone pe un areal pe care ea s-a constituit, cu particularități caracteristice unei zone istorico-etnografice.

---

[4] G. F. DEBEȚ, M. G. LEVENI, T. A. TROFIMOVA, *Materialul antropologic ca izvor istoric în problemele de etnogeneză*, Sovetskaia Etnografiia, 1952, 1, p. 22.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Urmărind problema permanenţelor într-un domeniu considerat şi recunoscut a fi cel mai puţin supus influenţelor, cel mai statornic element de continuitate şi de tradiţie, şi anume ritualul funerar, am regăsit particularităţile caracteristice carpo-geto-dacilor din sec. III—IV e. n. în Hallstatt şi pînă în bronzul mijlociu şi final în cîmpurile de urne ale culturii Gîrla Mare — Cîrna, care n-ar putea fi atribuită altor triburi indo-europene decît prototracilor. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît, alături de caracteristicile rituale, o seamă de elemente de ordin arheologic, etnologic şi de artă populară le-am putut urmări din epoca bronzului şi pînă la populaţia actuală, supravieţuind pe o durată de aproape trei milenii şi jumătate, fapt care le conferă o valoare incontestabilă de permanenţe istorice.

Seriile feudale studiate pînă în prezent au permis să se treacă la o primă încercare de sinteză pe ţară, care a arătat totuşi, cu toată repartiţia geografică inegală, neomogen distribuită şi în timp şi în spaţiu, o trăsătură comună în ceea ce priveşte structura antropologică, cu particularităţi locale regionale mai mult sau mai puţin evidente, datorite în parte şi numărului mic de cazuri din care sînt constituite seriile.

În sfîrşit, în cadrul cercetărilor complexe de la Porţile de Fier, menţionăm, printre rezultatele mai deosebite, studiul resturilor osteologice umane romanelliene de la Cuina Turcului şi fauna însoţitoare care a ridicat unele probleme interesante de ordin climatic şi economic în selecţia vînatului, predominant pentru blană într-o fază mai rece. Adăugăm la acestea şi bogata serie de schelete epipaleolitice finale de la Schela Cladovei descoperite, aparţinînd Muzeului Porţilor de Fier din Turnu Severin şi Secţiei paleolitice a Institutului de arheologie, în total resturile scheletice a peste 30 de indivizi, dintre care, cazurile studiate pînă în prezent se încadrează în grupul oriental de forme ale tipului Crô-Magnon de la sfîrşitul epipaleoliticului, în curs de „neolitizare" pe care le putem considera a fi mai degrabă reprezentanţi ai unui grup uman preneolitic.

Spaţiul nu ne îngăduie să arătăm şi alte realizări mai deosebite şi nici să prezentăm o listă bibliografică a tuturor lucrărilor elaborate în cadrul Secţiei de antropologie istorică în perioade 1950—1969. Vom menţiona totuşi unele cifre grăitoare care să reflecte bilanţul realizărilor obţinute pînă în prezent.

1. Cercetări pe teren, recoltare de materiale, pregătirea lor pentru studiu pe un număr de peste 2 700 de resturi scheletice umane din morminte de inhumaţie şi incineraţie, provenind din 78 de puncte de săpături cu participarea la 71 de campanii de cercetări pe teren.

2. Valorificarea cercetărilor şi studiilor totalizează 102 lucrări publicate, dintre care o monografie premiată de Academia Republicii Socialiste România (Sărata Monteoru), precum şi alte 12 lucrări aflate sub tipar.

3. Adăugăm la aceasta un număr de 15 lucrări prezentate în cadrul unor manifestări ştiinţifice internaţionale, congresele de la Hamburg, Kiel, Roma, Paris, Weimar, Moscova, Chicago, Praga, Budapesta şi Tokyo.

În condiţiile particulare regionale de dezvoltare istorică ale popoarelor de la Dunăre şi din Balcani, unii cercetători au semnalat în structura antropologică şi în arta populară, elemente ale populaţiilor traco-ilire, getodace, romane şi din perioada migraţiilor. În această lumină, sarcinile şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

perspectivele antropologiei istorice trebuie să se îndrepte spre cercetarea permanențelor în jurul cărora se ordonează o întreagă lume de evenimente demografice, social-economice și cultural-istorice, cu ritmuri, intensități și durate diferite de participare ale componentelor, care au conferit o fizionomie aparte fiecărui grup etnic și popor în procesul dezvoltării sale istorice și o personalitate istorică distinctă.

Începuturile modeste înregistrate de Secția de antropologie istorică în această direcție, deschid perspective promițătoare cercetării complexe antropobiologice, sociale și culturale, a procesului de formare a personalității istorice a poporului român.

Dardu Nicolaescu-Plopșor

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DOUĂZECI ŞI CINCI DE ANI DE CERCETĂRI ALE OMULUI CONTEMPORAN

572

Au trecut douăzeci şi cinci de ani de cînd în ţara noastră Statul a pus în centrul preocupărilor sale dezvoltarea societăţii pe baze ştiinţifice. Este firesc ca la o astfel de împrejurare să ne întrebăm şi noi care a fost drumul parcurs de antropologia contemporană, care sînt realizările sale, pentru ca în acest fel să căpătăm o perspectivă cît mai obiectivă a contribuţiilor şi a posibilităţilor ei de dezvoltare în condiţiile concrete ale ţării noastre. Care este contextul general al dezvoltării antropologiei contemporane şi cum ne integrăm noi în acest context?

Pe plan internaţional, în preajma anului 1944, centrul de greutate al cercetărilor de antropologie contemporană a fost reprezentat de studiul rasei. Greutăţile inerente întîmpinate de acest studiu, datorită faptului că nu se cunoştea destul de bine ceea ce este înăscut şi ceea ce este dobîndit, a făcut ca atenţia cercetătorilor să se îndepărteze de la rasă şi să se îndrepte către rezolvarea aspectelor fundamentale ale relaţiilor dintre organism şi mediu prin cercetarea a ceea ce numim genotip şi fenotip.

Rezolvarea acestui specific de probleme a condus, după cum era şi firesc, la o şi mai mare dezvoltare a cercetărilor de biologia omului. Dar, întrucît spre deosebire de trecut factorii selectivi de astăzi, care sînt răspunzători de evoluţia omului, sînt cei sociali, asistăm la o simbioză între biologia umană şi sociologie, sprijinită pe celelalte ştiinţe umanistice.

În acest fel, antropologia de astăzi a devenit o ştiinţă complexă, multidisciplinară şi interdisciplinară. Acesta este modul constructiv de a practica astăzi studiul antropologic.

O paralelizare între drumul parcurs de antropologie în acest răstimp pe plan internaţional şi antropologia românească ne apare în acest fel plină de interes.

Evoluţia cercetărilor de antropologie românească şi implicit cele de antropologie contemporană se poate împărţi în două etape :

— de la 23 august 1944 şi pînă la reorganizarea cercetării ştiinţifice prin Academie — în cazul antropologiei 1950;

— evoluţia antropologiei în răstimpul 1950—1969.

ST. CERC. ANTROPOL., 1969, T. 6, NR. 2, P. 137—143

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Anul 1944, august 5, a însemnat o pierdere dureroasă pentru antropologia din București: murea fondatorul ei, prof. Francisc I. Rainer.

Imediat după 23 august 1944, efortul principal a constat în repararea stricăciunilor aduse de război localului, în punerea în siguranță a colecțiilor și mai apoi în valorificarea și continuarea unor cercetări inițiate de maestru.

Pe prim plan se situează publicarea sub egida vechilor instituții de tradiție ale țării noastre, Academia Română și Ateneul Român, a operei științifice a prof. Rainer și a activității sale de savant și cetățean în viața culturală a țării.

În Centrul de cercetări antropologice s-a continuat studiul colecției craniologice „Rainer", perioadă din care ne-a rămas o caracterizare succintă a colecției, studiul metopismului la români, o teză de doctorat asupra malarului bipartit și un studiu asupra fisurației ficatului. În același timp Centrul de cercetări antropologice a oferit posibilitatea formării unor specialiști care activează și astăzi în antropologie.

Dar, forțele de atunci ale Centrului de cercetări erau cu totul insuficiente ca să se poată depăși o fază conservativă.

Reorganizarea științei în țara noastră, în perioada 1948, constituirea actualei Academii a însemnat o posibilitate hotărîtoare pentru dezvoltarea antropologiei. Desigur, ca în orice reînnoire, grija a fost pentru o orientare constructivă a antropologiei, pentru valorificarea critică a trecutului, pentru lansarea unor linii directoare care să asigure o bună dezvoltare de perspective.

Ca problemă de bază a fost aleasă variabilitatea organismului uman în funcție de mediu, urmărită în timp și spațiu. Principiile materialismului dialectic și istoric au fost aplicate în organizarea cercetării prin promovarea concepției istorice și biologice și a relației cu mediul.

S-a început o acțiune de grupare în jurul colectivului central al tuturor cercetătorilor de profil din țară, s-a reorganizat muzeul și biblioteca, s-au luat primele măsuri pentru formarea de cadre tinere, s-a trecut la integrarea antropologiei în acțiunea de culturalizare prin organizarea, în colaborare cu S.R.S.C., a unor expoziții de originea și evoluția omului. S-au inițiat de asemenea cercetări de dezvoltarea copilului și în special a nou-născutului și s-au obținut fonduri pentru cercetările de teren.

Pornindu-se la drum cu această concepție care evident a evoluat dezvoltîndu-se și mărindu-și eficiența de rezolvare pe parcurs, s-au obținut următoarele realizări :

1. *Antropologia etnică.* Studiul populațiilor a fost conceput ca un studiu biologic al făuritorilor de bunuri și purtători de cultură specifică, ca un studiu integrat istoric și social.

Metoda de lucru a fost cea populaționistă, coroborată cu cea tipologică. Se cercetează populația sub formă de comunități de reproducere, care, în condiții de izolare mai mult sau mai puțin accentuată a condus la formarea de tipuri locale.

Antropologii din Centrul de cercetări consideră că tipul antropologic nu este numai o dată statistică, ci și o realitate concretă care poate fi decelată în anumite limite și pe individ.

Din acest punct de vedere pot fi amintite aici studiul populațiilor de pe valea Bistriței, Vrancea, Apuseni, efectuate în colaborare cu Secția

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de antropologie din Iaşi, apoi cercetările din Haţeg, Pădureni, Mărginimea Sibiului şi Oltenia.

Ca o încoronare a acestor cercetări, Centrul de cercetări antropologice, colaborează la realizarea unui Atlas antropologic al României. Centrul nostru a mai cercetat valea Teleajenului, populaţia din valea Argeşului, zona Olteniţei şi Ţara Bîrsei.

La tipul antropologic al cercetărilor tradiţionale, Centrul de antropologie adaugă şi evidenţa populaţiilor pe plan serologic şi dermatoglific.

Drept contribuţie metodologică specifică, amintim morfograma taxonomică, care reprezintă o adaptare a acestei metode la variabilitatea speciei umane actuale şi care a permis să se identifice mai multe cicluri tipologice de perpetuare a populaţiei noastre.

Aceste contribuţii sînt apreciate şi pe plan internaţional, fiind cerute pentru „Welt-atlas und Rassen Geschichte", editat de antropologul K. Saller. Sub raport publicistic, menţionăm monografiile *Clopotiva*, *Bătrîna*, *Nucşoara-Cîmpu lui Neag* şi *Atlasul antropologic al Olteniei*.

În cadrul antropologiei etnice se mai pot menţiona şi unele contribuţii prilejuite de ieşiri peste hotare cum ar fi : studiul laringelui, al părului şi al dermatoglifelor la coreeni.

Pe baza constituirii unei serii de 1 000 de cranii, determinate biometric, s-a putut realiza o caracterizare tipologică a populaţiei actuale din Muntenia, realizîndu-se totodată o valorificare a patrimoniului Rainer.

2. *Probleme de creştere şi dezvoltare.* Dezvoltarea fizică a nou-născutului a fost concepută ca o cercetare care trebuia să reflecte relaţia organism-mediu. Dar, nu numai în ceea ce privesc cîţiva indicatori principali cum ar fi ponderea şi statura, ci reflectarea acestei relaţii în structura de amănunt a organismului, care să permită să se ajungă la aprecierea individualităţii copilului. S-a reuşit să se pună în evidenţă relaţia organism—mediu, relaţia ontogenetică nou-născut — adult, natura dimorfismului sexual a nounăscutului şi realizarea acestuia în funcţie de durata sarcinii şi, pentru prima dată în specificul de cercetare, caracteristicile procesului de accelerare pentru această etapă ontogenetică.

Un studiu interesant efectuat în Centrul de cercetări antropologice a fost acela asupra creşterii ponderale corelative a organelor de om, în cadrul căruia s-a arătat că, spre deosebire de celelalte organe, creierul demonstrează existenţa unor corelaţii curbiliniare maxime cu greutatea corpului, ceea ce arată funcţia integrativă pentru organism şi specie a sistemului nervos.

Ca o valorificare a patrimoniului Rainer se înscrie studiul corelativ între diametrele craniului visceral în cursul dezvoltării.

Altă serie de studii s-au ocupat de craniu, ţinîndu-se seama de importanţa acestuia în determinările antropologice şi în posibilitatea pe care o oferă de a face legătura dintre populaţiile actuale şi populaţiile care au trăit în trecut pe teritoriul ţării noastre. În acest domeniu amintim :

a) studiile asupra suturilor, care s-au bucurat de o bună primire internaţională şi care aduc o contribuţie concretă la schemele clasice de obliterare prin precizările care le-au adus ;

b) asimetriile craniene ;

c) persistenţa pe craniile actuale a caracterelor vechi ;

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

d) studiul unor particularități sau fenomene rare cum ar fi condilul bipartit, bipartiția osului frontal.

3. *Studii de constituție.* Au fost abordate mai ales sub aspectul conformativ în relație cu factorul de muncă, pe loturi de muncitori agricoli, forestieri, mineri, metalurgiști și muncitoare textiliste, reușind să se demonstreze existența unor conformații specifice în funcție de profilul de muncă.

În afară de aceasta mai menționăm studii conformative de ordin ecologic (populații de munte) sau a unor dispoziții anatomice particulare, în funcție de tipul de conformație.

4. *Studiile fizionomice* reprezintă un aspect destul de important în cercetările de antropologie contemporană, ele fiind întreprinse populationist și pe grupe de vîrstă, nu numai ca o completare a schemei tipologice, dar și pentru studiul transmiterii ereditare cu aplicații în expertizele de paternitate.

5. *Studiul dimorfismului sexual* este abordat de pe pozițiile concepției că acesta poate să fie diferențiat, complex, în funcție de tipul antropologic, constituție, stadiul ontogenetic și condiții de mediu. Buna sa exprimare este considerată ca o notă de realizare optimală a individului, de aceea în toate studiile noastre dimorfismul sexual reprezintă un complement obligator al cercetării.

6. *Fenomenul microevoluției*, care în prezent face parte în mod susținut din preocupările de cercetare internațională, a fost urmărit și pus în evidență și pentru țara noastră, utilizîndu-se datele de cercetare existente asupra populațiilor noastre de acum 30—40 de ani. Contribuția originală românească trebuie subliniată prin faptul că, spre deosebire de alte cercetări care au pus în evidență microevoluția doar ca pe un fenomen parcelar al organismului, s-a demonstrat existența unei microevoluții globale a organismului, orientată organizat spre potențări sau slăbiri ale unui tip antropologic dat.

De asemenea, s-a putut dovedi că procesul de hipsicefalizare a populațiilor dinaride este expresia ultimă a procesului filogenetic de înălțare a calotei cefalice, creîndu-se cu acest prilej corelații noi, opuse conformației dolicoide.

7. *Studiul dermatoglifelor* constituie o preocupare statornică a Secției de antropologie contemporană, reprezentînd un element de bună continuitate ereditară. Specificul cercetărilor noastre constă în aceea că cercetarea dermatoglifică are și un caracter etnic.

De mai mulți ani este strîns un material valoros prin conținutul și perspectiva sa de valorificare, studiul dermatoglifelor fiind prezent atît în cercetările complexe, cît și în cele pentru atlas. Menționăm studii particulare cum sînt cele asupra variabilității sulcusului transvers palmar sau figura asimetrică. În sfîrșit, se semnalează o lucrare de sinteză asupra dermatoglifelor la români.

8. *Studiul biochimic.* Pe plan mondial, cercetările de biochimie în antropologie sînt de dată relativ recentă. Se urmărește atît polimorfismul proteinelor serice sau al diferitelor enzime, cît și variabilitatea unor componente biochimice și minerale din sînge.

O etapă mai nouă în acest domeniu o constituie corelarea acestor indicatori metabolici cu anumite caractere morfologice, fiziologice și psihice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Orientarea cercetărilor de biochimie antropologică la noi în ţară urmează două direcţii distincte :

a) cercetarea polimorfismului unor proteine de constituţie, polimorfism care este determinat genetic — se urmăresc repartiţiile genotipice şi fenotipice, verificîndu-se prin studiile pe familii ipoteza genetică privind modul de transmitere al acestor caractere ;

b) observarea variabilităţii diferitelor componente biochimice din sînge considerate indicatori ai metabolismului glucidic, lipidic şi protidic, în funcţie de climă, factori economico-sociali, sex, vîrstă.

Din cercetările efectuate pînă în prezent s-a elaborat, împreună cu colectivul laboratorului de serologie, un studiu privind repartiţia tipurilor de haptoglobine în ţara noastră, folosind atît datele Centrului de cercetări antropologice, cît şi cele ale Institutului medico-legal.

În ceea ce priveşte cercetările de biochimie a metabolismelor, s-au găsit în genere valori ale glicemiei şi colesterolemiei mai scăzute în zona de munte şi mai crescute în zona de şes. Cercetările ulterioare nu au mai confirmat această repartiţie diferenţiată în funcţie de altitudine.

De asemenea, s-a urmărit dacă există deosebiri semnificative din acest punct de vedere între categorii de muncă diferite. Astfel, cercetînd trei eşantioane de muncitori, mineri, forestieri şi constructori de maşini, nu s-au găsit diferenţe statistic semnificative.

În ceea ce priveşte corelarea rezultatelor noastre cu cele din alte ţări se poate afirma că ţările vecine, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, se deosebesc semnificativ statistic în frecvenţe genice faţă de România.

9. *Cercetările de serologie* se referă la studiul repartiţiei şi variabilităţii unor grupe de sînge şi serice în ţara noastră. Orientarea generală a planului de lucru în domeniul problemelor de serologie este de a continua studiul repartiţiei grupelor de sînge în zonele necercetate sau insuficient cercetate, în vederea alcătuirii unui Atlas serologic al ţării, de a adînci şi extinde cercetarea prin studii pe familii şi de a introduce studiul unor sisteme enzimatice, precum şi a repartiţiei talasemiei şi siclemiei la noi în ţară. La acest ultim aspect au fost făcute unele sondaje în Dobrogea, urmînd a fi făcute şi în bazinul Dunării.

Rezultatele privind aspectele de cercetare mai sus enunţate arată care este repartiţia principalelor grupe ABO pentru ţara noastră şi variabilitatea valorilor, pentru zone, microzone şi sate ; pentru sistemul haptoglobin se constată de asemenea variaţii teritoriale.

Studiile de serologie întreprinse şi publicate pînă în prezent definesc destul de reprezentativ repartiţia grupelor ABO şi a sistemului Rh, la populaţia ţării noastre, pentru a putea fi folosită la efectuarea hărţilor serologice ce se elaborează pe teritorii întinse — continente.

10. *Cercetări de genetică.* Implicaţiile genetice ale antropologiei sînt foarte vechi, dar modul de abordare a geneticii în antropologie a fost diferit, în funcţie de evoluţia ştiinţelor biologice în general şi a geneticii în special.

În momentul constituirii sale, antropologia a pornit de la postulatul eredităţii caracterelor. S-a căutat să se selecţioneze acele caractere, care, în decursul generaţiilor succesive, prezentau o mai mică variaţie. Aşa s-a ajuns la studiul precumpănitor al capului şi mai ales al neurocraniului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Între timp, dezvoltarea concepției genetice de genotip și fenotip a pus în discuție prelevarea acestor caractere, cerîndu-se să se rămînă numai la acele caractere cu un mecanism genetic determinabil — acesta a fost cazul grupelor sanguine.

Cercetările ulterioare au arătat că de fapt toate caracterele umane sînt selective și că nimic nu este mai mult sau mai puțin important pentru definirea omului. Pentru antropolog linia de cercetare este aceea a definirii complete a omului. De aceea, antropologia contemporană a centrului nostru merge pe principiul studiului complet și a stabilirii raportului genotip-fenotip pentru toate caracterele, pe baza studiului unor populații organizat pe pedigriuri.

Pentru noi, genetica nu poate substitui antropologia, ci reprezintă doar o latură cu metode și tehnici proprii, la fel de utile antropologiei ca și celorlalte științe mai mult sau mai puțin înrudite.

Din cercetările concrete de genetică putem aminti cercetări de serologie, dermatoglife, fizionomie, tipologie și cromatină sexuală. Alături de aceste contribuții de tip populaționist, se pot menționa și unele aspecte particulare, cum ar fi corelația grupelor sanguine ABO cu hipertensiunea sau studiul torusului palatin.

Acesta a fost în general drumul parcurs în cercetarea antropologică contemporană în ultimii douăzeci și cinci de ani. Pornind de la studiul variabilității umane și mergînd consecvent în acest sens, se poate spune că astăzi activitatea Secției de antropologie contemporană este concentrată în jurul a două direcții de cercetare :

1. Atlasul antropologic al României — cercetări extensive, pe tot teritoriul țării ;

2. Cercetări complexe — intensive — de antroplogie, concentrate pe anumite teritorii, în vederea constituirii unei stațiuni permanente de supraveghere biologică a populației.

— Atlasul antropologic reprezintă un sistem de referință și de evidență a evoluției biologice a populațiilor, din toate timpurile, care au trăit și trăiesc pe teritoriul țării noastre, din care sistem de referință antropologiei contemporane îi revine ca sarcină cercetarea și caracterizarea populațiilor actuale.

Acest atlas formează complementul necesar de evidență biologică a populațiilor, care se alătură atlaselor practicate de multă vreme pe linie economică, demografică, culturală etc.

Într-o vreme în care se pune problema dezvoltării și recrutării forțelor de muncă pentru o politică a populațiilor de lungă perspectivă, o astfel de lucrare, cum este Atlasul antropologic, ne apare oportună și necesară și credem că dacă noi nu vom contribui la edificarea acestuia acum cînd raporturile seculare și milenare n-au fost încă profund modificate de revoluția industrială, am fi răspunzători de a nu fi constituit acest document și instrument de lucru, iar antropologiei i-am răpi tocmai atributul ei cel mai de preț : perspectiva.

— Supravegherea biologică a populațiilor în stațiuni este o necesitate a timpurilor noastre. Este surprinzător la prima vedere că avem stațiuni de observare a florei, a faunei și nu avem stațiuni biologice metodic organizate pentru observarea omului pe generații.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Centrul de cercetări antropologice a pornit pe drumul constituirii unor astfel de staţiuni, realizînd o evidenţă a succesiunii generaţiilor pe circa 150 de ani, în zona Bran. În acelaşi timp în această zonă au fost cercetate 4 din cele 11 comunităţi de reproducere, dintre care două în adîncime (Fundata şi Şirnea), urmînd ca în acest an să se adauge o verigă în plus (Moeciul de Sus). Aspectele studiate pînă acum pentru comunităţile citate sînt cele de serologie, biochimie, hematologie, tipologie, fizionomie, conformaţie şi profil patologic general.

Este evident că abordarea unor astfel de cercetări complexe şi adîncite nu s-au putut realiza fără o dezvoltare corespunzătoare a metodelor şi tehnicilor şi în primul rînd a metodologiei complexe a populaţiilor care formează specificul de cercetare a antropologiei din ţara noastră.

Metoda complexă de investigare se caracterizează în utilizarea de echipe de specialişti de formaţii diverse, acţionînd prin metode diferite simultan pe un grup de populaţii. Astfel, specificăm practicarea de metode: antropobiologice, antropomedicale, investigaţia familială şi demografică, cercetarea sociologică, investigaţia ecologică şi metoda istorică.

Considerăm că expunerea prezentă a realizărilor noastre dovedeşte că cercetarea de antropologie contemporană a centrului nostru este în pas cu cerinţele ştiinţifice ale vremurilor noastre şi că, în plus, antropologia din ţara noastră îşi aduce în felul ei aportul în dezvoltarea antropologiei internaţionale prin cultivarea unor aspecte proprii, menţionînd în mod special cercetarea complexă şi studiul populaţionist longitudinal pe bază de pedigriuri.

Datorită muncii sale perseverente, antropologia contemporană este astăzi integrată în circuitul internaţional, cercetătorii secţiei fiind întotdeauna prezenţi la manifestările internaţionale de antropologie, în schimb de lucrări ştiinţifice cu cercetătorii străini afiliaţi la programe de cercetări internaţionale şi în acelaşi timp, cadrele de conducere sau mai vechi sînt membre în asociaţii antropologice din ţară sau străinătate sau ale Uniunii internaţionale de antropologie şi etnologie.

Acesta este bilanţul antropologiei contemporane al Centrului de cercetări antropologice, care dovedeşte şi pe această latură aportul antropologiei în edificarea vieţii ştiinţifice, culturale şi materiale a ţării noastre.

În ultimul cuvînt al expunerii realizării ştiinţifice a antropologiei contemporane, secţia consideră de primă importanţă a arăta că toate aceste realizări fructuoase au la bază faptul de a fi găsit în permanenţă un sprijin neprecupeţit şi o înţelegere cît se poate de largă la nivelul conducerii Academiei, inclusiv la nivelul resorturilor administrative, pentru Centrul de cercetări antropologice.

Secţia de antropologie contemporană exprimă aici în numele cercetătorilor săi multă gratitudine şi mulţumire celor care au luptat şi s-au zbătut pentru propăşirea Centrului de cercetări antropologice.

De asemenea cercetătorii secţiei îşi aduc mulţumirile cadrelor auxiliare, bibliotecii, secretariatului, laboratorului de statistică şi foto şi nu cu mai puţină apreciere resortului administrativ propriu.

Deoarece în genere pe linia sprijinului din partea Comitetului sindical ne-am referi aceloraşi persoane cărora ne-am adresat mai înainte, rămîne doar să repetăm expresia sentimentelor noastre de gratitudine la adresa lor.

Susana Grinţescu-Pop şi *Th. Enăchescu*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ETAPELE DEZVOLTĂRII ŞI SISTEMUL ANTROPOLOGIEI SOCIALE ŞI CULTURALE ROMÂNEŞTI

Antropologia socială şi culturală, dezvoltată ca disciplină autonomă în cadrul Centrului de cercetări antropologice al Academiei, cunoaşte pînă în prezent două etape în istoricul ei : o perioadă de debut din 1955 pînă în anul 1964 şi după această dată o perioadă a consolidării.

I. ETAPA DE DEBUT

În prima etapă (1955—1964) sociologii (Tr. Herseni şi V. V. Caramelea) au căutat prin cercetările lor originale să ofere date de ordin social, demografic şi cultural, pentru ca antropologia să-şi pună în valoare gnoseologică, să-şi explice, să interpreteze datele ei, ţinînd seamă nu numai de factorii genetici, morfo-fiziologici, ci şi de determinanţii social-economici, demografici şi culturali.

În această etapă s-au făcut studii sociologice, etnografice, demogenealogice pe profil antropologic asupra „mediului social" „familiei", „endogamiei şi exogamiei", „migraţiilor", de către Traian Herseni şi V. V. Caramelea, individual sau în colaborare, asupra unor populaţii contemporane cercetate de antropologia fizică, care au apărut în monografiile *Clopotiva*, *Bătrîna*, *Nucşoara* şi *Cîmpu lui Neag*, iniţiate şi coordonate de antropologia fizică. Pot fi astfel citate cîteva cercetări originale : *Studiul genealogic al populaţiei*, de Traian Herseni, în *Cercetări antropologice în Ţara Haţegului — Clopotiva* (Edit. Acad. R. P. R., 1958); *Mediul social istoric*, de V. V. Caramelea, în *Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor — Satul Bătrîna* (Edit. Acad. R. P. R., 1961); *Mediul social-economic şi cultural*, de Traian Herseni şi V. V. Caramelea şi *Studiul sociodemografic*, de V. V. Caramelea, în *Structura antropologică, privită comparativ a satelor Nucşoara şi Cîmpu lui Neag* (Edit. Academiei, 1966).

În afară de colaborări la monografii antropologice, studii sociologice, demografice şi etnografice în sprijinul antropologiei fizice au mai fost publicate în colecţia „Probleme de antropologie", care şi-a încheiat apariţia

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cu vol. al 7-lea. Am cita tot selectiv, studiile: *Considerații demografic-antropologice asupra migrațiunilor din Mărginimea Sibiului I, Rezultatele cercetărilor din satul Tilișca*, de Vasile V. Caramelea (Probleme de Antropologie, 1962, **VI**).

Pentru populațiile vechi, unul din cei doi sociologi a colaborat cu paleoantropologii, realizînd cercetări originale de paleodemografie și paleosociologie. Am menționa *Studiul structurii demografice* de V. V. Caramelea și C. Maximilian, apărut în monografia paleoantropologică *Sărata Monteoru* (Edit. Acad. R. P. R., 1962) și *Contribuții paleodemografice la studiul unor comunități tribale din epoca bronzului de pe teritoriul României* de V. V. Caramelea, D. Nicolaescu-Plopșor și C. Maximilian (Probleme de Antropologie, 1963, **VII**), care împreună cu datele asupra unei comunități din neolitic a fost publicat și în revista „Voprosî Antropologhii".

La Sesiunea națională de antropologie din 1962, sectorul de demografie, în perspectiva antropologiei sociale și culturale, a prezentat comunicări și a avut reprezentantul său în comitetul de organizare, iar la manifestările antropologice internaționale s-au prezentat două comunicări: una la cel de al VI-lea Congres internațional de științe antropologice și etnologice, Paris, 1960 (V. V. Caramelea, *Contribution ethnographique concernant les vestiges de la communauté villageoise primitive chez les Roumains*) apărută în actele congresului, la secția „Ethnologie général et méthodologie — Structures sociales (tome II, p. 29—32); alta la cel de al VII-lea Congres internațional de științe antropologice și etnologice, Moscova, 1964 (V. V. Caramelea, *Contribution à l'étude de la forme sociale de la communauté villageoise — Méthode de reconstitution de ses phases*), apărută în tomul III al actelor congresului, la secția „Forme și instituții sociale". Aceasta din urmă este o prezentare a modalității cum am realizat studiile diacronice de structură socială. În conținutul comunicării s-a folosit termenul de „antropologie socială".

Oferind colaborarea ei antropologiei fizice, antropologia socială și culturală, cu toată activitatea ei de un deceniu (1955—1964), nu a fost totuși socotită în prima etapă ca o disciplină antropologică independentă, autonomă, soră bună cu celelalte științe antropologice admise în așezămîntul științelor omului și la noi în țară.

Fenomenul s-a întîmplat exact ca și în alte țări, fiind tratat ca o „ancila" a antropologiei fizice (vezi și *Histoire de l'anthropologie*, de Paul Mercier, Paris, 1964).

Lucrările , chiar cele pretinse antropologice complexe, nu folosesc termenul de „antropologie socială și culturală", ba chiar unii antropologi caută a fugi de el.

În privința aceasta între 1960 și 1964, un cercetător de profil social din Centrul de cercetări antropologice a luptat din răsputeri pentru introducerea și folosirea termenului și constituirea problematicii pentru o disciplină a omului social și a omului psiho-cultural, care putea sta foarte bine la masă cu antropologia fizică și care să dea unele elemente valoroase și antropologiei filozofice.

Lupta aceasta dusă în Centrul de cercetări antropologice se reflectă foarte bine în evoluția organizatorică a antropologiei sociale și culturale prin drumul parcurs de la un post de demograf, laborator de socio-demografie, secție de antropologie socio-demografică și culturală

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

devenind în cele din urmă secţie de antropologie socială, demografică şi culturală.

În lucrările noastre publicate în monografiile şi în periodicele de antropologie se văd clar cuceririle pas cu pas, „petec cu petec", cum ar spune Bronislaw Malinowski şi anume de a introduce terminologia şi de a constitui un domeniu de cercetare propriu acestei discipline, omul social şi omul cultural, şi metode proprii, aferente cercetărilor pe care ea le viza într-o concepţie proprie, nouă, faţă de aceea a antropologiei fizice de care caută să se deosebească şi să se autonomizeze, continuatoare a unei tradiţii, totuşi şi deschizătoare de o problematică nouă, care putea servi de inspiraţie chiar disciplinelor omului deja constituite, din care unele se împotriveau chiar recunoaşterii ei.

II. PERIOADA CONSOLIDĂRII

La 1 iulie 1964, o situaţie conjuncturală, creată cu prilejul reorganizării institutelor şi centrelor de cercetare ştiinţifică ale Academiei, face să se recunoască oficial, autonomizîndu-se de către antropologia fizică şi distingîndu-se de către celelalte ştiinţe sociale şi ale omului, şi antropologia socială şi culturală. Responsabilul laboratorului demografic al Centrului de cercetări antropologice, care devine secretar ştiinţific, propune şi conducerea Academiei aprobă înfiinţarea unei secţii pentru studiul grupului de probleme privind „latura socială şi culturală a omului", aspectele cele mai umane ale lui, „omul social" şi „omul cultural", studiul omului ca „grup" al „populaţiilor umane", subunitate organizatorică nouă cu două sectoare : unul, *de antropologie socială, economică şi culturală*, altul, *de demografie antropologică.*

1. *Cercetările multidisciplinare, iniţiate, dirijate şi coordonate de antropologia socială. Definirea integrală, pluridimensională a omului*

În vechile cercetări din perioada de constituire a antropologiei sociale şi culturale, subordonată antropologiei fizice, studiile sociale, demografice şi etnografice, profilate antropologic, erau îngrădite ca dezvoltare şi interpretare de concepţia teoretică a antropologiei fizice, de metodica ei, de sistemul de corelări, de conexiuni, ea fiind dirijoarea.

Pînă în 1964, ea a căutat, în cadrul unor investigaţii antropologice complexe dirijate de antropologia fizică, să realizeze cunoaşterea mediului social, economic şi cultural, istoric şi actual, în care s-au dezvoltat biologic diverse grupuri umane.

Cercetările sociologice, demografice şi etnografice asupra unor grupuri de populaţie din zonele Hunedoara, Sibiu, Alba Iulia, Oltenia, Bicaz au fost făcute în acest scop.

După 1964, antropologia socială şi culturală a desfăşurat cercetări proprii, dirijate şi coordonate de ea într-o nouă direcţie, prin care caută să aducă contribuţia la un studiu mai temeinic, mai veridic al omului, privit real, ca organism şi comportament, definit pluridimensional şi nu numai al omului în contextul social, economic şi cultural tradiţional, milenar agricol, ci şi în noile condiţii de muncă şi de trai ale societăţii româneşti contemporane, ale culturii şi civilizaţiei industriale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cooperativizarea agriculturii, industrializarea, urbanizarea pun într-adevăr pentru ţara noastră numeroase probleme de ordin uman, de adaptare morfo-fiziologică, de integrare psiho-socială, de schimbări în gîndire, în sistemul valoare - atitudine, pentru o populaţie care nu era obişnuită cu munca la maşină, uneori în secţii automatizate, în echipe, în schimburi diurne şi nocturne, în întreprinderi industriale, de mari dimensiuni, ci cu o muncă pentru care se foloseau unelte mărunte, într-un cadru familial, pentru populaţia agricolă, muncă efectuată ziua, cu variaţii sezoniere, cu un lung timp liber iarna — care pentru mulţi, pentru făuritorii de cultură populară — este răgaz de „creaţie artistică", de manifestări estetice, de înfrumuseţare a existenţei omului.

Se constituie relaţii interumane noi în interiorul echipelor, între echipe, în cadrul întreprinderii, un mediu social de muncă separat de cel rezidenţial, se produc schimbări în configuraţia comportamentală tradiţională.

Se structurează un nou tip de personalitate în concordanţă cu schimbările comportamentale, cu *rolul* şi *statutul* individului nu numai în familie şi în mediul rezidenţial, ci şi în cel de muncă industrială, o personalitate care nu mai este dirijată îndeosebi de şi către tradiţie. Pentru această nouă direcţie de cercetare, antropologia socială şi culturală românească, deşi cea mai nouă dintre ştiinţele sociale şi ale omului la noi, a iniţiat cea dintîi o cercetare multidisciplinară asupra omului din ţara noastră privit cu *adevărat integral* — ca natură, societate, cultură — sau sub aspect complex, biologic, psihologic, istoric, social, cultural şi ecologic, în trecerea lui la munca şi modul de viaţă al societăţii industriale de la cultura tradiţională.

Cercetarea s-a făcut asupra grupurilor umane din judeţul Argeş.

Se folosesc pentru prima oară din plin şi corect termenii de „antropologie socială" şi de „antropologie culturală" prin distingerea conceptelor de „societate" şi de „cultură", dar care sînt interdependente, sînt unite în „*mediul social-cultural*" — *indicator sintetizator* al antropologiei sociale şi culturale pentru datele ei, după care se merge mai departe spre studiul unei antropologii integrale, conexîndu-şi datele cu cele ale antropologiei biologice şi ale celei psihologice (V.V. Caramelea, *Man, modification of labour and of way of livning* (I). *Team-work investigation in the Argeş region, coordinated by physical, social and cultural anthropology*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1965, **2**; V.V. Caramelea, *O cercetare complexă, interdisciplinară de antropologie fizică, socială şi culturală asupra unor grupuri de mineri, muncitori forestieri şi agricultori din regiunea Argeş*, în Studii şi cercetări de antropologie, 1965, **2**, *1*).

2. *Primul laborator propriu de teren. Cercetările multidisciplinare din staţia pilot Berivoeşti asupra omului tradiţional şi industrial*

Pentru a-şi pune problemele, pentru a-şi verifica ipotezele şi pentru a-şi experimenta metodele, nestingherită de antropologia fizică, antropologia socială şi culturală românească a creat un „laborator" de teren, o „bază", permanentă de cercetări. Au fost luate în studiu 8 grupuri umane cu o veche şi bogată tradiţie culturală, care trec acum la viaţa societăţii industriale.

În această staţie pilot, ale cărei rezultate teoretic-metodologice, obţinute de antropologia socială şi culturală, au fost folosite şi în cercetările asupra altor grupe umane din judeţul Argeş, s-a efectuat prima investigaţie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

din ţara noastră, în care, alături de studiul organismului uman, a fost abordat şi studiul comportamentului, al formării personalităţii, prin integrarea datelor de ordin biologic, psihologic, istoric, social, cultural şi ecologic (V. V. Caramelea, Gh. Tănăsescu, I. Mihăilă, Oct. Luchian, Iulia Vaida, Maria Pafnote, Th. Enăchescu, S. Grinţescu-Pop, M. Barnea, S. Beroniade, E. Radu, Tatiana Drăghicescu, Angela Chiţu, Mihăiţa Dumitrescu, I. Rouă, I. Oprescu, S. Chelcea, *Probleme der psiho-sozialen und morphophysiologischen munschlichen Anpassungsfähigkeit im Industrialisierungsmedium Rumäniens*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1966, **3**).

Investigaţiile din staţia pilot au tins, în primul rînd, să definească antropologic complex populaţia autohtonă, să cunoască omul sub aspect fizic, psiho-cultural, viaţa umană, obiceiurile, vorbirea etc., punîndu-l totodată în relaţie cu mediul înconjurător, natural şi cultural. În al doilea rînd, plecînd de la această caracterizare, să urmărească fenomenele social-umane provocate de industrializare, de cooperativizarea agriculturii, corelaţia dintre schimbările în *structura socială* şi *structura semantică*, schimbările în *opinia*, în *gîndirea* oamenilor, în sistemul valoare atitudine, apariţia unor valori culturale emergente în locul unor *valori culturale tradiţionale*, formarea unui *nou tip de personalitate* de *bază* şi de *statute*, *individuală* şi *societală* (V. V. Caramelea, *Romanian social and cultural anthropology and study of the man in the industrial society — A team-work investigation at the Berivoeşti pilot station and in the Argeş district*, în Ann. roum. d'Anthrop. 1968, **5**; V. V. Caramelea, Gh. Geană, Viorica Apostolescu, Lucia Alexa, *Nouvelle contribution à l'étude de l'homme intégral dans le processus de l'industrialisation*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1969, **6**).

Astfel, începînd de la 15 mai 1964, echipe complexe de antropologi fizici, de antropologi sociali şi culturali, sociologi, psihologi, demografi, lingvişti, ergonomişti, medici de la institutele şi centrele de antropologie, de psihologie, de istoria artei ale Academiei, de igienă al Ministerului Sănătăţii, cadre didactice din toate gradele de învăţămînt au cercetat problemele legate de definirea antropologică complexă a omului, de plasticitate umană (adaptare socială sau de integrare socială şi de adaptare biologică, morfo-fiziologică), de schimbări tehnice, social-culturale, de educaţie, estetică, limbaj, de formare a personalităţii mai întîi în staţia pilot.

Cercetarea din staţia pilot a fost astfel realizată încît să fie caracterizat, pe de o parte, *omul tradiţional*, iar pe de altă parte *omul industrial* sau *omul în procesul industrializării*.

Ecologii, geografii, geologii, naturaliştii au cercetat problemele ecologice naturale, iar istoricii, etnografii, antropologii fizici au studiat tipul antropologic al băştinaşilor, trecutul social-economic, valorile culturale tradiţionale în care au trăit şi s-au dezvoltat biologic şi social grupurile de populaţie din staţia pilot (Suzana Grinţescu-Pop, V. V. Caramelea, Al. Bera, Th. Enăchescu, *Quelques données d'écologie, d'archéologie, d'histoire sociale et économique et d'anthropologie ethnique, concernant les groupes autochtones de la „station — pilot" de Berivoeşti*, în Ann. roum. d'Anthrop. 1969, **6**; Al. Bera, V. V. Caramelea, *Ecologie naturală în studiul adaptabilităţii umane şi al personalităţii — Contribuţie în cadrul cercetărilor interdisciplinare din staţia pilot Berivoeşti*, în Studii şi cercetări de antropologie, 1968, **5**, *1*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Sociologii şi demografii au studiat problema organizării sociale şi structurii sociale în trecut şi în prezent, relaţii şi instituţii sociale, modificările în structura profesională a populaţiei active, pe medii şi sexe, grupe de vîrstă, pregătirea şcolară şi profesională, problema forţei de muncă, recrutarea ei, asigurarea şi formarea cadrelor pe măsura creării de noi întreprinderi industriale sau extinderea activităţii celor existente (V. V. Caramelea, *Berivoeşti — Studiul diacronic de structură socială* în „Sociologia militans", III—IV, ed. Stiinţifică; S. Chelcea, V. V. Caramelea, *Contribution de sociologie, de psychologie sociale et d'anthropologie sociale et culturelle à l'étude du comportement d'un groupe d'agriculteurs qui passent au travail des mines de charbon (I) Berivoeşti — Argeş*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1968, **5**).

Psihologii sociali de la Institutul de psihologie al Academiei, conduşi de Traian Herseni de la Institutul pedagogic din Bucureşti şi antropologii sociali şi psiho-culturali au studiat problema comportamentului social-economic al oamenilor faţă de schimbările sociale, tehnice şi culturale, a încadrării unei populaţii tradiţionale milenar agricole în munca industrială cu accentul pe problemele *adaptabilităţii sociale, a randamentului* şi *a personalităţii* (Traian Herseni, V. V. Caramelea, N. Radu, *Enquêtes de psychologie sociale, de sociologie et d'anthropologie sociale et culturelle industrielle dans le cadre d'une recherche multidisciplinaire sur les ouvriers des mines de la „station pilote" de Berivoeşti — Argeş*, în Ann.roum. d'Anthrop.,1968,, **5**); S. Chelcea, V. V. Caramelea, *Contribuţii la studiul personalităţii în concepţia unei antropologii integrale*, în Studii şi cercetări de antropologie, 1968, **5**, *1*; Traian Herseni şi V. V. Caramelea, *Anchete de psihologie socială-agrară în staţia pilot Berivoeşti*, în Studii şi cercetări de antropologie, 1968, **5**, *1*).

Antropologii fizici (Suzana Grinţescu-Pop, Th. Enăchescu, Maria Vlădescu, Elena Radu etc.), pe baza de biometrii, au ajuns la o caracterizare a tipului fizic şi a tipului constituţional al muncitorilor care trebuie consemnat în acest laborator (staţie pilot) în momentul cînd ei se încadrează în diferite întreprinderi industriale (Elena D. Radu, *Données somatiques concernant l'étude de l'homme intégral, de l'adaptabilité et de la personnalité. Recherches portant sur trois lots de travailleurs de la zone d'Argeş*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1969, **6**).

Au fost efectuate măsurători antropologice pentru eşantioane formate din 50 pînă la 800 de muncitori, în funcţie de probleme, dar mai ales de subiecţii care puteau fi cuprinşi în cercetarea unui aspect al problemei. Au fost făcute examene biochimice, glicemie, colesterol, calciurie şi proteinemie, precum şi examene hematologice, numărători de leucocite, hemoglobină, hematocrit, calculîndu-se şi indicii eritrocitari corespunzători (Tatiana Drăghicescu, *Constantele biochimice la un eşantion de muncitori de la minele Drăgana şi Valea Podului, Berivoeşti — Argeş*, în St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*; Mircea Constantinescu, V. V. Caramelea, Mircea Andreescu, Sergiu Aloman, *Healt Condition in the process of adaptability and personality structuring — Brief data of a complex, clinical, biochimical, hematological and social-cultural research carried out on a group of oil industry workers in the Bogaţi-Leordeni area, Argeş country*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1969, **6**).

Psihologii au efectuat diferite testări în scopul de a cunoaşte capacitatea psiho-fiziologică a acestor agricultori, a omului tradiţional, care schim-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

bîndu-şi munca trebuie să facă faţă unor solicitări diferite, uneori într-un grad mult mai ridicat decît ceea ce li se cerea în activitatea agricolă. Studiile obţinute de o echipă colaboratoare valoroasă condusă de Gh. Tănăsescu, de la Institutul Medico-Farmaceutic — Bucureşti, sînt extrem de concludente atît pentru populaţia adultă, muncitori industriali, cît şi pentru copiii din staţia pilot Berivoeşti, studiaţi complex ani în şir (Gh. Tănăsescu, V. V. Caramelea, Mihăiţa Dumitrescu, Angela Chiţu, Viorica Apostolescu, C. Roman, *L'étude comparative de quelques caractéristiques morphofonctionnelles et psycho-physiologiques chez les travailleurs miniers, agricoles et constructeurs de machines*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1968, 5).

Noutatea procesului de industrializare şi implicaţiile lui de ordin biologic, social şi cultural ne-au îndemnat să apelăm nu numai la disciplinele mai vechi constituite, ci şi la cele noi apărute ca urmare a dezvoltării tehnicii, a muncii cu maşina în echipe etc.

Întrucît între problemele generate de dezvoltarea industrială problema adaptabilităţii omului la munca industrială ni s-a părut cea mai urgentă şi utilă, mai ales că în următorii ani încă cîteva sute de mii de locuitori din mediul rural vor trece la munca şi modul de viaţă caracteristice societăţii industriale, s-a făcut apel şi la specialiştii în ergonomie. Antropologia socială a introdus pentru prima oară în cercetările româneşti *antropologia ergonomică*. Specialişti în fiziologia muncii (ergonomiştii) au urmărit aspectele energetice ale muncii prin cercetări directe, aplicînd tehnici moderne, urmărind muncitorii în tot cursul desfăşurării procesului de producţie, de la intrarea pînă la ieşirea din lucru, pe schimburi. Consumul de energie pe operaţiuni a fost determinat de Iacob Mihăilă şi colab. (Mihăilă I., Caramelea V. V., Vaida Iulia, Pafnote Maria, Luchian O., Chelcea S., *Omul şi societatea industrială — Cercetări de ergonomie, psihologie şi sociologia muncii, coordonate de antropologia socială în regiunea Argeş (I)*, în St. şi cerc. antropol., 1967, 4, *1*; Mihăilă I. and co-workers, *Research on adaptation of two groups of Workers from same ecological zone to industrial activity (Berivoeşti—Argeş)*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1968, 5).

Au fost studiate modificările fiziologice ale aparatului cardiovascular şi ale celui respirator, s-au făcut de asemenea cercetări de adaptabilitate funcţională ale aparatului neuro-muscular. Au fost urmărite probleme de microclimat, zgomot şi trepidaţii. Medicii au studiat starea de sănătate, morbiditatea profesională şi dinamica accidentelor (Iulia Vaida, V. V. Caramelea, O. Luchian, Gh. Pătru, N. Manu, N. Moisescu, Victor Popa, *Contribution to the study of the determinant factors of adaptability and personality—Psycho-physiological stress and health state of coal miners of the pilot station Berivoeşti—Argeş*; M. Barnea, V. V. Caramelea, A. Florescu, C. Roman, *Facteurs d'hygiène communale dans l'étude de l'adaptabilité et de la personnalité. Contributions dans le cadre des recherches interdisciplinaires coordonnées par l'anthropologie sociale dans la Station pilot de Berivoeşti—Argeş*, în Ann. roum. d' Anthrop., 1969, 6).

Antropologii sociali şi culturali au analizat, cu concursul celorlalte ştiinţe sociale şi umaniste, schimbările în modul de viaţă, în cultură, în tradiţie şi respectiv în formarea personalităţii. Pentru antropologia socială şi culturală, interesul problemelor a gravitat în cunoaşterea şi explicarea în interrelaţia lor a problemelor: structură socială, cultură, personalitate,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

înainte şi după schimbările ce au avut loc în viaţa socială a grupurilor umane cercetate, prin trecerea de la tradiţional-agricol la industrie.

3. *Dezvoltarea unor cercetări specializate de antropologie demografică, lingvistică, estetică, psihologică, educaţională în cadrul cercetărilor antropologice din staţia pilot*

Antropologia socială este interesată de studiul relaţiilor sociale instituţionalizate, a *studiului diacronic* şi *sincronic* de *structură socială*. Ea a avut norocul să preia şi să dezvolte mai departe cercetările sociologice realizate de noi în cadrul seminariilor de licenţă şi doctorat, ale şcolii sociologice de la Bucureşti, *studii de structură socială, de cultură şi mod de trai* etc. (V. V. Caramelea, *Satul Berivoeşti* (I), 1946).

Au fost studiate mai adîncit valorile tradiţionale şi valorile culturale emergente, uneori corelativ cu studii de lingvistică, cu studii de estetică sau educaţie.

Au fost astfel puse cît de cît probleme ale unor noi discipline cu concursul a numeroşi colaboratori interni şi externi ai antropologiei sociale şi culturale :

a) antropologia demografică (Caramelea V. V., Apostolescu Viorica, Părnuţă Gh., Sucu I. I., *Imigraţiile, exogamia şi patronimiile în ansamblul de sate şi oraşul minier Berivoeşti—Argeş*, în St. cerc. antropol., 1965,**2**, *2* ; V. V. Caramelea, Gh. Geană, Viorica Apostolescu, *Les migrations générées par l'industrialisation. Les données de quelques entreprises du département d'Argeş interprétées par le prisme de l'anthropologie sociale et culturelle*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1969, **6** ; Mureşanu Petre, Ionescu C., Caramelea V. V., *Contributions méthodologiques à l'étude de la fértilité féminine dans une microrégion en cours de développement industriel — Une enquête sociologique, démographique, médicale et psichologique dans le cadre d'une recherche interdisciplinaire coordonnée du point de vue anthropologique physique, social et culturel*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1966, **3**) ;

b) antropologie lingvistică (Ţicăloiu Şerban, Caramelea V. V., *Industrializare, schimbări tehnice, social-economice şi culturale, limbaj, personalitate*, în St. cerc. antropol., 1969, **6**, *2* ; Ţicăloiu Şerban şi Caramelea Vasile, *Procesul omogenizării limbajului în contextul social-cultural al industrializării — Contribuţii lingvistice în cadrul cercetărilor interdisciplinare coordonate antropologic integral în staţia pilot Berivoeşti—Argeş*, în St. cerc. antropol., 1969, **6**, *1*);

c) antropologia estetică (Paul Petrescu şi V. V. Caramelea, *Relaţia om-casă în studiul complex al personalităţii*, în St. cerc. antropol., 1968, **5**, *2* ; Georgeta Stoica, V. V. Caramelea, Paul Petrescu şi Gh. Geană, *Cercetări de antropologie cultural-estetică în staţia pilot Berivoeşti—Argeş*, în St. cerc. antropol., 1969, **6**, *1*).

Pentru studiul personalităţii în viziunea unei antropologii integrale, cercetările originale ale antropologiei sociale şi psihoculturale româneşti, în staţia pilot Berivoeşti reuşesc să dezvolte o antropologie psihologică, o antropologie culturală-educaţională şi o antropologie ecologică, fără a fi uitată antropologia fizică (incluzînd aici şi genetica umană).

Pînă în prezent s-au făcut studii de :

d) Antropologie psihologică (V.V. Caramelea, Elena Stănculescu, Mihăiţa Dumitrescu, Rodica Edu, Gh. Geană, Gh. Barbu, *Antropologia fizică, psihologică, socială şi culturală în studiul dezvoltării copiilor din*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

staţia pilot Berivoeşti—Argeş — Contribuţii la studiul personalităţii în orientarea unei antropologii integrale, în St. cerc. antropol., 1969, **6**, *1*; V.V. Caramelea şi Otilia Cîrlănaru, *Metode pentru studiul personalităţii de bază la copiii din staţia pilot Berivoeşti*, în volumul „Educaţie şi didactică", Craiova, 1969).

O expunere teoretică a problemelor a fost făcută în articolul *Societate, cultură, personalitate*, de Vasile V. Caramelea („Almanahul civilizaţiei", Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1969).

Problema finală este desigur aceea a *formării omului industrial*, pentru care s-a văzut nevoia dezvoltării, între alte subdiscipline ale antropologiei sociale şi culturale, şi a unei antropologii educaţionale.

e) Antropologie cultural-educaţională (Caramelea V.V., Geană Gh., Cîrlănaru Otilia, *Cercetări de antropologie educaţională în staţia pilot Berivoeşti — Argeş*, în vol. „Educaţia adulţilor", Bucureşti, 1968).

Pe măsura experimentării cercetărilor din staţia pilot, investigaţiile au fost extinse la Uzinele Mecanice — Muscel, Întreprinderea forestieră „Stîlpeni", Combinatul pentru industrializarea lemnului — Piteşti, Schela Leordeni, Textila — Piteşti, Fabrica de confecţii — Curtea de Argeş, satele Bălileşti, Izvoru—Argeş etc.

În final, cercetătorii care au lucrat în zona Argeş au realizat un studiu, intitulat „Omul industrial" din care 14 capitole au apărut sub titlul *L'anthropologie sociale et culturelle roumaine et l'étude de l'homme intégral dans la societé industrielle*, Ann. roum.d'Anthrop., 1968—1969, **6** şi **7**. În acest studiu a fost definit antropologic, fizic, psihologic, istoric, social, cultural populaţia din staţia pilot Berivoeşti şi din zona Argeş şi s-au adus contribuţii la studiul adaptabilităţii sociale şi biologice şi asupra structurii noului tip de personalitate umană.

O primă concluzie (sinteză) asupra primelor 50 de contribuţii tipărite, cu rezultatele cercetărilor efectuate în staţia pilot şi în zona Argeşului, a fost aceea a adaptării biologice şi sociale, a integrării psiho-sociale a populaţiei umane (*The adaptability of some traditional agricultural groups passing to industrial life— Conclusion on one of the main problems investigated by the complex researches carried out in the Argeş country having as pilot discipline social and psycho-cultural anthropology* (V.V. Caramelea, în Ann. roum. d'Anthrop., 1969, **6**).

În afară de activitatea de cercetare complet originală, antropologia socială şi culturală românească a efectuat cercetări de colaborare cu antropologia fizică (aceasta participînd la cercetările din Argeş, dirijate de antropologia socială, iar noi colaborînd la cercetările complexe iniţiate, conduse şi coordonate de antropologia fizică în zona Branului).

Mai multe capitole la lucrările seriale ale antropologiei fizice au fost redactate de noi şi de colaboratorii interni şi externi ai secţiei (Caramelea V. V., Apostolescu Viorica, *Contribuţii de antropologie socială, demografică şi culturală — Date din ancheta sociologică, demografică şi genealogică din satul Simon*, în St. şi cercet. antropol., *1967*, *4*, *1*; Caramelea V. V., Popescu C., Oprescu I., Geană Gh., Apostolescu Viorica, *Recherches d'anthropologie sociale et culturelle concernant les villages de Moeciu et de Simon*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1967, **4**, p. 90; Caramelea V. V.,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Puchianu N., Geană Gh., Oprescu I., *Contribution d'anthropologie écologique à l'étude de la population de la région de Bran*, în Ann. roum. d'Anthrop., 1967, 4, p. 95).

III. UN SISTEM INTEGRALIST DINAMIC ÎN CERCETĂRILE MULTIDISCIPLINARE ŞI SPECIALIZATE

Membrii secţiei de antropologie socială şi culturală şi colaboratorii acesteia au prezentat teoria şi metoda cercetărilor din staţia pilot şi din Argeş la numeroase manifestări ştiinţifice naţionale şi internaţionale de antropologie, sociologie, ergonomie, demografie etc. De asemenea rezultatele cercetărilor de antropologie socială şi culturală interdisciplinare şi specializate au fost publicate nu numai în periodicele şi monografiile de antropologie, dar şi în reviste de psihologie, sociologie, statistică etc.

Prezentări sintetice au fost făcute la cel de al VIII-lea Congres internaţional al ştiinţelor antropologice şi etnologice Tokyo—Kyoto, 1968 (*The romanian social and cultural anthropology and the study of man in an industrial society*, by V.V. Caramelea), la congresele de ergonomie de la Birmingham şi Praga de către Iacob Mihăilă şi Gh. Tănăsescu.

Dezvoltarea antropologiei sociale şi culturale în România a mai fost prezentată în două conferinţe ţinute la Paris, una : „Le développement des recherches roumaines d'anthropologie sociale, économique et culturelle en conection avec celles d'anthropologie physique" (V.V.Caramelea) la „École Pratique des Hautes Études", la seminarul pentru doctorat în antropologie economică, condus de tînărul dar cunoscutul antropolog structuralist Maurice Godelier de la catedra prof. Claude Lévi—Strauss de la Collège de France, iar alta la seminarul de Genetica populaţiilor de la Facultatea de ştiinţe din Paris, sub egida Centrului de cercetări antropologice din Paris, condus de prof. Robert Gessain, Directorul Muzeului Omului.

În ţară o sinteză a cercetărilor din Argeş şi totodată a dezvoltării antropologiei sociale şi culturale a fost prezentată la Sesiunea ştiinţifică ţinută cu prilejul Centenarului Academiei (21—24 sept. 1966) (V.V. Caramelea şi colab.).

În lucrările noastre am arătat unele aspecte istorice, teoretice, metodologice, elemente originale şi de împrumut ale unor realizări valoroase ale şcolilor antropologice din alte ţări.

„Comparativ cu alte şcoli antropologice, antropologia socială şi culturală românească se apropie de antropologia modernă engleză, americană şi franceză, recunoscute cu aproape un secol înaintea celei româneşti, de la care am preluat critic unele elemente valoroase. Păstrîndu-ne însă mai ales pe linia tradiţională şi folosindu-ne de cuceririle antropologiei în orientarea materialist-dialectică, antropologia socială şi culturală românească, atît ca orientare cît şi ca metodă, prezintă şi unele caractere proprii, originale, vizînd studiul integral al omului" (V.V.Caramelea, *Metodele sociologiei în antropologia socială*, în „Sociologia militans" II, Edit. ştiinţifică, 1969).

În cercetările din staţia pilot şi din zona Argeş a fost abordat pentru prima oară la noi studiul concret al dezvoltării personalităţii, într-o concepţie teoretică antropologică *integralist dinamică* şi un *sistem metodclogic conexional* la mai multe *nivele*, proprii antropologiei sociale şi culturale româneşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

IV. METODA CONEXIUNILOR ÎN CERCETAREA ANTROPOLOGICĂ COMPLEXĂ A PERSONALITĂŢII

Aferent sistemului teoretic integralist dinamic al primei şcoli româneşti de antropologie socială şi culturală, conturat prin cercetările interdisciplinare din zona Argeşului, metodologic, ea efectuează pînă la conexiunea finală *la nivelul antropologiei integrale*, trei sinteze ale datelor tuturor disciplinelor biologice, psihologice şi sociale colaboratoare : una, *la nivelul antropologiei fizice*, alta, *la nivelul antropologiei psihologice* şi a treia *la nivelul antropologiei sociale şi culturale*. Prin antropologia psihologică (cercetările psiho-fiziologice şi psiho-sociale au fost foarte mult dezvoltate de noi) se face legătura între antropologia fizică şi antropologia socială şi psiho-culturală în studiul complex al formării personalităţii.

Sub *aspect organizatoric*, antropologia socială, demografică şi culturală, pornind de la o subunitate de demografie pe profil antropologic cu un singur post ştiinţific, au ajuns în decurs de cinci ani la o Secţie de specialitate cu opt cadre de formaţie ştiinţifică diferită — sociologi, lingvişti, psihologi, istorici, demografi.

Antropologia socială şi culturală în prezent este recunoscută la noi în ţară atît de către antropologia fizică, cît şi de către ştiinţele de grupă — sociologie, psihologie, etnografie, cu care colaborează în cercetări. Este de asemenea recunoscută şi are relaţii cu laboratoare de antropologie socială şi culturală din mai multe ţări. Pentru cunoaşterea sistemelor celor mai moderne de antropologie socială şi culturală din unele ţări, ne-am propus să facem prezentări teoretice —metodologice ale acestora, comparativ cu sistemul teoretic—metodologic al primei şcoli româneşti de antropologie socială şi psiho-culturală (V.V. Caramelea, *Realph Linton şi antropologia modernă* — studiu introductiv la ediţia românească a lucrării "*The Cultural Background of Personality*", Edit. ştiinţifică, 1968).

Antropologia socială şi culturală românească au înregistrat de asemenea succese la congresele internaţionale.

* * *

Continuînd cercetările specializate şi interdisciplinare, colaborarea cu antropologia fizică, şi dezvoltînd relaţii cu celelalte ştiinţe sociale şi ale omului, pe plan naţional şi internaţional, sîntem convinşi că tînăra noastră disciplină, cea din urmă admisă în aşezămîntul ştiinţelor omului în ţara noastră ca şi în multe alte ţări, se va consolida şi mai mult teoretic, metodologic şi organizatoric, stimulînd dezvoltarea a noi specialităţi antropologice ca şi a antropologiei integrale. Îşi va aduce contribuţia modestă, prin cercetările specializate în domeniul său, la cercetarea complexă a problematicii vaste a omului, antropologia socială şi culturală, devenind astfel utilă pentru *optimizarea producţiei* şi în final, pentru *găsirea căilor dezvoltării multilaterale a personalităţii umane.*

V. V. Caramelea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DOUĂZECI ŞI CINCI DE ANI DE ANTROPOLOGIE APLICATĂ

572

Cînd alte secţii ale Centrului de cercetări antropologice îşi fac un bilanţ al activităţii depuse în cei douăzeci şi cinci de ani de muncă, antropologia aplicată se mai găseşte în lume, şi la noi încă, în domeniul căutării.

Pînă acum, prin antropologie aplicată se înţelegea mai ales măsura în care antropologia poate aduce servicii altor discipline sau unor activităţi practice, productive : medicina, higiena socială, cultura fizică, justiţie, psihologie, sociologie, arte plastice, etnografie, preistorie sau producţie.

Cam aceasta este situaţia cea mai bună atunci cînd se vorbeşte de antropologia aplicată, chiar şi atunci cînd prin aceasta nu se înţelege doar aplicaţiile ei în producţia de bunuri.

Dar, ne întrebăm, o ştiinţă nu este la fel de aplicativă atunci cînd produce idei şi concepţii care pot înrîuri dezvoltarea societăţii şi într-un sens mai mare şi mai permanent — pe acela al omenirii?

Antropologia ca ştiinţă a omului, care a pus în centrul ei cunoaşterea şi conştiinţa de specie, ar trebui să contribuie la rîndul ei la construirea unei societăţi cît mai conforme cu natura noastră umană.

Acesta ar fi sensul mai înalt al antropologiei aplicate. Între cele două poziţii, una pragmatică, dar lipsită de iniţiativă proprie, şi cealaltă mai teoretică, dar cu o vocaţie specifică, care a fost mersul antropologiei aplicate în Centrul de cercetări antropologice?

Contribuţiile de pînă acum dau răspunsul cel mai potrivit acestei întrebări.

Sub raportul dezvoltării antropologiei aplicate în cadrul Centrului de cercetări antropologice din Bucureşti, periodizarea pe intervalul 1944—1969, aşa cum rezultă din materialele existente, ar putea fi următoarea :

O primă perioadă (1944—1950), pînă la reorganizarea antropologiei în cadrul Academiei, a doua (1950—1964), pînă la înfiinţarea unei Secţii de antropologie aplicată, şi a treia (1964—1969), de la înfiinţarea acestui sector de activitate.

ST. CERC. ANTROPOL., 1969, T. 6, NR. 2, P. 157—160

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Din expunerile de pînă acum ale secţiilor de antropologie istorică, contemporană şi socială au reieşit aplicaţiile mai largi în ştiinţă, cultură şi orientare socială ale antropologiei. Nu vom mai insista deci asupra lor.

Perioada 1944—1950. Forţele extrem de restrînse ale colectivului de antropologie — un director onorific şi doi asistenţi — şi urmările războiului au împiedicat dezvoltarea antropologiei pe un front larg, care să cuprindă în preocupările sale şi antropologia aplicată.

Perioada 1950—1964 aduce ca primă realizare o contribuţie la acţiuni de culturalizare a maselor, prin organizarea în colaborare cu S.R.S.C. a unei expoziţii de originea şi evoluţia omului, de mare succes public, cu peste un milion de vizitatori în timp de un an. Se mai poate adăuga aici şi expoziţia muzeu de la Centrul de cercetări antropologice, care a înfăţişat pe exponate populaţiile vechi şi cultura acestora, variabilitatea umană, locul omului în lumea animală, tipologia craniană, tipologia etnică etc.

În cercetarea propriu-zisă, în perioada 1950—1964, cele mai multe contribuţii aplicative au fost în medicină, dintre care amintim :

în endocrinologie : modificări morfologice craniene în endocrinopatii, citoarhitectonica osului de acromegal şi gigant, structura glandei tiroide la coreeni, cercetări de antropologie clinică în boala lui Addison, răspunsul la P.T.C. în guşa endemică tireopată etc. ;

în stomatologie : studii populaţioniste odontologice, tumori maligne ale maxilarului, indicatori antropometrici în reconstituirea feţei la protezaţii dentari etc. ;

în medicina preventivă : profilul patologic de masă al unor populaţii studiate antropologic ;

în medicina judiciară : contribuţii teoretice la stabilirea filiaţiunii în studiile desenului tenarian, expertize medico-judiciare la cerere ;

în medicina tulburărilor de dezvoltare : ritm de creştere şi variabilitate în sindromul Turner, contribuţii la variabilitatea scheletului în tulburările de creştere etc. ;

în cultură fizică şi sport : constituţia morfologică în relaţie cu sistemul endocrin la atleţii de performanţă, tipul morfologic la un grup de înotători etc. ;

metode şi tehnici radiologice în antropologie : au fost date anumite directive de aplicaţie practică în acest sens.

Toate aceste contribuţii au fost prilejuite în majoritate de solicitările venite de la locul de muncă ale unor cercetători care aveau şi o activitate clinică. Dar tocmai aceste solicitări au arătat posibilitatea şi necesitatea constituirii unor activităţi organizate de antropologie aplicată, editîndu-se un volum special de antropologie aplicată în culegerea „Probleme de antropologie".

Perioada 1964—1969. Experienţa dobîndită în perioada precedentă şi perspectivele deschise pentru dezvoltarea unei antropologii aplicate ne-au făcut să propunem, iar conducerea Academiei a aprobat înfiinţarea unei Secţii de antropologie aplicată în cadrul Centrului de cercetări antropologice începînd din iulie 1964.

Concepţia care a stat la baza constituirii acestei secţii a fost mai ales aceea de valorificare în strînsă colaborare cu celelalte secţii a materialului de studii populaţioniste strîns în Centrul de cercetări antropologice. Ţi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nîndu-se seama de profilul actual de cercetare au fost alese probleme de perspectivă mai largă, de sănătate a populaţiei, de medicină preventivă, conform directivelor de partid şi de stat, şi de antropologie ergonomică, legată nemijlocit de producţie.

Ce s-a realizat ?

Începînd din anul 1965, s-a luat în studiu populaţia din zona Bran (Braşov), determinîndu-se profilul patologic pentru comunităţile de reproducere umană Simon, Moeciu de Jos, Fundata şi Şirnea.

Cu ajutorul unei evidenţe de stare civilă, pe 150 de ani şi a anchetelor familiale, se constituie o evidenţă pe pedigriuri pentru o populaţie de aproximativ 15 000 de persoane în zona Bran. În acest fel se creează condiţiile urmăririi de lungă durată a microevoluţiei şi a corelării acesteia cu starea de sănătate.

Întrucît, aşa cum a reieşit şi din colaborarea noastră cu Secţia de antropologie socială, populaţia din această zonă este intens implicată în procesul de adaptare şi trecere de la viaţa tradiţională pastoral-agricolă la aceea industrială modernă, cercetarea capătă şi un caracter de studiu al adaptabilităţii umane. Aceasta a făcut posibilă înscrierea şi colaborarea Centrului de cercetări antropologice la Programul biologic internaţional de studiu al adaptabilităţii umane patronat de UNESCO.

Dar, prin posibilitatea studiului comparat al unor grupe de populaţii pe acelaşi fond genetic, dar trăind tradiţional (Fundata şi Şirnea), în curs de orăşenizare (Bran), antrenaţi în industrie (Zărneşti) sau complet orăşenizaţi (brănenii din Braşov), se creează premisele necesare de a se pune în practică măsurile de conservare şi ameliorare ale patrimoniului biologic al populaţiilor noastre şi a se da şi pe linie antropologică răspunsul la orientarea pe care trebuie să o dăm construirii societăţii moderne şi sub raportul cerinţei speciei.

O altă latură a activităţii antropologiei aplicate o formează antropologia aplicată în muncă şi mai ales în industrie, antropologia ergonomică aşa cum i se spune astăzi.

Deşi această preocupare este relativ mai nouă în Centrul de cercetări antropologice, Sectorul de antropologie aplicată este încă de pe acum integrat în sectorul ergonomic al ţării noastre, fiind solicitat să participe ca specialist în problemele de antropologie ergonomică în simpozioanele de metalurgie de la Braşov (1968), de economie forestieră de la Bucureşti (1968) şi seminarul de la Sinaia de protecţia muncii (1969).

Ca activitate propriu-zisă de cercetare menţionăm studiul plasticităţii morfologice a organismului în funcţie de profilul de muncă la muncitorii forestieri şi la muncitorii metalurgişti.

Dacă pînă acum s-a vorbit de un specific etnic în cultură, acum se vorbeşte de un specific etnic şi în industrie, unde maşinile şi echipamentul trebuie să fie perfect adaptate la gabaritul corporal al populaţiilor respective.

Dar, prin aceasta, antropologia aplicată răspunde celui de-al doilea deziderat de aplicabilitate imediată a cercetării, de participare la efortul de mărire a eficienţei muncii.

Credem că prin materialul prezentat se dovedeşte şi pentru antropologia aplicată, la fel ca şi pentru celelalte secţii, maturitatea de concepţie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Lucrări de mare anvergură ca cele de la Bran, care nu-şi au precedent nici în străinătate, posibilitatea practică de a se trece în timp la constituirea de staţiuni de supraveghere biologică a populaţiilor reprezintă expresia sprijinului acordat ştiinţei în general şi antropologiei în particular de către statul nostru, de către conducerea Academiei, de Centrul de cercetări antropologice. În aceste condiţii, realizările pe care le obţinem ne dau şi nouă sentimentul plenitudinii unei vieţi, căci, aşa cum spunea odată Nicolae Iorga şi sublinia, adnotînd, prof. Rainer, „valoarea unui om se vede în măsura în care el se poate cheltui pentru alţii".

Th. Enăchescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

B. REALIZĂRILE ANTROPOLOGILOR DIN IAȘI ÎN ULTIMII DOUĂZECI ȘI CINCI DE ANI*

Aniversările unor mari evenimente, care reprezintă adevărate pietre de hotar între două perioade din istoria unui popor, constituie întotdeauna un prilej de a privi în urmă și de a face bilanțul realizărilor din toate domeniile de activitate. Acest bilanț și-au propus să facă în cele ce urmează și antropologii ieșeni, în cinstea zilei pe care o sărbătoresc.

În această zi festivă nu trebuie să uităm de opera predecesorilor noștri, operă care a creat o tradiție sănătoasă și care a constituit pentru noi o bază de pornire spre noi realizări. Ca un omagiu binemeritat pentru munca lor, să ne fie permis să spunem cîteva cuvinte despre cei cărora li se datoresc începuturile disciplinei noastre la Iași.

Rădăcinile tradițiilor noastre trebuie să le căutăm, dacă nu în unele direcții laterale ale operei lui D. Cantemir, dar cel puțin în unele părți ale operei lui I. Czihak intitulată *Istoria naturală*, apărută în 1837, în publicațiile Sofiei Nădejde din „Contemporanul" (*Cîteva considerațiuni asupra tipurilor omenești*, 1889; *Originea ființelor vii*, 1882; *Despre antropologie*, 1884), în străduințele lui Cobălcescu de a populariza concepția darvinistă asupra lumii vii, inclusiv omul, precum și în răspîndirea prin publicare în paginile aceleiași reviste a traducerii operei lui Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, așa de importante pentru antropologie.

Acțiunea de difuzare a ideilor evoluționiste asupra originii umane este preluată mai tîrziu de către Paul Bujor (profesor de anatomie comparată la Universitatea din Iași) și de Ion Simionescu (urmașul lui Gr. Cobălcescu la Catedra de geologie), care în cursurile lor universitare precum și în conferințe publice și articole, subliniază poziția omului în natură și originea sa simiană. Descoperirea, în 1908, a resturilor celebrei culturi a ceramicei pictate la Cucuteni—Băiceni de lîngă Iași (care este una din

* Comunicare ținută la ședința festivă din 29.VI.1969, consacrată aniversării a douăzeci și cinci de ani de la eliberarea patriei noastre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cele mai frumoase culturi neolitice din lume), măreşte încă interesul cercurilor universitare ieşene pentru omul preistoric şi Ion Simionescu publică cele două broşuri ale sale consacrate acestei probleme : *Viaţa omului preistoric* şi *Omul de la Cucuteni*, iar un elev şi colaborator al lui Ion Simionescu, geologul Th. Văscăuţanu, elaborează un studiu de sinteză : *Urmele omului preistoric în ţara noastră*. Nu trebuie să uităm de asemenea că tot la Iaşi C.I. Parhon introduce concepţia endocrinologică în studiul tipurilor constituţionale, iar Ionescu—Mihăeşti pune primele baze pentru cercetările serologice.

Interesul pentru problema originii omului şi a diversificării sale actuale se cristalizează însă cel mai pregnant în hotărîrea luată de a se înfiinţa o catedră de antropologie la Facultatea de ştiinţe din Iaşi, în cadrul căreia să se poată forma specialişti antropologi pentru cercetarea ştiinţifică de înalt nivel, renunţîndu-se la improvizaţii. În acest scop, grupul de profesori format din Paul Bujor, Ion Simionescu şi Ion Borcea încep acţiunea în vederea înfiinţării acestei catedre, trimiţînd la Paris doi tineri naturalişti, ca bursieri ai Academiei Române. Primul este Ion G. Botez, preparator la Catedra de morfologie animală, cel de-al doilea fiind N.N. Moroşan. Amîndoi urmează în capitala Franţei cursurile de antropologie la „École d'Anthropologie". Totodată I.G. Botez pregăteşte (1921—1926) sub direcţia lui R. Anthony (savant de renume mondial) şi trece la Sorbona un doctorat strălucit în ştiinţe naturale, consacrat studiului variabilităţii scheletului braţului şi antebraţului la primate (inclusiv omul), distins cu premiul Broca. Reîntors în ţară (1926), I.G. Botez va fi numit mai întîi conferenţiar de paleontologie umană la Facultatea de ştiinţe din Iaşi, pentru a deveni apoi titularul Catedrei de paleontologie şi antropologie nou creată (1930). N.N. Moroşan se pregăteşte mai ales pentru cercetarea stratigrafiei quaternarului şi arheologiei paleoliticului. El îşi va trece teza de doctorat în ştiinţe naturale mai tîrziu, în ţară, pe lîngă prof. Ion Simionescu, consacrată studiului multilateral al pleistocenului din nord-estul României (geologic, paleobiologic şi arheologic) şi va ocupa mai tîrziu Conferinţa de stratigrafie a quaternarului, înfiinţată la Universitatea din Iaşi.

Activitatea didactică desfăşurată la catedra nou înfiinţată cuprindea cursuri de paleontologia vertebratelor, de paleontologie umană şi de antropologie generală, repartizate pe trei ani de studii, fiind prevăzute cu lucrările practice respective. Cursurile ţinute de prof. I. Botez au fost rînd pe rînd litografiate, apărînd mai întîi un volum de *Paleontologie umană* (1933), apoi cel de *Antropologie generală* (1936). Ele sînt primele cursuri de antropologie publicate în ţara noastră şi prezintă o orientare evoluţionistă şi adînc antirasistă.

Din punctul de vedere al tematicii ştiinţifice, I.G. Botez iniţiază împreună cu N.N. Moroşan studii moderne asupra paleoliticului din ţara noastră. Una din lucrările publicate de prof. I. Botez în acest domeniu este distinsă cu un premiu al Academiei Române. Ceva mai tîrziu, unul din colaboratorii catedrei (asistent O. Necrasov) va fi trimis în Polonia să se specializeze în serologie pe lîngă L. Hirszfeld la Varşovia, iar apoi în antropologie la Lwow (mai ales la I. Czekanovski) şi în Germania (mai ales la E. von Eickstedt şi la Th. Mollison) şi va începe cercetări extinse asupra structurii antropologice şi serologice a populaţiei contemporane

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

din Moldova de nord. Ele se vor concretiza într-o teză de doctorat, trecută la începutul anului 1940. Alte cercetări au fost întreprinse asupra huțulilor, a găgăuzilor, precum și asupra ritmului creșterii și dezvoltării copiilor din Iași. Aceste din urmă cercetări sînt abordate și de un colaborator al prof. Parhon, dr. M. Derevici.

Aceste începuturi, pline de perspective, ale antropologiei ieșene capătă o grea lovitură în 1938, cînd Catedra de antropologie și paleontologie este desființată. Dar cercetările de antropologie și paleontologie începute aici nu sînt abandonate, ele continuînd la Catedra de morfologie animală, unde fusese transferat personalul catedrei desființate, precum și la Conferința de stratigrafia cuaternarului, ocupată de N.N.Moroșan, care, între timp, își trecuse teza de doctorat cu o lucrare remarcabilă asupra Paleoliticului din țara noastră.

Cercetările antropologice și, în general, activitatea pe linie antropologică desfășurată la Universitatea din Iași nu s-au bucurat însă de sprijinul oficialității din acele timpuri, din cauza orientării antirasiste a antropologilor ieșeni. Trebuie amintit că această orientare nu s-a exteriorizat numai în cursurile universitare ținute de I.G.Botez și în lucrările științifice publicate, dar și în manifestările cu caracter public, așa cum a fost, de exemplu, conferința ținută în martie 1940 în sala societății „Luteția" din Iași, de unul dintre antropologii ieșeni (O. Necrasov), în cadrul unui ciclu antirasist organizat de un grup de universitari progresiști. Această atitudine față de concepțiile antiștiințifice, ce începeau să cîștige din ce în ce mai mult teren în țara noastră în acele timpuri, a fost desigur motivul principal pentru care repetatele intervenții ale Facultății de științe din Iași în favoarea refacerii învățămîntului antropologic, măcar sub forma unei conferințe, s-au soldat numai cu eșecuri. Învățămîntul antropologic nu a putut reapare, în acea perioadă, decît sub forma unor efemere cursuri libere.

După cel de-al doilea război mondial, reorganizarea învățămîntului superior și a Academiei creează posibilități noi pentru o dezvoltare mereu ascendentă a antropologiei la Iași. Cercetările continuă la început numai în cadrul Laboratorului de morfologie a Facultății de biologie-geografie, transformat în 1963 în Catedra de morfologie animală și antropologie. Reintroducerea cursurilor de antropologie în planul de învățămînt al Facultății din Iași (1960) constituie un moment important în dezvoltarea acestei discipline în țara noastră, permițînd biologilor să capete o orientare în domeniul științei omului. Un alt moment important consistă în stabilirea unor legături, mai întîi de ordin individual, cu Academia (1951), ceea ce creează posibilitatea înființării mai tîrziu (1958), pe lîngă Filiala din Iași, a unui colectiv antropologic care intră în 1964 în componența Institutului de biologie teoretică și aplicată sub formă de secție.

Între cele două colective de antropologie ieșene se stabilește o strînsă colaborare pe linia cercetărilor științifice. De asemenea antropologii ieșeni mențin legături științifice constante cu antropologii din Cluj și mai ales cu cei din București.

Continuînd în mod constructiv și lărgind tradițiile sănătoase ale antropologiei ieșene, atît pe linia învățămîntului cît și pe aceea a cercetărilor, beneficiind de un sprijin material mai substanțial, antropologii ieșeni

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

au putut desfăşura în ultimii douăzeci şi cinci de ani o activitate care marchează o etapă nouă în evoluţia ştiinţei noastre.

Cu forţe noi, înarmaţi cu acel îndreptar infailibil pentru gîndirea şi cercetarea ştiinţifică care este materialismul dialectic şi istoric, antropologii ieşeni şi-au îndreptat munca în special spre acele domenii ale antropologiei care puteau aduce un aport substanţial la problemele ştiinţifice majore ale ţării noastre, precum şi la unele probleme ale antropologiei europene şi mondiale. Toate aceste probleme pot fi sintetizate în una singură şi exprimate sub o formă simplă : *Variabilitatea omului în timp şi spaţiu şi cauzele acesteia*, privită complex şi multidisciplinar.

Fracţionată pe aspectele ei principale, această problemă majoră prezintă următoarele două aspecte :

1. Formarea populaţiei noastre actuale în decursul unei lungi evoluţii ale cărei prime începuturi se confundă cu înseşi începuturile umanităţii. Acest aspect priveşte ceea ce se cheamă curent *Paleantropologia.*

2. Variabilitatea populaţiei actuale şi factorii care o determină. Acest din urmă aspect se referă atît la variabilitatea populaţiei adulte, cît şi la variabilitatea individuală în decursul ontogenezei şi corespunde cu ceea ce se numeşte *Antropologie contemporană.*

I. CERCETĂRILE DE PALEANTROPOLOGIE

1) Cercetările paleantropologice au cunoscut în această perioadă un avînt fără precedent. Graţie extinderii săpăturilor arheologice în necropole (săpături la care au participat de foarte multe ori şi antropologii), au putut fi constituite la Iaşi bogate colecţii craniologice şi osteologice. Dacă resturile provenind din paleolitic sînt încă reduse, materialul provenit din neolitic şi eneolitic se ridică astăzi la resturile osoase a peste 1 000 de indivizi reprezentînd cea mai mare colecţie de acest fel (referitoare la neo-eneolitic) din Europa centrală şi de sud-est. La aceasta se mai adaugă colecţii din vîrsta bronzului, din prima vîrstă a fierului, din epoca migraţiilor din secolele IX şi X, din perioada medievală (secolele XIII—XVII), precum şi din timpuri mai noi.

Studiul acestor colecţii (O. Necrasov, M. Cristescu, D. Botezatu, S. Antoniu, C. Feodorovici) a permis reconstituirea în linii mari a evoluţiei structurii antropologice a populaţiilor ce au trăit pe teritoriul ţării noastre în preistorie, punîndu-se uneori în evidenţă şi cauzele ce au determinat-o. S-au putut obţine astfel informaţii fundamentale pentru înţelegerea evoluţiei ulterioare şi a structurii actuale a populaţiei din ţara noastră şi s-a putut pune la dispoziţia arheologilor şi istoricilor un material destul de amplu privitor la populaţiile vechi ce au trăit pe teritoriul nostru, material care a fost utilizat în tratatul *Istoria României.* Vom observa în această ordine de idei că în prima ediţie a volumului I din acest tratat, apărut în 1960, sînt citate 21 de lucrări ieşene de antropologie şi paleofaună, din cele 27 întrebuinţate. Antropologii ieşeni şi-au adus astfel aportul la o operă naţională de primă importanţă.

Apariţia unor documente osoase referitoare la populaţia carpodacică din secolele II—III, precum şi a celor referitoare la secolele VIII, IX şi X ne-a permis în ultima vreme să aducem contribuţia noastră şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la conturarea mai precisă a unor probleme legate de perioada formării poporului român, aducînd argumente antropologice în favoarea tezelor continuității sale pe meleagurile noastre.

2) Analiza atentă a unor caracteristici de ordin morfofuncțional a pieselor osoase a putut permite unele concluzii referitoare la unele obiceiuri ale populației noastre vechi.

3) Studiul referitor la vîrsta morții și sexului indivizilor cărora le-au aparținut resturile osoase cercetate a permis obținerea unor date paleodemografice (referitoare la evoluția longevității generale și pe sexe, referitoare la mortalitatea diferențială pe vîrste și sex etc.). Acest studiu a mai prilejuit unele concluzii și asupra fenomenului morfofiziologic al obliterării suturilor craniene, precum și asupra unor aspecte ale determinismului său.

4) Studiul scheletelor preistorice a mai permis obținerea de informații importante asupra unor aspecte patologice (osoase și dentare) ale populațiilor care au trăit pe teritoriul țării noastre. Unele cercetări în acest domeniu s-au referit și la practicile de ordin medical (trepanațiile), obținîndu-se astfel date importante pentru istoria maladiilor și a practicilor medicale.

5) Pe lîngă studiul resturilor osoase provenite de la vechii locuitori ai patriei noastre, s-a întreprins (O. Necrasov, S. Haimovici, M. Știrbu) și cercetarea resturilor osoase de animale descoperite în stațiuni și necropole. Aceasta a permis elucidarea genului de viață a acestora, a condițiilor mediului geografic în care ei trăiau. Colecțiile paleofaunistice astfel constituite (ce se cifrează la peste 30 000 de piese osoase) au permis nu numai realizarea unor cercetări de paleoecologie umană, dar au prilejuit obținerea de date importante asupra evoluției la începutul holocenului a peisajului geografic, a climei, precum și a faunei, asupra dezvoltării procesului de domesticire a animalelor, precum și asupra originii și evoluției acestora din urmă.

6) În fine, tot în legătură cu cercetările de paleantropologie, trebuie să citățm unele studii realizate asupra primatelor fosile, din depozitele villafranchiene de la Bugiulești, în colaborare cu doi paleontologi de la Institutul de speologie din București (O. Necrasov în colaborare cu P. Samson și C. Rădulescu). Ele s-au soldat cu definirea unui gen nou de catarinean inferior fosil: *Paradolichopithecus geticus* (nov. gen et nov. sp.)

II. CERCETĂRILE DE ANTROPOLOGIE CONTEMPORANĂ

1. În cercetările de antropologie regională a României s-a ținut seama, în primul loc, de necesitatea de a se obține date cît se poate mai numeroase pentru constituirea unui Atlas antropologic al României, paralel cu Atlasul lingvistic (din care au apărut deja numeroase fascicule) și Atlasul etnografic (în curs de pregătire). Pe această linie de cercetare, antropologii ieșeni (O. Necrasov, M. Cristescu, D. Botezatu, M. Gramatopol-Roșca, R. Klüger, S. Antoniu, A. Lazăr, Gh. Ștefănescu, St. Comănescu, C. Feodorovici) au contribuit prin primele cercetări de această natură în Maramureș și Țara Oașului, precum și prin extinderea cerce-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tărilor vechi din Moldova. Pe de altă parte, ei au colaborat cu antropologii din Bucureşti la cercetările din Ţara Vrancei, din Ţara Moţilor şi din Defileul Bran. În studiile consacrate Atlasului antropologic al României, colectivul ieşean a urmat şi dezvoltat vechea metodologie întrebuinţată la Iaşi, conform cu care cercetările de ordin antropometric sînt completate cu cele de tipologie şi serologie, precum şi cu cele de ordin istoric.

Numărul de sate studiate astfel în ultimii douăzeci şi cinci de ani şi judicios alese ca reprezentative pentru regiunile cercetate, este astăzi de 15. Adăugîndu-se la cele 14 sate studiate înainte, ele ridică aportul ieşean la viitorul Atlas antropologic la 29 localităţi. La aceasta trebuie să mai adăugăm şi satele cercetate în colaborare cu colectivul bucureştean.

2. În perioada de care ne ocupăm aici au fost realizate şi unele studii în afara hotarelor ţării noastre (de O. Necrasov) asupra albanezilor, asupra aromânilor din Albania, precum şi asupra karakacianilor din Bulgaria (acestea din urmă în colaborare cu antropologul bulgar, P. Boev).

3. Alte cercetări de antropologie contemporană efectuate la Iaşi se axează pe probleme de biologie umană. Ele privesc în mod deosebit variabilitatea unor caractere morfofiziologice, serologice şi citologice în funcţie de anumiţi factori. Astfel a fost studiată variabilitatea capacităţii vitale în funcţie de mediul geografic, de profesie, de vîrstă, de sex, punîndu-se în evidenţă, în mod diferenţiat gradul de influenţă a acestora. O mare anchetă a fost întreprinsă asupra repartiţiei grupelor sanguine din sistemele OAB şi Rh, precum şi a factorilor lor ereditari mai întîi în Moldova iar apoi şi în toată ţara, în funcţie de zonele geografice naturale (regiunile muntoase în comparaţie cu regiunile de şes), precum şi în funcţie de localităţi urbane sau rurale. Aceasta a permis aducerea unor rectificări la Atlasul repartiţiei mondiale a acestor caractere, întocmit de Mourant. În fine au fost realizate unele cercetări asupra variabilităţii apendicelor nucleari leucocitari în funcţie de vîrstă.

4. Tot pe linia urmăririi unor fenomene importante de ordin antropologic, şcoala ieşeană, în colaborare cu unii cercetători din Bucureşti (S. Pop şi Th. Enăchescu) a acordat o atenţie specială fenomenelor de microevoluţie a populaţiilor actuale. S-a elaborat o metodă proprie de cercetare în acest domeniu (O. Necrasov) şi s-a ajuns la rezultatele ce pot fi calificate drept importante nu numai pentru ţara noastră, atît prin rigurozitatea metodei, cît şi prin amploarea studiilor.

5. În ultimul timp au fost dezvoltate pe o scară foarte largă cercetările asupra ritmului creşterii şi dezvoltării copiilor în funcţie de mediul geografic şi social-economic. Studiile realizate asupra unor serii de copii, formînd un total de peste 20 000 indivizi proveniţi din medii foarte diferite, au permis să se pună în evidenţă nu numai unele particularităţi ale variabilităţii locale ale acestor fenomene, dar să se contribuie la rezolvarea unor probleme generale controversate, privind influenţa unor factori asupra momentului realizării maturităţii sexuale, asupra diferenţierii sexuale şi asupra fenomenului de accelerаţie. Mai mult decît atît, au fost elucidate şi unele aspecte de ordin biochimic ale acestui fenomen. Putem spune că în acest domeniu care are importanţă nu numai pentru antropologie ci şi pentru pediatrie, pedagogie, psihologie, teza de doctorat a lui M. Cristescu, precum şi întregul ansamblu de lucrări realizat de acest autor şi colaboratorii săi (D. Radu, M. Ştirbu, G. Gheorghiu, S. Antoniu, M. Gramatopol-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Roșca, R. Klüger) ocupă un loc deosebit de important pe plan național și internațional.

6. Preocupările legate de transmiterea ereditară a caracterelor antropologice s-au concretizat în unele studii de antropologie familială. Cu toate că ele se află în o fază cu totul incipientă, totuși cercetările lui M. Cristescu au putut aduce deja unele lămuriri în privința moștenirii vîrstei menarhei.

Grație tuturor acestor lucrări de antropologie contemporană, antropologii ieșeni au putut contribui la tematica Secției de *„adaptabilitate umană"*, din Programul Biologic Internațional, patronat de UNESCO. În această ordine de idei trebuie să menționăm că 2 dintre noi fac parte din conducerea acestei secții în cadrul Comitetului național pentru Programul Biologic Internațional.

★

Totalizînd lucrările din domeniul antropologiei, publicate în ultimii douăzeci și cinci de ani, constatăm că ele se ridică la cifra de 152. Dintre acestea, 32 au fost publicate în străinătate (U. R. S. S., Cehoslovacia, Polonia, R. D. G., Ungaria, Bulgaria, R. F. G., Franța, Italia). La cele publicate trebuie să mai adăugăm pe lîngă cîteva note aflate sub tipar (fie în țară fie în străinătate) și următoarele lucrări de proporții mai mari. Una (în curs de apariție la Editura Academiei) este monografia Mariei Cristescu asupra creșterii și dezvoltării copiilor din România în perioada peripuberală. Alta este un studiu de sinteză asupra antropologiei României, elaborat pentru marele Tratat de antropologie (în 9 volume) ce apare la München sub redacția cunoscutului antropolog K. Saller. Cea de-a treia, iarăși o lucrare de sinteză consacrată antropologiei populațiilor preistorice din țara noastră, se află sub tipar în Colecția „Fundamenta", consacrată problemelor de preistorie, condusă de prof. Schwabedissen din Köln.

Grație sprijinului primit de la Academie, membrii colectivului nostru au putut participa fie personal, fie numai prin trimiterea unor comunicări la 20 manifestări științifice internaționale (congrese, conferințe, simpozioane) ce au avut loc peste hotare. Este locul poate să amintim că la acele manifestări la care s-a participat personal, delegatul nostru a prezidat ședințe de secție iar la ultimul congres internațional ținut în Japonia a fost ales vicepreședinte al acestuia.

În cadrul unor schimburi de experiență realizate fie pe linia Academiei, fie pe linia Universității, delegații noștri au fost invitați să țină conferințe de specialitate la universitățile sau instituțiile de cercetare din Bratislava, Leningrad, Moscova, Novi-Sad, Paris, Sofia și Viena.

În fine, pe linia activității de coordonare a cercetărilor și activităților de specialitate, colectivul nostru a putut cîștiga cîteva locuri importante fie pe plan național, fie pe cel internațional. Astfel, pe plan național unul din noi este vicepreședintele Comitetului național de antropologie, 2 dintre noi fac parte din conducerea Secției de adaptabilitate umană, din Comitetul Național pentru Programul biologic internațional (UNESCO), locul de responsabil al secției revenindu-i prof. O. Necrasov. De asemenea, doi dintre noi fac parte din Comitetul de redacție al celor două reviste de antropologie publicate de Academie. Pe plan internațional, unul dintre

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

noi face parte din Comitetul permanent al revistei „Antropologie" cu caracter internațional publicată la Brno. De asemenea, unul dintre noi este membru în Consiliul permanent al Societății Internaționale de Antropologie și Etnologie și este membru în Consiliul de conducere al Asociației internaționale a bioantropologilor (cu sediul la Paris).

Munca asiduă a colectivului ieșean a mai căpătat o recunoaștere internațională pentru cîteva locuri fie de membru de onoare (Institutul regal de antropologie al Marii Britanii și Irlandei și Societatea de antropologie din Polonia), fie de membru asociat (Societatea de antropologie de pe lîngă Academia slovacă, Institutul internațional de Studii sarde, Societatea de antropologie din Paris) acordate unui membru din colectiv. Doi dintre noi au fost invitați să devină membri fondatori ai Asociației internaționale a bioantropologilor.

III. ACTIVITATEA DE POPULARIZARE A ȘTIINȚEI

Antropologii din Iași au desfășurat o activitate destul de amplă și pe acest tărîm. A fost elaborată (O. Necrasov) o broșură : „Strămoșii omului" care a cunoscut două ediții și care a fost tradusă în limbile germană, maghiară, ucraineană și sîrbă. Au fost ținute numeroase conferințe și s-a participat la simpozioane pe teme de antropologie (în special în problema antropogenezei). Au fost publicate articole consacrate problemelor de antropologie în diferite reviste de mare tiraj și s-a participat la elaborarea tematicii pentru expoziții consacrate problemei originii și evoluției umane.

Olga Necrasov

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

NECROPOLA FEUDALĂ DE LA BRAGADIRU-ZIMNICEA (SEC. XVI). OBSERVAȚII ANTROPOLOGICE

DE

IOANA POPOVICI

572.7

Scheletele medievale de la Bragadiru-Zimnicea provin dintr-o regiune în care s-au găsit urme de locuire încă din neolitic (Gumelnița (2)). Cea mai veche mărturie însă despre particularitățile antropologice ale locuitorilor acestui ținut datează din bronzul final (3). Tot de la Zimnicea s-au studiat cîteva schelete medievale din secolul al XIV-lea (1), completate acum cu eșantionul de la Bragadiru, descoperit în cimitirul unei așezări rurale din secolul al XVI-lea, situată pe apa Vedei, așezare care în acea vreme avea o continuitate de cîteva secole, considerînd că înființarea ei ar data din secolul al XIV-lea sau chiar de la sfîrșitul secolului al XIII-lea (2).

În urma săpăturilor de salvare, efectuate de Gheorghe Bichir în 1962, s-au descoperit 52 de morminte, cu scheletele a 13 copii (25%) și 39 de adulți.

Starea de conservare defectuoasă a acestora a permis recuperarea pentru studiu a numai 34 de schelete de adult și a 8 schelete de copii.

Sexul și vîrsta probabilă ale celor 42 de subiecți sînt prezentate în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Repartiție pe sex și pe grupe de vîrstă

Vîrsta / Sex	0–7		7–14		14–20		20–30		30–60		60–x		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Masculin							5	26,3	11	57,9	3	15,8	19
Feminin							3	23,1	9	69,2	1	7,7	13
Nedeterminat	5	11,9	3	7,2					1		1		10
Total	5	11,9	3	7,2			8	19,1	21	50	5	11,9	42

Caracteristicile generale ale eșantionului se bazează pe datele din tabelele nr. 2, 3 și 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitatea metrică a seriei de la Bragadiru

	Bărbaţi					Femei				
Nr. Martin	Nr. caz	$\bar{X}$	Min—Max	m	cv	Nr. caz	$\bar{X}$	Min—Max	m	cv
1	13	179,2	162—198	10,4 2,9	5,8	5	169,5	160—175	5,6 2,3	3,3
8	14	142,6	128—153	7,2 1,1	1,5	7	138,4	134—145	3,6 1,4	2,6
9	14	96,3	91—105	3,8 1,1	3,9	7	94,4	89—100	3,9 1,4	4,1
20	14	112,6	100—122	6,3 1,7	5,6	7	108,8	100—117	4,3 1,5	4,0
45	9	128,1	123—138	5,6 1,9	4,4	5	122,3	115—125	5,4 2,4	4,4
47	11	115,2	106—124	4,5 1,4	3,9	3	106,6	101—116		
48	11	64,8	58,71	4,2 1,3	6,4	3	61,3	57—67		
54	11	25,0	20—28	2,5 0,8	9,9	4	23,5	20—27	3,0 1,5	1,3
55	11	49,2	42—54	3,2 1,0	6,5	4	46,7	44—50	1,9 0,9	4,1
8 : 1	13	80,0	68,2—88,4	5,8 1,6	7,2	5	82,2	76,9—83,7	2,9 0,7	2,0
9 : 8	12	67,7	63,5—74,1	3,7 1,1	5,5	5	68,1	66,2—72,5	2,6 1,2	3,8
20 : 1	13	62,4	58,4—65,7	2,5 0,7	3,8	5	63,6	59,4—64,4	3,0 1,3	4,7
20 : 8	14	78,2	71,2—90,4	1,9 0,5	2,5	7	78,6	71,7—80,0	4,0 1,5	5,1
45 : 8	9	89,8	83,1—100	5,3 1,9	5,9	5	86,9	85,2—89,2	1,8 0,8	2,0
47 : 45	7	89,8	84,4—95,1	4,1 1,6	4,6	3	87,6	82,1—92,8		
48 : 45	7	50,1	45,3—54,0	3,1 1,2	6,1	3	50,1	46,2—53,6		
52 : 51	12	81,6	68,2—89,7	2,2 0,6	2,7	6	83,5	75,6—87,2	4,2 1,7	5,0
54 : 55	11	50,7	42,5—56,0	3,9 1,1	7,6	4	50,2	45,4—54,0	5,4 2,7	10,8

Talia	Nr. caz	$\bar{X}$	Min—Max	m	cv
B	18	162,0	153,9—170,3	4,5 1,0	2,7
F	12	151,5	143,0—161,9	5,8 1,6	3,8

Craniile bărbăteşti, sfenoid-ovoide în norma verticală şi adeseori în formă de casă în norma occipitală, sînt înguste (88,7%), de lungimi variabile, în egală măsură scurte şi mijlocii, ceva mai puţin frecvent lungi, adeseori scunde (58,3%) spre mijlociu. În majoritatea cazurilor sînt moderat-brahicrane, hipsi-ortocrane, tapeino-metriocrane.

Fruntea este de dimensiuni (minim şi maxim) înguste (57%) spre mijlocii, cu indici care se înscriu în categoriile de tip intermediar sau divergent, ortometopă, variabilă în raport cu lăţimea craniului. Frontalul, în general moderat sau slab reliefat, prezintă uneori amprente puternice (38,9% peste gradul III Broca). Parietalele şi occipitalele au o curbură moderată cu tendinţă către puternic bombată la cele din urmă.

Faţa, frecvent îngustă (60%), este în egală măsură joasă şi mijlocie, în mod excepţional înaltă sau lată (cîte un singur caz), mai scundă în porţiunea superioară (81,8% feţe joase), incipient mezen, mezoprosopă prin medie dar cu o majoritate de leptoprosopi.

Nasul, de lungime mijlocie (63,6%) spre mică, este în ordine descrescîndă a frecvenţei lat, mijlociu-lat sau îngust, predominant camerin.

Orbitele, adesea mezo-hipsiconche sînt de lăţime moderată (50%) spre îngustă cu înălţimi variabile.

Mandibulele, de proporţii medii, au uneori gonioane înguste în raport cu lăţimea minimă a frunţii (indicele fronto-mandibular) sau cu lăţimea feţei (indicele jugo-mandibular).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Distribuirea principalelor caractere metrice

8 : 1	Hiperdolicocran	Dolicocran	Mezocran	Brahicran	Hiperbrahicran
B.	14,2%	14,2%	14,2%	50%	7,15%
F.	—	—	16,7%	83,3%	—

20 : 1	Camecran	Ortocran	Hipsicran	20 : 8 Tapeinocran	Metriocran	Acrocran
B.	—	50%	50%	50%	41,7%	8,3%
F.	—	40%	60%	57,1%	42,9%	—

9 : 10	Tip diverg.	Intermed. Paralel	9 : 8 Stenometop	Metriometop	Eurimetop
B.	41,7%	58,3% —	38,5%	15,4%	46,1%
F.	—	100%	—	83,3	16,7%

29 : 26	Ortometop	Camemetop	30 : 26 Parietal bombat	Mijlociu	Plat
B.	92,9%	7,1%	41,7%	50%	8,3%
F.	66,7%	33,3%	50%	16,7%	33,3%

21 : 27	F. bombat	Puternic	Marcat	Moderat	Slab	Neted
B.	—	12,5%	25%	62,5%	—	—
F.	33,3%	33,3%	—	33,3%	—	—

47 : 45			48 : 45		
B.	Euriprosop	25%		Eurien	37,5%
	Mezoprosop	12,5%		Mezen	62,5%
	Leptoprosop	50%		Lepten	—
	Hiperleptoprosop	12,5%		Hiperlepten	—

52 : 51	Cameconche	Mezoconche	Hipsiconche	54 : 55 Leptorin	Mezorin	Camerin
B.	16,6%	41,7%	41,7%	18,2%	18,2%	63,6%
F.	16,7%	33,3%	50%	50%	—	50%

45 : 8	Micropsid	Mezopsid	Macropsid	9 : 66 Lepto-	Mezo-	Eurimandibular
B.	45,4%	36,4%	18,2%	—	66,7%	33,3%
F.	100%	—	—	—	—	100%

Talie	Mică	Submijlocie	Mijlocie	Supramijlocie	Mare
B.	150—159,9	160—163,9	164—166,9	167—169,9	170—179,9
	38,9%	27,8%	22,2%	5,5%	5,5%
F.	140—148,9	150—152,9	153—155,9	156—158,9	159—167,9
	41,7%	—	33,3%	8,3%	16,7%

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Profilul facial orto- (44%) mezognat (55,6%; M=84,0) prezintă adeseori prognatism alveolar (66,7%; M = 78,6).

O caracteristică importantă a seriei masculine este statura joasă-mijlocie, un singur subiect atingînd înălţimea de 1,70 m.

Construcţia cranio-facială a grupei feminine este, în mare, asemănătoare celei bărbăteşti. Calotele sînt tot înguste (85,7%), frecvent joase (57%) (procentele respective sînt aproape egale la cele două sexe) dar mai scurte, lungimea craniilor nedepăşind categoria mijlocie (60%), încît brahicrania în seria feminină este mai frecventă şi formele dolicoide sînt absente. Raportul între înălţime şi diametrele orizontale ale calotei prezintă indici asemănători celor din grupa masculină, cu singura diferenţă că la femei categoria acrocrană nu este reprezentată.

Deosebiri se constată mai ales în regiunea frontală slab reliefată, relativ mai lată în partea ei anterioară şi mai îngustă către posterior cu indici repartizaţi în categoria de tip intermediar, dreaptă, dar şi piezişă în două cazuri. Raportată la lărgimea calotei, fruntea este în mare majoritate mijlocie (83,3%) şi niciodată îngustă.

Cele cîteva cranii feminine la care s-a păstrat faţa au, ca şi în seria masculină, lărgimea bizigomatică mică şi porţiunea superioară a feţei joasă. Nasul este scurt-mijlociu dar cu lăţimi şi indici plasaţi în categoriile extreme ale tabelului de repartiţie (lepto-camerin). Orbitele sînt mai înguste (57%), mai scunde, cu un procent crescut de forme hipsiconche. Profilul facial este mezo-ortognat (M=84,6) şi cel alveolar mezognat (M=80,0).

Staturile mici sînt de asemenea numeroase dar se observă un procent ceva mai ridicat de talii mijlocii spre înalte în raport cu grupa masculină.

În concluzie, seria medievală de la Bragadiru se caracterizează printr-o frecvenţă mai mare de schelete relativ gracile de talie joasă, prin dimensiuni cranio-faciale mijlocii, brahicranie moderată (mai ales în seria feminină) realizată prin scurtarea calotei, care, deşi scundă, este relativ înaltă faţă de lungimea ei. Uneori craniile au o capacitate neobişnuit de mică (oligencefal = 23%).

Subiecţii au faţă îngustă, joasă-mijlocie, cu orbite rectangular-rotunjite, construcţia oaselor malare de tip europid, înguste, fose canine moderat-adînci, nas bine reliefat, maxilar şi menton destul de proeminent şi mandibulă moderată.

În cadrul acestei descrieri medii, seria poate fi subîmpărţită în patru tipuri bine conturate:

1. Proporţii mici cu indici cranieni variabili, faţa joasă, îngustă, mezoprognată, nas adeseori lat şi orbite înalte.
2. Relativă masivitate, dolicocranie, calotă lungă, faţă variabilă, nas moderat-larg şi talie ceva mai înaltă.
3. Brahicranie, faţă mai lată, scundă, nas variabil, orbite mai joase şi talie mijlocie.
4. La un singur craniu, proeminarea marginii inferioare a orbitei asociată cu fose canine şterse, nasul larg şi orbitele rotunde ar putea sugera influenţe europid-mongoloide.

Eşantionul prezintă unele analogii cu seria contemporană de la Străuleşti (4) (fond mediteranean cu faţa superioară joasă, mezoprognată) dar calotele sînt mai frecvent brahi- şi dolicocrane, în general mai gracile şi de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

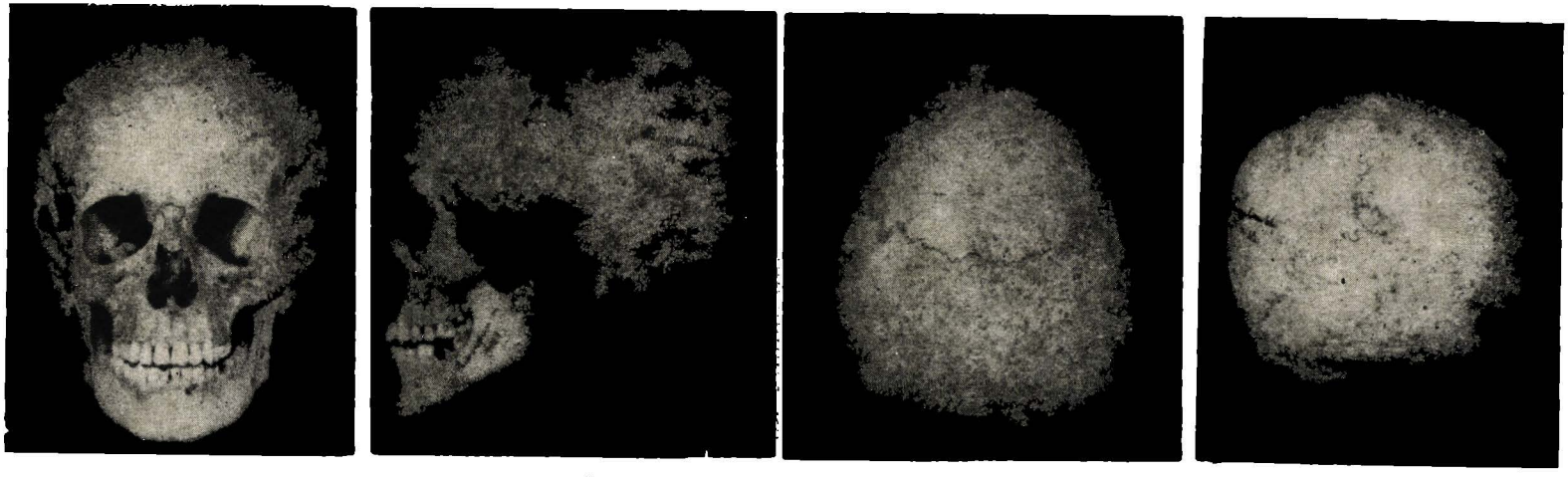

Fig. 1. — Craniul M. 29 — **Bragadiru.**

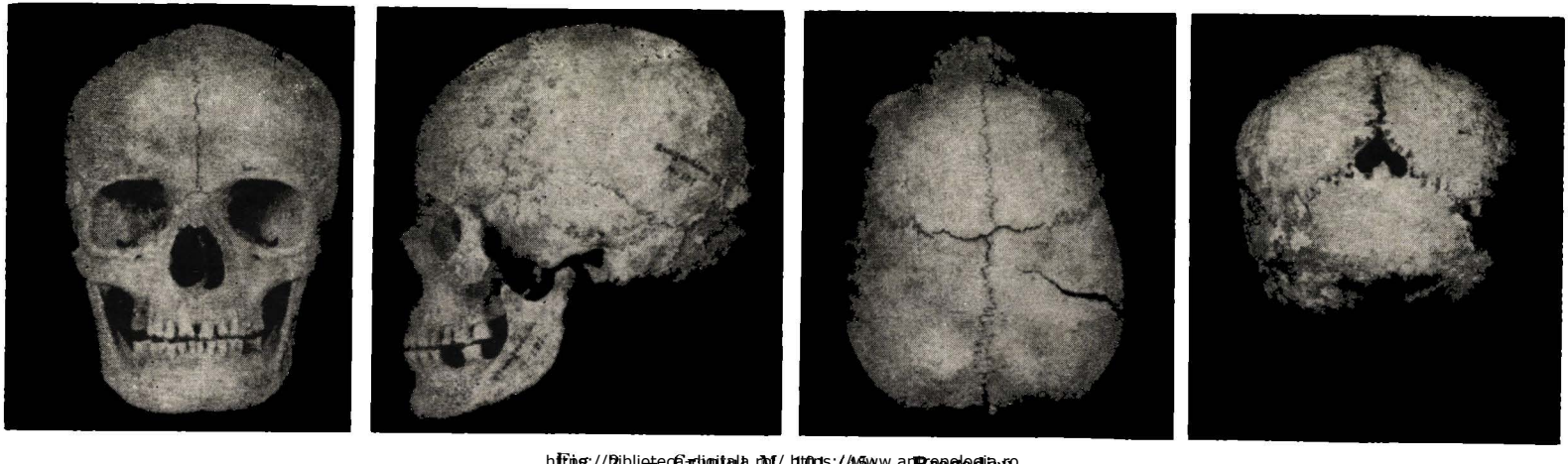

Fig. 2. — Craniul M. 101 — **Bragadiru.**

http://biblioteca-digitala.ro/ https://www.arheologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

proporţii mai mici, trăsături care se reflectă mai pregnant la nivelul scheletului postcranian. Diferenţe de statură se remarcă şi faţă de seria medievală de la Zimnicea.

Deoarece în cultura materială a aşezării de la Bragadiru s-au întîlnit unele influenţe sud-dunărene (2), menţionăm că, antropologic, eşantionul diferă de seriile bulgare medievale de la Preslav, Pleven, Madara etc., care se caracterizează prin mezocranie (realizată prin calote mai lungi), faţă mai înaltă şi mai lată, orbite mai scunde, caractere pe care autorul studiului le consideră de influenţă slavă (5).

LA NÉCROPOLE FÉODALE DE BRAGADIRU-ZIMNICEA (XVI^{e}s). OBSERVATIONS ANTHROPOLOGIQUES

RÉSUMÉ

L'échantillon présenté provient d'un cimetière rural du XVIe siècle situé au sud de la Plaine Valaque, près du Danube.

Les squelettes étudiés sont relativement graciles, de taille petite et sous-moyenne, avec des calottes sphéno-ovoïdes et des occipitaux arrondis.

Le visage ovale-rectangulaire, étroit est en moyenne mésénoméso-prosope mais avec une majorité de leptoprosopes chez les hommes. Les orbites sont arrondies, les os malaires graciles, le nez droit et relativement court, souvent camaerhin.

L'échantillon présente des analogies avec la série contemporaine de Străuleşti-Bucureşti : méditerranoïdes avec la partie supérieure du visage bas et prognathisme sous-alvéolaire ; il en diffère pourtant par une calotte souvent plus arrondie et surtout par une taille plus basse.

BIBLIOGRAFIE

1. Abdala Kalanga, *Studiu antropologic asupra unor schelete din sec. XIV descoperite la Zimnicea*, Probleme de antropologie, 1959, **IV**, p. 129.
2. Bichir Gh., *Quelques problèmes des XIIIe et XIVe siècles dans la plaine valaque à la lumière des fouilles de sauvegarde du village de Bragadiru district de Zimnicea*, Dacia, Revue d'Archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle série IX, 1965, p. 428.
3. Maximilian C., Popovici Ioana, *Observaţii antropologice asupra unor schelete din perioada bronzului de la Zimnicea*, Probleme de antropologie, 1961, **VI**, p. 35.
4. Popovici Ioana, *Aşezarea feudală de la Străuleşti, cimitir II, sec. XV—XVI*, St. cerc. antropol., 1966, **III**, *1*, p. 17.
5. Postnikova N. M., *Antropologhiceskaia harakteristika srednevekovogo naseleniia Bolgarii (IV—XV i XIX—XX vv.)*, Sovetskaia Etnografiia, 1966, *6*, p. 90.

Primit în redacţie la 1 iulie 1969

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL SCHELETELOR DIN CIMITIRELE FEUDALE DE LA COCONI (SEC. XIV—XV)

DE

D. BOTEZATU şi GH. ŞTEFĂNESCU

572.7

Materialul osteologic studiat în lucrarea noastră provine din săpăturile executate în anii 1961 şi 1963 de către arheologul N. Constantinescu, într-o aşezare feudală fortificată din satul Coconi (punctul „La puţuri"), jud. Ilfov. În anul 1961 a fost descoperit cimitirul I al acestei aşezări şi a fost datat pe baza materialului arheologic din secolul XIV; în 1963 se găsesc alte două cimitire (C II şi C III) pe care autorul săpăturii le datează ca făcînd parte din prima jumătate a secolului XV.

În lucrarea de faţă vom studia doar materialul osteologic uman ce provine din cimitirele I şi III, deoarece cel din cimitirul II nu ne-a putut parveni.

I. MATERIALUL DE STUDIU ŞI METODA DE LUCRU

Materialul de studiu este format din 9 schelete, repartizate după cum urmează : 5 schelete aparţin cimitirului I (4 din săpăturile anului 1961 şi unul din cele ale anului 1963), celelalte 4 aparţinînd cimitirului III.

Din totalul celor 9 schelete, 6 aparţin unor adulţi şi 3 unor copii.

Metodele şi tehnicile de lucru sînt cele curente stabilite de R. Martin. Dimensiunile şi indicii obţinuţi sînt înscrişi în tabelul nr. 1.

II. SCHELETELE DIN CIMITIRUL I — SEC. XIV

Scheletul C I nr. 1 aparţine unei femei mature de 30—35 de ani.

Neurocraniul a fost deformat post-mortem de pămînt neputîndu-se lua toate dimensiunile sale. Totuşi putem spune că el a fost dolicocran

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Dimensiunile liniare, angulare şi indicii neurocraniului, craniului facial şi mandibulei

Nr. Martin	Caracterul	Cimitirul I			Cimitirul III		
		M1 ♀	M2 ♂	M5 ♂	M1 ♂	M3 ♂	M4 ♀
1	g — op	—	176	181	185	—	189
5	n — ba	—	101	116	—	—	—
8	eu — eu	—	147	137	136	—	145?
9	ft — ft	97	98	94	92	—	103?
10	co — co	113	122	117?	113	—	127
12	ast — ast	—	115	108?	—	—	125
17	ba — b	—	139	138	—	—	144
20	po — b	—	120	118	108	—	127
40	ba — pr	—	98	111	—	—	—
43(1)	fmo — fmo	89	97	96	95	102?	—
45	zy — zy	—	138	128	—	—	127
48	n — pr	65	71	73	—	—	—
51	mf— ek	40	41	40	—	40	—
52	înălţ. orbit.	33	31	35	—	31	—
54	al — al	24	25	23	—	29	—
55	n — ns	49	54	56	—	54	—
65	kdl — kdl	—	127	114	—	126	—
66	go — go	—	109	92	93	97	100
68	adîncim. mand.	—	73	73	63	76	71
69(1)	în. la niv. g. n.	27	37	30	26	34	34
69(3)	gros. la niv. g. n.	12	15	12	12	10	13
79(4)	Unghi bazal	—	75°	67°	75°	73°	73°
79(a)	Unghi ram. vertic.	120°	122°	124°	111°	114°	121°
8/1	Ind. cefalic	—	83,52	75,69	73,51	—	76,71
17/1	Ind. baz. bregm. long.	—	78,97	76,24	—	—	76,19
17/8	Ind. baz. bregm. transv.	—	94,55	100,72	—	—	99,31
20/1	Ind. poro bregm. long.	—	68,18	65,19	58,37	—	67,19
20/8	Ind. poro bregm. transv.	—	81,63	86,13	79,41	—	87,58
9/10	Ind. fronto-transv.	85,84	80,32	80,34	81,41	—	81,10
9/8	Ind. fronto-pariet.	—	66,66	68,61	67,64	—	71,03
12/8	Ind. fronto-occip.	—	78,23	78,83	—	—	86,20
48/45	Ind. facial	—	51,44	57,03	—	—	—
52/51	Ind. orbitar	82,50	75,60	87,50	—	77,50	—
54/55	Ind. nazal	48,97	46,29	41,07	—	53,70	—
40/5	Ind. gnatic	—	97,02	95,68	—	—	—
	Talia Manouvrier	—	162,3	164,0	—	168,5	167,5
	Talia Trotter-Gleser	—	167,0	168,5	—	174,0	170,5

fruntea avînd marginile divergente şi relieful glabelar slab dezvoltat. Occipitalul este slab bombat cu relief şters (2).

Masivul facial prezintă dimensiuni relativ mici. Malarele sînt subţiri şi au o dispoziţie slab frontalizată. Nasul este mezorin iar orbitele sînt mezoconci. Mandibula este destul de gracilă şi prezintă un corp jos. Dentiţia este foarte erodată ţinînd seama de vîrsta oarecum tînără a individului.

Starea prea fragmentară a scheletului postcranian nu ne-a permis să stabilim talia, însă am putut observa un grad ridicat de gracilizare.

Din punct de vedere tipologic acest schelet are multe caractere mediteranoide.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Scheletul C I nr. 2 aparţine unui bărbat matur, avînd circa 50 de ani. Neurocraniul este scurt şi de lărgime mijlocie, prezentînd un indice brahicran. De înălţime mijlocie (hipsicran şi metriocran), cu o frunte mijlocie (metriometopă) şi puţin înclinată, acest craniu are o formă romboidă în norma verticală şi de „casă" în cea occipitală. Relieful glabelar este destul de puternic (3—4), cel occipital fiind slab (2).

Masivul facial este larg, dar mijlociu de înalt, ceea ce dă un indice facial superior mezen. Profilul facial este ortognat prezentînd un oarecare grad de mezognatism la nivelul alveolar. Malarele sînt frontalizate iar fosele canine sînt slab dezvoltate. Orbitele sînt joase (cameconci). Nasul este înalt şi destul de larg, oferind totuşi un indice nazal leptorin. Mandibula este robustă. Dentiţia prezintă un grad ridicat de eiodare.

Oasele lungi sînt robuste şi indică o talie de 162 cm calculată după metoda Manouvrier şi 167 cm după metoda Trotter-Gleser.

Din punct de vedere tipologic scheletul acestui bărbat matur are caracterele unui Crô-Magnoid (varianta B) brahicefalizat.

Scheletul C I nr. 3 a aparţinut unui copil. Sexul acestuia a putut fi cel feminin, dacă ţinem seama de faptul că în mormînt s-au găsit doi cercei de o parte şi de alta a craniului.

După calota craniană reconstituită putem spune că indicele cefalic este brahicran.

Scheletul C I nr. 4 aparţine unui copil de 4—5 ani, oasele sale fiind foarte fragmentate.

Scheletul C I nr. 5 a aparţinut cu siguranţă unui bărbat tînăr, avînd circa 23 de ani. Neurocraniul său este la limita inferioară a mezocraniei, mijlociu de lung şi mijlociu de larg, cu o înălţime destul de mare, dînd indicii verticali acrocran şi hipsicran. El are o formă ovoid-romboidă în norma verticală şi de „casă" în cea occipitală. Fruntea are margini divergente, relieful glabelar moderat (3), cel occipital fiind aproape şters (1). Masivul facial este destul de înalt şi relativ îngust (lepten), cu malare slab frontalizate. Nasul este înalt şi îngust (leptorin) cu o apertură piriformă de tip antropin. Orbitele sînt înalte, hipsiconci. Fosa canină este slab dezvoltată. Mandibula este robustă şi are un corp înalt, apofiza mentoniară fiind bine reprezentată. Dentiţia este foarte bună, neerodată.

Scheletul postcranian este gracil cu inserţii musculare slab reprezentate. Talia este mijlocie (164 cm calculată după metoda Manouvrier şi 168,5 cm calculată după metoda Trotter-Gleser).

Din punct de vedere tipologic acest schelet prezintă un amestec de caractere nordice şi mediteranoide.

III. SCHELETELE DIN CIMITIRUL III—SEC. XV

Scheletul C III nr. 1 a aparţinut unui bărbat de circa 55 de ani. Neurocraniul este mijlociu de lung, însă îngust, prezentînd un indice dolicocran. Înălţimea sa este mică, ceea ce face ca indicii verticali să fie ortocran şi tapeinocran. Fruntea este foarte înclinată, cu marginile paralele şi metriometopă. Forma calotei în norma verticală este ovală, cea a normei occipitale fiind bombată. Occipitalul este bombat. Relieful glabelar

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

este puternic (3—4) iar cel occipital este slab. Masivul facial lipseşte. Mandibula este destul de gracilă, ceea ce împreună cu gracilitatea observată pe fragmentele de oase lungi prezente, cît şi după anumite caractere ale neurocraniului ne permite să afirmăm că acest schelet are multe trăsături mediteranoide.

Scheletul C III nr. 2 a aparţinut unui copil de 10—11 ani. Neurocraniul său are un indice dolicocran.

Scheletul C III nr. 3 a aparţinut unui bărbat bătrîn (în jur de 60 de ani). Neurocraniul său a fost extrem de deformat în pămînt, fapt care nu ne-a permis să analizăm metric decît masivul facial. Totuşi, putem spune că fruntea este cu margini divergente, uşor înclinată, iar relieful glabelar este puternic (4). Masivul facial este scurt şi destul de larg (eurıen), cu orbitele mezoconci şi nasul camerin. Mandibula este largă, robustă, cu gonioanele răsfrînte în afară. Dentiţia este căzută aproape în întregime din timpul vieţii de pe maxilarul superior, şi mai puţin de pe cel inferior; cea prezentă are un puternic grad de erodare şi de carii dentare.

Oasele lungi şi restul scheletului indică o robusticitate puternică şi o talie supramijlocie (168 cm după Manouvrier şi 174 cm după Trotter—Gleser).

În ansamblul său acest schelet prezintă numeroase trăsături esteuropide la care se mai pot adăuga şi unele caractere nordice.

Scheletul C III nr. 4 aparţine unei femei adulte de circa 45 de ani. Craniul său neural, mijlociu de lung şi larg, are un indice mezocran. Calota este înaltă (hipsicrană şi acrocrană). Fruntea este cu marginile divergente şi eurimetopă. Relieful glabelar este slab (2) şi cel occipital bine dezvoltat (3). Forma calotei în norma verticală este ovoidă iar în norma occipitală de „casă". Masivul facial nu a putut fi studiat din cauza stării sale prea fragmentare. Mandibula este gracilă. Dentiţia prezintă un mare grad de erodare şi în parte a fost căzută din timpul vieţii (în special molarele). Oasele lungi sînt robuste pentru un schelet feminin şi indică o talie înaltă (167 cm după Manouvrier şi 170,5 cm după Trotter-Gleser).

Din punct de vedere tipologic la acest schelet se constată un amestec de caractere esteuropide şi mediteranoide.

IV. ANOMALII ŞI OSTEOPATII

Trecînd în revistă elementele de patologie osoasă întîlnite pe scheletele studiate constatăm că în majoritate ele sînt reprezentate prin fracturi la nivelul gambei (tibie şi peroneu): scheletul C I nr. 5 şi C III nr. 4, şi braţului (humerus) la scheletul C I nr. 2.

Remarcăm la scheletul C I nr. 2 o anomalie de poziţie a oaselor iliace, osul iliac drept fiind deplasat lateral şi înainte. Această deviaţie de poziţie este corelată cu o lungime mai mare a membrului inferior drept faţă de cel stîng cu aproximativ 2 cm.

Semnalăm de asemenea la craniul scheletului C III nr. 1 prezenţa unei cicatrice datorită probabil unei lovituri cu un corp tăios în regiunea fronto-parietală stîngă. Aceste leziuni pot fi puse pe seama loviturilor căpătate în lupte, care în această epocă erau foarte frecvente, cu atît mai mult, cu cît ele sînt întîlnite în special la scheletele masculine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În privința altor tipuri de osteopatii întîlnite remarcăm prezența unor sinostoze vertebrale la nivelul regiunii dorsale și lombare la scheletul C III nr. 4, datorite pe de o parte vîrstei înaintate cît și unor procese reumatismale probabile, dacă ținem seama de regiunea umedă în care se găsește așezarea respectivă.

V. DISCUTAREA REZULTATELOR ȘI CONCLUZII

Numărul mic de schelete nu ne permite să facem o caracterizare a populației respective. Putem însă conchide, că ambele populații prezente în cimitirul I și cimitirul III aveau multe elemente mediteranoide care de altfel se întîlnesc la aproape toate seriile feudale din această epocă.

O altă caracteristică a acestor schelete este lipsa completă a trăsăturilor mongoloide spre deosebire de seriile feudale din Moldova (Doina și Traian) unde acestea se întîlnesc la cîțiva indivizi.

Prezența unor elemente protoeuropoide nu ne poate surprinde, ele au fost remarcate de altfel și în seriile feudale de la Verbicioara, Turnu-Severin și Străulești în Muntenia, cît și la seriile moldovene Doina și Traian.

Numai obținerea unor serii craniologice mai mari, prin continuarea săpăturilor în cimitirele de la Coconi, ne-ar putea permite conturarea unor concluzii mai precise asupra structurii antropologice a populațiilor ce au trăit în această regiune în sec. XIV—XV.

L'ÉTUDE ANTHROPOLOGIQUE DES SQUELETTES DU CIMETIÈRE FÉODAL DE COCONI (XIVe — XVe SIÈCLES)

RÉSUMÉ

Les auteurs analysent les restes osseux provenant de deux nécropoles féodales : l'une datée du XIVe siècle, l'autre du XVe siècle de n. è. Du total de 9 squelettes, 6 appartiennent à des individus adultes (4 hommes et 2 femmes) et 3 à des enfants.

Les deux groupes présentent des éléments méditerranoïdes, associés avec des éléments esteuropoïdes, nordiques et protoeuropoïdes. Les données biométriques sont inscrites dans le Tableau 1.

On remarque l'absence des caractères mongoloïdes.

BIBLIOGRAFIE

1. Abdala K., *Studiul antropologic asupra unor schelete din secolul al XIV-lea descoperite la Zimnicea*, Prob. de antrop., 1959, **IV**, p. 129—138.
2. Constantinescu N., *Isledovania v sele Coconi i vapros o derevne v valahii v XIV i XV v.v.*, Dacia n.s., 1962, **VI**, p. 337—355.
3. Constantinescu N., *Observații asupra satului fortificat din Țara Românească în sec. XIV—XV (Așezarea de la Coconi și Oltenița)*, S.C.I.V., 1962, **XIII**, *1*, p. 59—79.
4. Constantinescu N., *Le stade et les perspectives de la recherche archéologique du village médiéval de Roumanie*, Dacia, n.s., 1964, **VIII**, p. 265—278.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

5. NECRASOV O., CRISTESCU M., *Contribution à l'étude anthropologique de la population Moldave du XV-eme siècle*, Ann. Sc. Univ. Iaşi, sect. II, 1957, **III**, *1–2*, p. 1–21.
6. NECRASOV O., BOTEZATU D., *Studiul antropologic al scheletelor feudale timpurii de la Doina (sec. XIII–XIV)*, St. cerc. antropol., 1964, **1**, *2*, p. 137–156.
7. MAXIMILIAN C., *Studiul antropologic al populaţiei de la Verbicioara (secolele XIII–XIV)*, Probl. de antrop., 1959, **IV**, p. 79–104.
8. POPOVICI I., *Necropola feudală de la Străuleşti — Bucureşti sec. XV–XVI. Date antropologice*, St. cerc. antropol., 1964, **1**, *1*, p. 47–52.
9. POPOVICI I., *Cimitirul feudal de la Turnu Severin*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*, p. 69–78.
10. POPOVICI I., *Aşezarea feudală de la Străuleşti — Bucureşti, cimitirul II, secolele XV–XVI*, St. cerc. antropol., 1966, **3**, *1*, p. 17–26.
11. POPOVICI I., *Recherches anthropologiques sur la population valaque à l'époque féodale*, Ann. roum. d'Anthrop., 1966, **3**, p. 9–22.

Primit la redacţie la 1 iulie 1969

Secţia de antropologie
a Institutului de biologie teoretică
şi aplicată.
Filiala din Iaşi a Academiei
Republicii Socialiste România

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 1. — Craniul nr. 2 de la Coconi — C 1.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

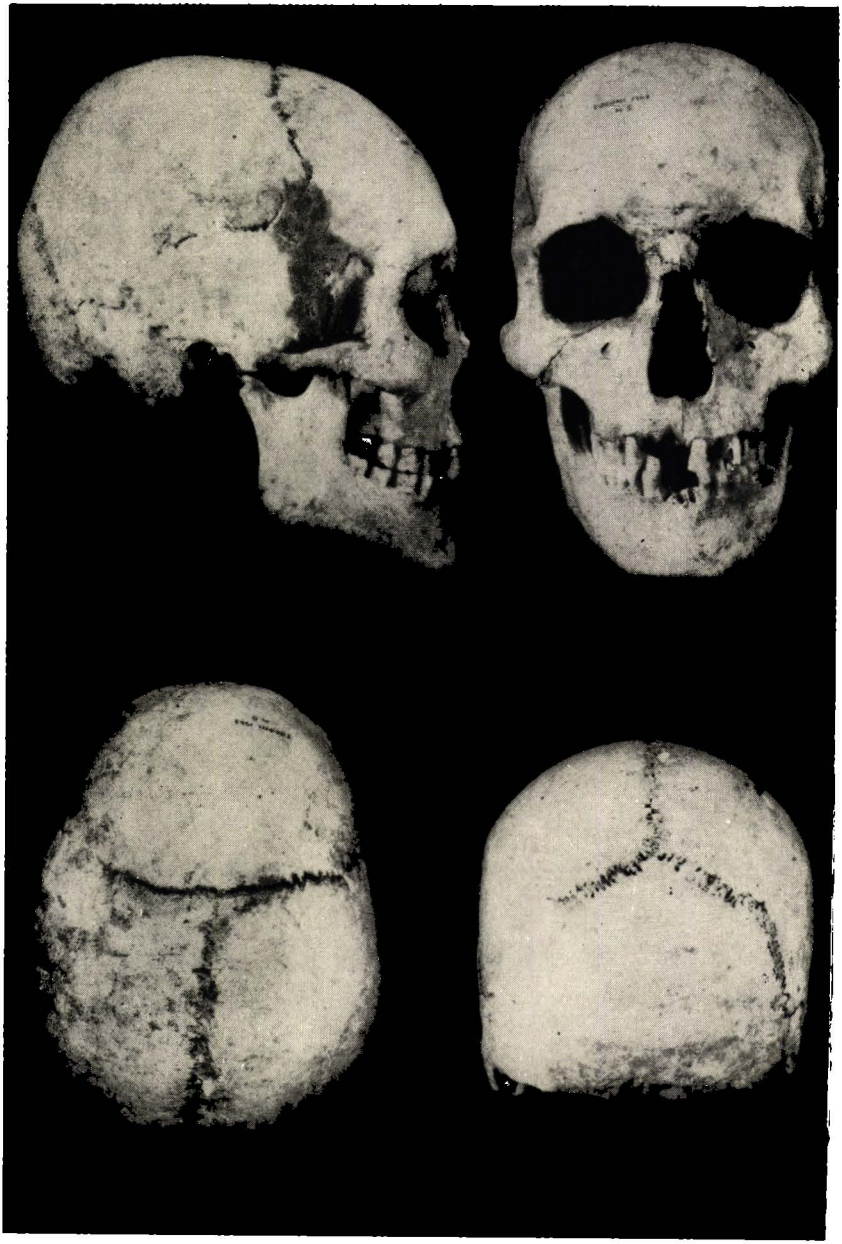

Fig. 2. — Craniul nr. 5 de la Coconi — C I.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTE ALE CREŞTERII ŞI DEZVOLTĂRII COPIILOR DIN DELTA DUNĂRII

DE

MARIA CRISTESCU, SERAFIMA ANTONIU, MARIA ŞTIRBU, ST. COMĂNESCU şi GH. ŞTEFĂNESCU

612.65:616–053.6 – 055.2

Problema creşterii şi dezvoltării copiilor, deşi a preocupat un număr larg de specialişti, comportă încă o serie de aspecte neelucidate, în special în legătură cu factorii care influenţează ritmul acestor procese.

Larga variabilitate a tipurilor de creştere şi dezvoltare individuală şi la nivel de populaţie a fost abordată sub diferite aspecte urmărindu-se influenţa climatului, a factorilor sociali, a nutriţiei, a eredităţii. Dificultatea de a selecta însă efectul fiecăruia dintre aceştia în mod izolat a împiedicat parvenirea la un punct de vedere comun asupra ponderii lor în cadrul complex în care aceştia se asociază în fiecare situaţie concretă. Astfel, în timp ce autorii care au studiat gemenii au conchis că „modelul" de creştere şi dezvoltare este condiţionat strict genetic, acei autori care au studiat variabilitatea acestor fenomene în diverse medii sociale şi geografice au acordat un rol important factorilor ecologici.

În cadrul acestora din urmă se întîlnesc iarăşi opinii diferite în special cu privire la diferenţele constatate în ritmul de creştere a copiilor din oraşe faţă de cei de la sat. S-a ridicat problema dacă acestea sînt determinate de stimuli de ordin psihic caracteristici vieţii urbane sau de tipul de alimentaţie de obicei diferit de cel întîlnit în mediul rural.

Avînd în vedere faptul că unii autori ca : Skerlj şi Kralj-Čerčèk au subliniat importanţa regimului alimentar proteic asupra ritmului de maturizare sexuală, ne-am propus să urmărim creşterea şi dezvoltarea fetelor din Delta Dunării unde întîlnim o situaţie specială din punctul de vedere al alimentaţiei, datorită consumului intens de peşte şi unde, pe de altă parte, nu avem de-a face cu efectele urbanizării. Sîntem deci în prezenţa unei alimentaţii deosebit de bogate în proteine, lipide şi fosfolipide, dar în condiţii de viaţă rurală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

MATERIALUL DE STUDIU ŞI METODA DE LUCRU

Studiul de faţă se întemeiază pe examinarea antropometrică şi din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare puberală a unui număr de 546 de fete între 11 şi 15 ani provenind din următoarele aşezări pescăreşti din Delta Dunării: Partizani, Maliuc, Gorgova, Crişan, Vulturul, Mila 23, Nufărul, Mahmudia, Murighiol, Dunavăţ şi Jurilovca.

Dintre acestea 194 sînt române de origine iar 352 de origine lipoveană sau ucraineană.

S-au stabilit valorile medii ale următoarelor dimensiuni: statura, statura şezînd, greutatea, perimetrul toracic, diametrul biacromial şi diametrul bicristal.

Nivelul de dezvoltare al maturităţii sexuale a fost apreciat pe baza gradelor de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare şi prin stabilirea vîrstei menarhei atît prin metoda *statu quo*, cît şi prin metoda recoltivă.

REZULTATELE OBŢINUTE

Metoda recoltivă, care se bazează pe stabilirea vîrstei puberale individuale prin anamneză, oferă un tablou al frecvenţei puberelor pe clase de vîrstă ce indică că maturitatea sexuală se realizează cu maximum de frecvenţă la ambele grupe de fete în intervalul clasei de vîrstă de 13 ani (13,0—13,11 ani).

Deosebirea între cele două grupe, puţin pronunţată de altfel, consistă într-o frecvenţă ceva mai coborîtă de fete pubere la clasa de vîrstă de 13 ani în grupa românceior, faţă de cea a fetelor lipovene şi ucrainiene datorită unei frecvenţe relativ mai ridicate la clasa de vîrstă de 12 ani în prima decît în cea de-a doua.

Tabelul nr. 1

Frecvenţa fetelor pubere pe clasă de vîrstă

Vîrsta	Romînce		Lipovence şi ucrainene	
	Nr.	%	Nr.	%
11	9	11,8	8	6,6
12	21	27,6	21	17,6
13	27	35,5	58	48,7
14	16	21,0	29	24,3
15	3	3,90	3	2,58

Acest fapt se reflectă şi în vîrstele medii puberale calculate separat pentru fiecare din cele două grupe între care există o diferenţă medie numai o lună. Astfel, vîrsta medie a fetelor de origine română este de 13 ani

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

şi 3 luni iar a celor ucrainene şi lipovene de 13 ani şi 4 luni. O uşoară întîrziere în ritmul de realizare a maturităţii sexuale a ultimelor faţă de primele este indicată de datele obţinute prin metoda *statu quo* (care verifică metoda recoltivă) la clasele de vîrstă de 13, 14 şi 15 ani frecvenţa puberelor fiind în primul caz ceva mai ridicată.

Tabelul nr. 2

Frecvenţa fetelor pubere în fiecare clasă

Vîrsta	Românce		%	Lipovence şi ucrainene		%
	Nr. total	Nr. pubere		Nr. total	Nr. pubere	
11	33	1	3,03	56	2	3,57
12	56	6	10,72	91	9	9,89
13	68	25	36,76	98	31	31,63
14	37	28	75,00	78	51	65,38
15	11	10	90,00	29	25	86,20

Evoluţia caracterelor sexuale secundare este iarăşi relativ mai rapidă la fetele românce decît la cele lipovene şi ucrainene. Acest fapt ne este probat de repartiţia procentuală a fetelor pubere pe clasă de vîrstă în funcţie de gradul de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare înscrise în tabelul nr. 3.

Într-adevăr, tabelul nr. 3 arată că procentul fetelor cu caractere sexuale secundare în stadiu mai avansat este ceva mai ridicat la nivelul primelor clase de vîrstă în grupa fetelor românce comparativ cu cele ucrainene şi lipovene.

Din punctul de vedere al dezvoltării fizice, analiza valorilor medii ale dimensiunilor antropometrice (tabelul nr. 5) arată în general diferenţe nesemnificative între cele două serii studiate de noi. Viteza maximă de creştere a staturii în ambele serii se situează în intervalul de 11—12 ani. Indicele Rohrer atît în seria fetelor românce, cît şi în cea de origine lipoveană şi ucraineană creşte, în medie progresiv de la o clasă la alta, indicînd că în această perioadă ritmul de sporire a greutăţii depăşeşte ritmul creşterii staturii. La primele două clase de vîrstă prima serie prezintă medii ale indicelui Rohrer uşor mai scăzute decît în cea de-a doua, dar ulterior diferenţele se şterg. Din punctul de vedere al indicelui skelic fetele românce oferă medii ceva mai scăzute decît cele ucrainene şi lipovene.

În general trebuie de subliniat că nu se constată diferenţe importante în ritmul de creştere şi dezvoltare la cele două serii de provenienţă diferită, dar trăind în aceleaşi condiţii de viaţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Repartiţia procentuală a fetelor pubere în funcţie de gradul

Vîrsta	Românce							
	sînii				pilozitatea pubiană			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
11	25,00	60,71	14,28	—	75,00	14,28	7,14	—
12	8,51	55,32	29,78	6,38	53,19	19,15	27,65	—
13	3,33	23,33	43,33	30,00	20,00	30,00	31,67	18,33
14	—	9,37	28,12	62,50	3,12	9,37	46,87	40,63
15	—	—	—	100,0	—	—	50,00	50,00

DATE COMPARATIVE ŞI CONCLUZII

Dacă comparăm ritmul de dezvoltare al fetelor din Delta Dunării cu cel al fetelor din alte regiuni ale ţării noastre constatăm, atît din punctul de vedere al vîrstei de realizare a maturităţii sexuale cît şi al dimensiunilor corporale, diferenţe importante, Astfel, faţă de media puberală generală pentru ţara noastră de 14,15 ani obţinută pentru mediul rural de către unul dintre noi (M. Cristescu) fetele din aşezările rurale din Delta Dunării indiferent de naţionalitate prezintă o precocitate accentuată, întrucît aşa cum am văzut, vîrstele medii puberale au fost aici, la cele două grupe examinate, de 13,3 şi respectiv 13,4 ani. În felul acesta fetele din aşezările pescăreşti de tip sătesc se aseamănă mai curînd în ceea ce priveşte vîrsta de realizare a maturităţii sexuale cu cele din localităţile urbane din ţara noastră care au oferit (după acelaşi autor) o medie de 13,26, adică 13 ani şi 3 luni.

Din punctul de vedere al evoluţiei caracterelor sexuale secundare se observă acelaşi ritm mai accelerat al fetelor din Delta Dunării în raport cu cele din mediul rural din restul ţării.

Acest proces mai accelerat de realizare în medie a maturităţii sexuale la adolescentele din deltă este corelat şi cu un ritm de creştere corporală mai energic. În adevăr, prin toate dimensiunile lor cele două serii de fete din deltă studiate de noi sînt la aceleaşi clase de vîrstă mai dezvoltate decît fetele din restul populaţiei rurale din ţara noastră apropiindu-se şi din acest punct de vedere mai mult de valorile obţinute de Maria Cristescu pentru fetele din mediul urban şi în special pentru cele din oraşele mici. Deosebit de sugestivă este din acest punct de vedere situaţia mediilor staturii reflectată de tabelul nr. 4.

Problema imediată care se ridică în legătură cu ritmul mai accelerat de creştere şi dezvoltare al fetelor din Delta Dunării în raport cu cele din restul ţării trăind în localităţile cu acelaşi grad de urbanizare este acela al determinismului său.

Este cunoscut că problema factorilor care influenţează procesul de realizare a maturităţii sexuale deşi a preocupat şi preocupă un număr important de specialişti constituie încă o problemă neelucidată, opiniile

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare

Ucrainene şi lipovence							
sînii				pilozitatea pubiană			
I	II	III	IV	I	II	III	IV
32,69	44,23	21,15	1,92	75,00	21,15	3,84	—
13,92	39,24	41,77	5,06	46,83	29,11	21,51	25,31
2,66	2,33	52,00	29,00	21,33	28,00	45,33	5,33
—	1,41	42,25	56,33	1,41	16,90	53,52	28,16
—	—	7,41	52,59	—	3,70	44,44	51,85

asupra acestui subiect fiind variate şi adesea cu un pronunţat caracter contradictoriu.

Constatarea unanimă a unei pubertăţi mai timpurii în mediul urban decît în cel rural a fost interpretată de unii autori ca Lentz, Hagen şi alţii ca un rezultat al unei nutriţii mai bogate cantitativ şi calitativ la oraşe decît la sate, în majoritatea ţărilor. La alţi autori ca Bennholdt Thomson, Rudder, Portman aceeaşi constatare a fost dimpotrivă interpretată ca un efect exclusiv al factorilor de ordin psihic tipic vieţii urbane : zgomotul, lumina electrică, televiziunea, cunoaşterea mai de tim-

Tabelul nr. 4

Mediile staturii la fetele din Delta Dunării comparativ cu mediile generale ale staturii la fetele din restul ţării

Vîrsta	Delta Dunării		Celelalte regiuni ale ţării	
	române	lipovence şi ucrainene	seria urbană	seria rurală
11	140,03	142,61	142,71	137,85
12	146,16	147,32	147,97	143,16
13	151,55	151,00	153,13	148,56
14	155,00	155,11	155,99	155,03
15	156,73	156,63	157,65	155,61

puriu a problemelor sexuale. Ei vorbesc chiar de o aşa-numită traumă urbană, în accepţia acestor autori efectul urbanizării asupra accelerării pubertăţii fiind considerat cu caracter nociv.

Constatarea de către noi a unei pubertăţi timpurii a fetelor din Delta Dunării în condiţii de viaţă rurală se poate explica după părerea noastră numai prin tipul de alimentaţie specific acestei zone, care după cum se ştie se caracterizează printr-o alimentaţie bogată în substanţe proteice datorită consumului zilnic de peşte.

Datele noastre aduc astfel un argument substanţial concepţiei care acordă un rol de prim ordin alimentaţiei în fenomenul de accelerare a pubertăţii la nivel de populaţie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Aceasta nu exclude desigur posibilitatea ca unii stimuli de ordin psihic caracteristici vieţii urbane să contribuie la grăbirea procesului de maturizare sexuală constatat la oraşe, dar aceştia nu pot în nici un caz constitui, aşa cum o afirmă autorii mai sus citaţi, factorul exclusiv al accelerării.

Tabelul nr. 5

Valorile medii ale dimensiunilor antropometrice şi ale indicilor la fete din Delta Dunării

Vîrsta şi nr. ind. / Caractere	11 ani (33)	12 ani (56)	13 ani (68)	14 ani (37)	15 ani (11)
	ROMÂNCE				
Statura	140,03	146,16	151,55	155,00	156,73
Greutatea	32,21	36,27	42,18	45,55	49,55
Şezînda	73,90	77,86	80,75	82,78	84,91
a — a	29,72	30,93	32,01	32,89	33,05
ic — ic	22,24	23,48	24,64	25,77	26,75
Perim. torac.	65,85	68,62	72,83	75,68	76,73
Ind. Rohrer	11,73	11,63	12,13	12,25	12,88
Ind. Schelic	89,48	87,72	87,67	87,13	84,49
Ind. $\frac{ic - ic}{a - a}$	74,83	75,91	76,97	78,35	80,93
	LIPOVENCE				
	11 ani (56)	12 ani (91)	13 ani (98)	14 ani (78)	15 ani (33)
Statura	142,61	147,32	151,00	155,11	156,63
Greutatea	34,97	38,26	41,00	46,69	49,29
Şezînda	75,58	78,15	80,20	82,23	83,81
a — a	30,10	30,88	31,97	33,11	33,62
ic — ic	22,66	23,69	24,55	25,63	26,18
Perim. toracic	67,18	70,17	72,69	75,94	78,67
Ind. Rohrer	12,06	11,97	12,17	12,51	12,83
Ind. Schelic	88,68	88,50	88,20	88,62	86,71
Ind. $\frac{ic - ic}{ic - ic}$	75,28	76,71	76,79	77,40	77,87

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTS DE LA CROISSANCE ET DU DÉVELOPPEMENT DES ENFANTS DE LA RÉGION DU DELTA DU DANUBE

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient la croissance et le développement des filles des villages de pêcheurs du Delta du Danube âgées de 11—15 ans. Le matériel d'étude est constitué de deux séries: l'une formée de filles roumainnes (194), l'autre de filles lipovanes et ucrainiennes (352).

Les différences entre les âges moyens de la puberté et le rythme de croissance sont minimes entre ces deux séries (voir tableaux I—IV et annexe). En échange les auteurs constatent des différences très marquées entre les deux séries de filles du Delta du Danube d'une part et les autres séries de filles étudiées précédemment par l'une d'entre nous, provenant du milieu rural et offrant un même degré d'urbanisation d'autre part. La puberté est beaucoup plus précoce chez les premières que chez les secondes, leur croissance étant également plus avancée au même âge. Les auteurs considèrent que ce phénomène doit être mis en rapport avec le régime alimentaire, riche en protéines, lipides et phospholipides, provenant de la consommation massive de poissons.

BIBLIOGRAFIE

1. Bennholdt Thomsen C., *Die Entwicklungsbeschleunigung der Jugend. Theorien, Folgerungen des Akzelerationsproblems*, Ergebnise der inneren Medizin und Kinderheilkunde, 1942, 62.
2. Bojlén K., Bentzon M. W., *The influence of climate and nutrition on age at menarche: a historical review and a modern hypothesis.* Human Biology, 1968, **40**, *1*.
3. Cristescu M., *Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România*, Edit. Academiei, 1969.
4. Hagen W., *L'accelération de la croissance*, Rev. d'Hyg. et Med. Sc. et Univ., 1962, **XV**, *4*.
5. Kralj-Čerček L., *The influence of food body-build and social origin on the age of menarche*, Human Biology, 1956, 28.
6. Lenz W., *Ernährung und Konstitution*, Berlin — München, 1949.
7. Lenz W., *Die körperliche Akzeleration*, München, 1965.
8. Rudder B., *Le problème de l'acceleration du développement*, Rev. d'Hyg. et Med. Sc. et Univ., 1962, **XXV**, *1*.
9. Skerlj B., *Menarche und Umvelt. Z. menschl*, Vererb-Konstit. Lehre., 1932, 23.
10. Tanner J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.

Primit în redacţie la 1 iulie 1969

Secţia de antropologie a Institutului de biologie teoretică şi aplicată. Filiala din Iaşi a Academiei Republicii Socialiste România şi Catedra de morfologie şi antropologie din Iaşi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL TIPURILOR CONSTITUȚIONALE ALE POPULAȚIEI DIN MARAMUREȘ

DE

MARIA-ELENA ROȘCA și OLIMPIA TUDOSE

572.5

MATERIAL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU *

Lucrarea de față se întemeiază pe studiul a 124 de bărbați și 104 femei cu vîrsta cuprinsă între 25 și 60 de ani, din satele maramureșene Cuhea, Ieud și Dragomirești. Fiecare serie a fost împărțită în două clase de vîrstă (25 — 40 de ani și 41 — 60 de ani).

S-au studiat, după metoda Viola, un număr de 10 dimensiuni corporale (8 pentru trunchi, 2 pentru membre), calculîndu-se apoi volumele corporale; s-au exprimat depărtările în plus sau în minus față de valorile medii prin grade centezimale, după aceeași metodă. În clasarea indivizilor s-a folosit sistemul lui M. Barbara care permite, prin numărul mai mare de tipuri, o clasare a populației aproape în întregime. În cazul seriilor noastre rămîn în afara sistemului doar 2,40% dintre bărbați, femeile clasîndu-se în totalitate.

REZULTATELE OBȚINUTE

Încadrarea indivizilor în tipurile constituționale stabilite de M. Barbara, pe baza raportului trunchi-membre, evidențiază următoarele caracteristici ale populației studiate: așa cum se vede din tabelele nr. 1 și 2, seria masculină prezintă o predominanță netă a longitipilor urmată de brahitipi, normotipii prezentînd o frecvență redusă. Aceeași situație se întîlnește și în cadrul celor două clase de vîrstă considerate separat. Remarcăm că studii anterioare pe populații din țara noastră au relevat în mare aceleași caracteristici. Ne referim la cercetările mai vechi ale lui

* Exprimăm și pe această cale viile noastre mulțumiri prof. Râmneanțu pentru materialele și informațiile date referitoare la metoda Viola.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P. Râmneamţu în Banat şi jud. Cluj, precum şi la cercetări mai noi, ale lui M. Vlădescu la o populaţie din jurul oraşului Piteşti. Posibilităţile de comparare sînt însă limitate, în special în ceea ce priveşte normotipii, datorită modului diferit în care aceştia sînt consideraţi de către diferitele metode tipologice.

În ceea ce priveşte femeile, seria globală prezintă ca şi la bărbaţi o predominanţă a constituţiilor longitipice urmată de cele brahitipice şi apoi — cu frecvenţă redusă — de cele normotipice. În cadrul celor două clase de vîrstă, situaţia de mai sus nu se regăseşte la prima, unde se observă o frecvenţă uşor crescută a brahitipilor în raport cu longitipii, diferenţele fiind însă nesemnificative. P. Râmneamţu în cercetările amintite mai sus găseşte la femei o frecvenţă mai mare a constituţiilor longitipice, dar cercetările lui M. Vlădescu relevă dimpotrivă o predominanţă a constituţiilor brahitipice în raport cu cele longitipice.

Revenind la materialul nostru, dacă comparăm aspectele tipologice ale seriei de bărbaţi în raport cu seria de femei, se observă frecvenţa mai mare a constituţiei longitipice la prima şi a celei brahitipice la ultima, ceea ce este de altfel o caracteristică dimorfică tipică. Face excepţie doar frecvenţa uşor mai ridicată a longitipilor la clasa a doua de vîrstă la femei, în raport cu aceeaşi clasă de vîrstă la bărbaţi.

Tabelul nr. 1

Repartizarea indivizilor în categoriile sistemului lui M. Barbara

Categorii tipologice	♂				♀			
	25—41 ani		42—60 ani		25—39 ani		40—60 ani	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tip mediu TO = MO	—	—	1	1,36	2	3,63	1	2,04
Macrosomic armonic T+ = M+	1	1,96	3	4,11	1	1,82	—	—
Microsomic armonic T— = M—	1	1,96	4	5,47	3	5,45	2	4,08
Longitip excedentar T+ < M+	6	11,76	14	19,17	1	1,82	6	12,24
Longitip excedentar To < M+	3	5,88	7	9,59	4	7,27	2	4,08
Longitip cu antagonism T—<M+	9	17,65	3	4,11	11	20,00	10	20,40
Longitip deficitar T— < M—	7	13,72	9	12,33	6	10,90	8	16,32
Longitip deficitar T— < Mo	3	5,88	6	8,22	2	3,63	1	2,04
Brahitip excedentar T+ > M+	4	7,84	4	5,47	10	18,18	3	6,12
Brahitip excedentar T+ > Mo	1	1,96	1	1,36	1	1,82	5	10,20
Brahitip cu antagonism T+>M—	7	13,72	6	8,22	6	10,90	7	14,28
Brahitip deficitar T— > M—	4	7,84	11	15,06	5	9,09	3	6,12
Brahitip deficitar To > M—	4	7,84	2	2,72	3	5,45	1	2,04
Neclasabili	1	1,96	2	2,72	—	—	—	—

Tabelul nr. 2

Repartizarea indivizilor în cele trei categorii tipologice principale în seria globală şi pe grupe de vîrstă

Categorii tipologice	♂						♀					
	seria globală		25—41 de ani		42—60 de ani		seria globală		25—39 de ani		40—60 de ani	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Longitipi	67	54,03	28	54,90	39	53,42	51	49,04	24	43,63	27	55,10
Brahitipi	44	35,48	20	39,21	24	32,87	44	42,31	25	45,45	19	38,77
Normotipi	10	8,06	2	3,92	8	10,95	9	8,65	6	10,91	3	6,12
Neclasabili	3	2,42	1	1,96	2	2,77	—	—	—	—	—	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În ceea ce privește evoluția tipului constituțional cu vîrsta este bine cunoscut din literatură faptul că la bărbați, pe măsura înaintării în vîrstă, se produce o diminuare progresivă a frecvenței longitipilor, o creștere netă a brahitipilor și o menținere aproximativ constantă sau o ușoară creștere a normotipilor. Există deci o tendință spre brahitipizare a indivizilor, cu maximum la vîrsta presenilă („vîrsta de deformație" cum o denumește N. Pende), ca apoi în senilitate să se asiste la o nouă predominanță a longitipilor.

Studiul modificării biotipului cu vîrsta a fost realizat însă pînă în prezent exclusiv pe baza studiilor transversale, calculîndu-se frecvența diverselor tipuri constituționale în loturi diferite ca vîrstă în raport de parametri, de poziție și de dispersie stabiliți pentru fiecare lot. Urmărirea modificărilor biotipului în decursul ontogenezei pe baza comparării unor loturi de vîrstă diferite selectate din sînul aceleiași populații presupune o structură biotipologică de bază asemănătoare la toate loturile analizate. Este cunoscut însă că frecvența genelor în interiorul populațiilor nu este perfect stabilă și ca atare frecvența caracterelor fenotipice poate varia de la o populație la alta. Lista fenomenelor de microevoluție evidențiată pentru unele caractere de mai mulți autori este departe de a fi însă încheiată. Ca atare situația întîlnită în lotul mai vîrstnic într-un studiu transversal poate în realitate să nu fie efectul factorului „vîrstă", ci pur și simplu determinată de o altă structură biotipologică a generației respective. Dată fiind dificultatea de a realiza un studiu longitudinal, ne-am pus întrebarea dacă neajunsurile metodei transversale nu ar putea fi cel puțin parțial evitate apreciindu-se biotipul individual nu în raport de parametrii lotului de vîrstă respectiv, ci în raport de parametrii seriei globale.

Procedînd în acest mod am obținut următorul tabel.

Tabelul nr. 3

Repartizarea bărbaților în cele trei categorii tipologice principale, în raport cu seria globală

Categorii tipologice	25—41 de ani		42—60 de ani	
	N	%	N	%
Longitipi	29	58,00	30	42,25
Brahitipi	17	34,00	32	45,07
Normotipi	4	8,00	9	12,67

Din citirea cifrelor acestui tabel rezultă că datele noastre corespund cu datele clasice, ele ilustrînd o brahitipizare progresivă cu vîrsta a bărbaților, frecvența bărbaților longitipici scăzînd în a doua grupă de vîrstă față de prima, crescînd în schimb frecvența brahitipilor, precum și în oarecare măsură a normotipilor.

În ceea ce privește evoluția tipului constituțional cu vîrsta la femei, în literatură există date care susțin — pentru perioada de vîrstă de care ne ocupăm — o brahitipizare a constituției urmată de o longitipizare, evidentă în special în perioada premenopauză — menopauză.[1] Datele noastre, așa cum se vede din tabelul nr. 4, nu sînt în concordanță cu aceste constatări. Ca și la bărbați, asistăm la femei la o brahitipizare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

a constituţiei cu vîrsta, realizată prin scăderea frecvenţei longitipilor, creşterea brahitipilor şi o uşoară creştere a normotipilor.

Tabelul nr. 4

Repartizarea femeilor în cele trei categorii tipologice principale, în raport cu seria globală

Categorii tipologice	25—39 de ani		40—49 de ani		50—60 de ani	
	N	%	N	%	N	%
Longitipi	29	54,71	18	45,00	3	33,33
Brahitipi	23	43,39	20	50,00	6	66,66
Normotipi	1	1,88	2	5,00	—	—

În vederea surprinderii modificărilor ce au loc la perioada climacterului feminin, am împărţit indivizii clasei a doua de vîrstă pe perioade de 10 ani, dar şi de data aceasta, aşa cum se vede din tabelul nr. 4, se evidenţiază acelaşi proces de brahitipizare progresivă a femeilor cu vîrsta, fără a exista o întrerupere a acestui proces şi fără o evoluţie spre longitipizare în perioada climacterului. Ne propunem să urmărim acest fenomen pe serii cu un număr mai mare de indivizi, dată fiind neconcordanţa datelor noastre cu cele ale altor autori.

În ceea ce priveşte particularităţile constituţionale relevate de raportul denumit de Viola „valoare somatică" se constată pentru populaţia studiată de noi, următoarele : aşa cum se vede din tabelul nr. 5, atît seriile masculine, cît şi cele feminine prezintă o predominanţă a frecvenţei categoriei normosomice, cele hiposomice şi hipersomice avînd frecvenţe aproape asemănătoare.

Tabelul nr. 5

Repartizarea indivizilor în cele trei categorii ale „valorii somatice"

Categoriile valorii somatice	♂				♀			
	25—41 de ani		42—60 de ani		25—39 de ani		40—60 de ani	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hiposomi	11	21,56	21	28,76	14	25,45	13	26,53
Normosomi	30	58,52	31	42,46	26	47,27	25	51,02
Hipersomi	10	19,60	21	28,76	15	27,27	11	22,44

Dacă analizăm acum repartiţia procentuală a indivizilor în funcţie de „valoarea somatică" în cadrul tipurilor constituţionale antagoniste (tabelul nr. 6), constatăm iarăşi o predominanţă a normosomilor atît în cadrul brahitipilor, cît şi a longitipilor (cu excepţia categoriei brahitipe în grupa de bărbaţi între 40 şi 60 de ani).

În categoria brahitipilor se constată la femei o frecvenţă pronunţat mai ridicată a hipersomilor decît a hiposomilor, în timp ce la bărbaţi acest lucru se întîlneşte numai în prima grupă de vîrstă, la seria globală şi la cea de-a doua grupă de vîrstă constatîndu-se din contră o frecvenţă uşor mai ridicată a hiposomilor în raport cu hipersomii. În categoria lon-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 6

Frecvența tipurilor somatice în cadrul biotipurilor antagoniste

	Tipurile / Seriile	Brahitipi						Longitipi					
		hiposomi		normosomi		hipersomi		hiposomi		normosomi		hipersomi	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
♂	seria globală	12	27,27	21	47,72	11	25,00	15	22,38	34	50,74	18	26,86
	25—41 de ani	2	10,00	14	70,00	4	20,00	8	28,57	15	53,57	5	17,86
	42—60 de ani	10	41,66	7	29,16	7	29,16	7	17,95	19	48,71	13	33,33
♀	seria globală	6	13,95	21	48,83	16	37,20	16	31,37	25	49,01	10	19,60
	25—39 de ani	4	16,66	11	45,83	9	37,50	7	29,16	11	45,83	6	25,00
	40—60 de ani	2	10,52	10	52,63	7	36,84	9	33,33	14	51,85	4	14,81

gitipilor, la femei frecvența hiposomilor este întotdeauna mai ridicată decît cea a hipersomilor, în timp ce la bărbați acest lucru se petrece numai la prima grupă de vîrstă, la cea de-a doua și la seria globală predominînd hipersomii.

CONCLUZII

Populația maramureșeană din satele studiate de noi se caracterizează din punct de vedere biotipologic prin frecvențe mai ridicate de longitipi atît la bărbați, cît și la femei. În ceea ce privește subtipurile stabilite de M. Barbara se întîlnește următoarea situație: la ambele grupe de vîrstă procente ridicate ocupă tipul longitip excedentar la care și volumul trunchiului și membrele sînt superioare mediei, dar excedentul îl dețin membrele. Procente ridicate oferă și tipul longitip deficitar în care și volumul trunchiului și membrele sînt inferioare mediei dar deficitul trunchiului este mai mare. În cadrul grupei de vîrstă de 25—40 de ani, foarte frecvent este întîlnit și tipul longitip cu antagonism la care volumul trunchiului este inferior mediei, iar membrele mai mari decît media. În cadrul categoriei brahitipe, în prima grupă de vîrstă frecvent întîlnit este tipul brahitip cu antagonism (volumul trunchiului mai mare decît media, membrele mai mici decît media), iar în grupa a doua de vîrstă tipul brahitip deficitar (atît trunchiul cît și membrele sînt mai mici decît media, primul fiind însă mai mare decît cele de-al doilea).

La femeile longitipe predomină tipul longitip cu antagonism în ambele grupe de vîrstă, iar la cele brahitipe, tipurile brahitip excedentar (și trunchiul și membrele mai mari decît media, dar primul depășind media cu o valoare mai mare decît cele de al doilea), precum și brahitip cu antagonism (trunchi mai mare decît media și membre inferioare mediei).

Progresiv cu vîrsta asistăm la un proces de brahitipizare la ambele sexe.

Din punctul de vedere al „valorii somatice" predomină normosomia, atît la longitipi cît și la brahitipi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUTION À L'ÉTUDE DES TYPES CONSTITUTIONNELS DANS LA POPULATION DE MARAMUREŞ

RÉSUMÉ

La population étudiée (124 hommes et 104 femmes, âgés de 25 à 60 ans) est caractérisée dans son ensemble par une fréquence plus élevée de longitypes que de brachytypes (selon la méthode de Viola-Barbara). On observe cependant avec l'âge et chez les deux sexes, un processus de brachytypisation. Au point de vue de la « valeur somatique » prédomine la normosomie dans les deux séries globales (masculine et féminine) ainsi que dans chaque biotype.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbara M., *Etat actuel des études italiennes sur les constitutions humaines*, Rap. III, Congr. Bur. Int. d'Anthr. diff. Mayence, 1954.
2. Comas J., *Manual di Antropologia fisica*, Mexico, 1957.
3. Cupcea S., *Constituţie morfologică şi etate*, Cluj, 1939.
4. Milcu Şt., Ulmeanu Fl., *Constituţia morfologică în relaţie cu sistemul endocrin la atleţii de performanţă*, Prob. de antrop., 1963, **VII**.
5. Pende N., *Trattato di Biotipologia Umana*, Milano, 1939.
6. Pende N., *Les biotypes de base*, Tr. Med. Biot., Paris, 1955.
7. Preda V., *Contribuţiuni la studiul evoluţiei tipului constituţional în raport cu vîrsta*, Bul. Eug. şi Biopol, 1939, *3—4*.
8. Râmneamţu P., *Biotype and fertility of women from the province of Banat*, Cong. Int. de la Population, Paris, 1937.
9. Râmneamţu P., *Bărbatul român medionormal*, Bul. Eug. şi Biopol., 1942. **XIII**, *1—4*.
10. Râmneamţu P., *Cercetări asupra constituţiei umane la români*, Bul. Eug. şi Biopol., 1942, **XIII**, *5—8*.
11. Viola G., *Critères d'appréciation de la valeur physique, morphologique et fonctionnelle des individus*, Biotip., 1935, **III**, *3*.
12. Vlădescu M., Caramelea V. V., *Analiza caracterelor constituţionale în studiul complex al adaptabilităţii şi personalităţii. Cercetări de antropologia muncii — fizică, psihologică, socială, culturală şi ecologică — la o secţie automatizată a Combinatului pentru industrializarea lemnului din Piteşti — Argeş (I)*, St. cerc. antropol., 1968, **V**, *1*.

Primit în redacţie la 1 iulie 1969

Secţia de antropologie a Institutului de biologie teoretică şi aplicată. Filiala din Iaşi a Academiei Republicii Socialiste România

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VARIABILITATEA UNOR CARACTERE MORFOLOGICE ALE MÎINII LA POPULAȚIA DIN SATUL FUNDATA

DE

H. SCHMIDT

572. 512. 823

Lucrări cu privire la variabilitatea unor caractere morfologice ale mîinii sînt puține (7), (14), majoritatea dintre ele limitîndu-se la studiul unui singur caracter și în special al pilozității falangei II (1), (4), (8), (10) sau al formulei digitale în raport cu diverși factori (2), (5), (9), (11), (12).

Lucrarea de față se înscrie ca o contribuție la caracterizarea cît mai complexă a populației din comuna Fundata (15).

În lucrarea efectuată de noi, observațiile au fost trecute în fișe speciale care constituie o combinație între fișa Pöch și Saller, fișe care cuprind variabilitatea unor caractere cum ar fi formula digitală, membrana interdigitală, lungimea degetului 1, pilozitatea falangei II, existența sinfalangiei sau a unor eventuale anomalii.

La stabilirea formulei digitale, mîna a fost adusă în același plan cu antebrațul. Cel mai bine se făceau observațiile în cazul în care brațul, antebrațul și degetele au fost perfect întinse.

Asimetriile, în ceea ce privește formula digitală și lungimea degetului 1, au fost notate separat. În cazul asimetriilor, a fost notată de asemenea obișnuința de a folosi mîna dreaptă sau stîngă.

Mai amintim că s-a recurs la o selecție în rîndul populației și au fost studiați doar indivizii cu o ascendență genealogică parentală asigurată pe patru generații din satul respectiv, aceasta pentru ca cercetarea noastră să reflecte cît mai fidel caracteristicile populației locale.

Vom lua în discuție fiecare caracter în parte, accentuînd asupra unor caracteristici mai evidente.

Formula digitală : în 1875, Ecker a atras pentru prima dată atenția asupra formulei digitale. Ulterior, unele lucrări cuprind date și măsurători efectuate în special de anatomiști. Majoritatea autorilor relevă faptul că spre deosebire de antropoide, unde degetul 2 este întotdeauna mai scurt decît degetul 4, la om se întîlnește un procent apreciabil în care degetul arătător este mai lung decît inelarul sau egal cu acesta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Un alt fapt interesant este cel arătat de Weissenberg, şi anume din numărul total de asimetrii, în ceea ce priveşte formula digitală, 10—15% se găsesc la bărbaţi şi 25% la femei.

Referindu-ne la rezultatele noastre, obţinute la populaţia din satul Fundata (tabelul nr. 1), constatăm următoarele: la lotul de femei, din totalul de 95 de subiecţi (190 observaţii), 70 (73,68%) prezintă aceeaşi formulă digitală la ambele mîini, iar 25 (26,32%) prezintă asimetrii. La 129 de cazuri formula este 3.4.2., deci la un procent de 67,9% degetul 4 este mai lung decît degetul 2, doar în 15 cazuri (7,9%) degetele 2 şi 4 sînt egale, iar la restul de 46 de cazuri (24,2%) degetul arătător este mai lung decît inelarul.

Tabelul nr. 1

Repartiţia procentuală a caracterelor mîinii la populaţia din Fundata

Caractere	Variabilitatea caracterelor	♂			♀		
		N	%	N total	N	%	N total
Pilozitatea falangei II	cu pilozitate	53	72,60	73	50	52,63	95
	fără pilozitate	20	27,40		45	47,37	
Membrana interdigitală	slab dezvoltată	23	31,95	72	25	26,04	96
	mediu dezvoltată	42	58,33		56	58,33	
	bine dezvoltată	7	9,72		15	15,63	
Lungimea degetului 1	sub. niv. artic. fal. II	58	40,80	142	139	73,90	188
	la niv. artic. fal. II	81	57,10		47	25,00	
	peste niv. art. fal. II	3	2,10		2	1,10	
Formula digitală	3.4.2.	100	72,50	138	129	67,90	190
	3.2.4.	31	22,40		46	24,20	
	3.2. = 4.	7	5,10		15	7,90	

În cadrul asimetriilor (tabelul nr. 2) predomină repartiţia dr. 3.2.4., st. 3.4.2. (36,00%).

La bărbaţi, 21,74 % prezintă asimetrii, iar restul de 78,26% prezintă formule identice la mîna dreaptă şi stîngă. Şi aici predomină formula 3. 4. 2. urmată de formula 3.2.4. Lotul nostru cuprinde doar 7 cazuri la care degetul 2 egalează în lungime degetul 4. Referindu-ne la cazurile de asimetrii (tabelul nr. 2) şi în acest caz formula dr. 3.2.4. şi st. 3. 4. 2. predomină.

Făcînd o comparare între loturile de bărbaţi şi femei constatăm că procentul de asimetrii, aşa cum au constatat şi alţi autori (14) este mai ridicat la femei decît la bărbaţi. Totodată se observă o frecvenţă mai mare a formulei 3.4.2. la bărbaţi în comparaţie cu femeile, pe cînd lungimea mai mare a degetului 2 se întîlneşte într-un procent mai mare la femei.

Procentul mai scăzut al formulei 3.4.2. la femei se poate explica, aşa după cum susţine şi Wechsler, prin predominenţa la sexul feminin a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Repartiția asimetriilor formulei digitale

Sex	Nr. total	dr. 3.2.4. st. 3.4.2.		dr. 3.4.2. st. 3.2.4.		dr. 3.2.= 4. st. 3.4 2.		dr. 3.4.2. st. 3.2.= 4.		dr. 3.2.4. st. 3.2 = 4.		dr. 3.2. = 4. st. 3.2.4.	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
♀	25	9	36,00	5	20,00	3	12,00	4	16,00	—	—	4	16,00
♂	15	5	33,33	3	20,00	4	26,67	2	13,33	1	6,67	—	—

mîinii lungi şi subţiri sau aşa-zisului tip de „mînă frumoasă", tip la care lungimea degetului 2 egalează sau întrece lungimea inelarului. În cazul asimetriilor, şi la bărbaţi şi la femei predomină formula dr. 3.2.4., st. 3.4.2.

În tabelul nr. 3 redăm valorile formulelor digitale obţinute de diverşi autori la diverse populaţii în comparaţie cu populaţia studiată de noi.

Deşi lotul nostru nu ne permite să tragem concluziile certe în privinţa eventualelor modificări survenite o dată cu vîrsta, se poate constata că la ambele sexe indiferent de vîrstă formula 3.4.2. predomină. Însă, atît la bărbaţi cît şi la femei, formula 3.2.4. atinge o valoare foarte ridicată, chiar egală cu cea a formulei 3.4.2. la o vîrstă mai mică, pentru ca apoi să scadă brusc între 30 şi 40 de ani, scăzînd în continuare treptat şi atingînd o valoare minimă la o vîrstă mai înaintată.

Tabelul nr. 3

Procentajul formulelor digitale la diverse populaţii

Populaţia	nr.	Formulele digitale în %			Autor
		3.2.4.	3.4.2.	3.2 = 4.	
Negrii	49	12,24	79,60	8,16	Ecker
Letoni	200	5,50	87,00	7,50	Waeber, Grüning, Brennsohn
Lituanieni	200	3,00	92,50	4,50	" " "
Bieloruşi	200	—	93,00	7,00	Diebold
Başchiri	68	6,60	89,70	3,70	Weissenberg
Greci	38	16,50	76,50	7,00	"
Populaţia din Fundata	328	23,47	69,82	6,71	Schmidt

În tabelul nr. 4 am cuprins procentajul formulelor 3.2.4. şi 3.4.2. la ambele sexe pe clase de vîrstă.

Lungimea degetului 1: din datele noastre rezultă că la ambele sexe peste 80% din numărul de indivizi studiaţi prezintă simetrie în ceea ce priveşte lungimea degetului 1 şi doar 12 — 18% prezintă asimetrii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Frecvența formelor digitale în raport cu vîrsta

Sex	Formula digitală	Clase de vîrstă			
		20–29 de ani	30–39 de ani	40–49 de ani	50–60 de ani
♀	3.4.2.	53,85%	81,82%	85,00%	92,40%
	3.2.4.	46,15%	18,18%	15,00%	7,60%
♂	3.4.2.	50,00%	75,00%	75,00%	100,00%
	3.2.4.	50,00%	25,00%	25,00%	0

Trebuie arătată aici puternica deosebire între sexe, privind lungimea policelui. Astfel, la sexul feminin predomină mîna la care degetul 1 nu ajunge la nivelul articulației falangei II a degetului 2, pe cînd la bărbați forma la care degetul 1 ajunge la nivelul articulației predomină față de prima. Cazuri în care degetul 1 trece peste nivelul articulației am întîlnit foarte rar.

O altă caracteristică ce se constată, de data aceasta în cazul asimetriilor (tabelul nr. 5), este că la ambele sexe formula dr. c_1 st. c_2 este mult mai des întîlnită și în care c_1 reprezintă lungimea degetului 1 sub, iar c_2 la nivelul articulației falangei II a degetului 2.

Tabelul nr. 5

Procentajul asimetriilor privind lungimea degetului 1

Sex	dr. sub niv. artic. st. la niv. artic.		dr. la niv. artic. st. sub niv. artic.		dr. la niv. artic. st. peste niv. artic.		Nr. total
	N	%	N	%	N	%	
♀	14	82,35	3	17,65	–	–	17
♂	6	66,67	2	22,22	1	11,11	9

Din materialul nostru se mai poate constata că formula dr. c_2 st. c_1 se întîlnește mai frecvent între 20 și 40 de ani, pe cînd formula dr. c_1, st. c_2 crește în procentaj o dată cu vîrsta.

Membrana interdigitală : prezintă o dezvoltare medie la toate vîrstele atît la bărbați cît și la femei. Amintim aici doar faptul că din numărul total de indivizi 3 bărbați prezentau o ușoară sinfalangie.

Pilozitatea falangei II : în studiul acestui caracter am luat în considerare cele două posibilități cu și fără pilozitate. Procentul indivizilor cu pilozitate este mai ridicat la bărbați decît la femei, însă trebuie remarcat în cadrul seriei feminine că numărul subiecților cu pilozitate reprezintă un procent mai ridicat decît al celor fără pilozitate.

În concluzie, din lucrarea de față se desprinde existența unei deosebiri a caracterelor morfologice ale mîinii între sexe, precum și unele modificări ce survin o dată cu vîrsta. Desigur, pentru a stabili cu certitudine existența acestor modificări, în viitor vom întreprinde un studiu pe un număr mai mare de indivizi și totodată vom lua sub observație și un număr mai mare de caractere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DIE VARIABILITÄT EINIGER MORPHOLOGISCHER KENNZEICHEN DER HAND BEI DER BEVÖLKERUNG DES DORFES FUNDATA

ZUSAMMENFASSUNG

Nach einem anthropologischen und morphologischen Studium an der menschlichen Hand bei einer Bevölkerung des Dorfes Fundata konnte man folgendes feststellen: Die Verhältnisse an beiden Händen sind nicht immer die gleichen und zwar sind bei den Männern in 21% und bei den Frauen in etwa 26% der Fälle die relativen Fingerlängen von rechts und links verschieden. Wir konnten eine größere prozentuale Proeminenz des vierten Fingers bei Männern feststellen.

Die Formel 3.2.4. ist häufiger in jüngeren Jahren.

Die Daumenlänge bei Frauen ist kürzer als bei Männern.

Es wurden auch die Fingerhäutchen und die Behaarung der zweiten Phalanx studiert.

BIBLIOGRAFIE

1. Beckman L., Böök J., *Distribution and Inheritance of Middigital Hair in Sweden*, Hereditas, 1959, **45**, 215–220.
2. Büchi E., *Beobachtung über das Verhalten der Handform im postjuvenilen Alter*, Arch. J. Klaus-Stift., 1949, **24**, 247.
3. Das S., Mukherjee P., *The anatomical basis of the human manual digital formulas*, Z. Morph. u. Anthrop., 1962, **52**, 163–175.
4. Dutta P., *Middle phalanged hair among some population of Madhya Pradesh, India*, Z. Morph. u. Anthrop., 1964, **55**, 303–310.
5. Fuste M., *Die Handform dreier verschidener Berufgruppen*, Homo, 1951, **2**, 64.
6. Garn S., *The use of Middlephalangeal Hair in Population studies*, Am. J. Phys. Anthrop., 1951, **9**, 325–333.
7. Koenner D., *Anthropologische und morphologische Beobachtungen an der menschlichen Hand*, Mitt. anthrop. Ges. Wien, 1938, **68**.
8. Matsunaga E., *Erbbiologische Untersuchung der Fingermittelgliedbehaarung bei den Japaner und Deutschen*, Z. mensch. Vererb. u. Konst. Lehre, 1956, **33**, 465–469.
9. Matzdorff Ingrid, *Metrische und Allometrische Wachstumuntersuchungen an der menschlichen Hand*, Z. Morph. u. Anthrop., 1967, **59**, 2.
10. Ojikutu R., *Distribution of the Middle-falangs Hair and its Significance in the Evolution of the General Reduction of the Body Hair in Man as may be Related to climatic Factor*, Homo, 1964, **15**, 1.
11. Rösler H., *Zum Alterswandel der Fingerlängenproportion*, Homo, 1957, **8**, 81.
12. Rösler H., *Fingerlängerproportionen und Klinodaktylie*, Z. Morph. u. Anthrop., 1958, **49**, 61–71.
13. Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie*, Verlag, G. Fischer, Stuttgart, 1961.
14. Wechsler W., *Anthropologische Untersuchung der Handform mit einem familienkundlichen Beitrag*, Arch. J. Klaus-Stift., 1939, **14**.
15. * * * *Cercetări antropologice asupra populației din satul Fundata (Culoarul Bran)*, St. cerc. antropol., 1968, **5**, 2.

Primit în redacție la 1 iulie 1969.

Centrul de cercetări antropologice, București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL FRECVENȚEI GRUPELOR SANGUINE DIN SISTEMELE ABO, MN ȘI Rh LA ROMÂNII, LIPOVENII ȘI TĂTARII DIN DOBROGEA*

DE

ZENAIDA BÎLBĂ

612.118.221.2

În 1968 prof. O. Necrasov ne-a propus să studiem frecvența grupelor sanguine din sistemele enumerate, la cîte o serie de români, lipoveni și tătari originari din Dobrogea.

Acest studiu ne-a părut cu atît mai interesant, cu cît, dacă existau informații asupra repartiției grupelor din sistemul ABO și Rh(D) la românii din Dobrogea (în special pentru cei din Constanța), atît în lucrările lui O. Necrasov și colab., cît și în lucrările lui M. Tibera-Dumitru, precum și în aceea a lui M. Mihăilescu, în schimb, nu existau date publicate referitoare la frecvența grupelor din sistemul MN.

În ceea ce privește lipovenii și tătarii din această provincie, nu se cunoaște nimic pînă în prezent privind distribuția acestor caractere la cele două populații.

I. MATERIALUL ȘI METODA DE LUCRU

Materialul nostru de lucru este format din o serie de 366 de români originari din Dobrogea, de cel puțin trei generații (proveniți din localitățile Saraiu, Hîrșova, Dăeni, Horea, Topolog și Topalu), din o serie de 244

* Lucrarea a fost executată cu sprijinul Catedrei de morfologie și antropologie din Iași și a Centrului de cercetări antropologice din București, cărora le exprimăm viile noastre mulțumiri.

Rugăm pe M. Danielescu să găsească aici expresia recunoștinței noastre pentru ajutorul acordat, în special în pregătirea serurilor anti - M și anti - N.

Mulțumim de asemenea Centrelor de recoltare și conservare a sîngelui din Constanța și Iași pentru ajutorul acordat în vederea realizării unor aspecte tehnice ale acestei lucrări.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

lipoveni (originari de cel puţin trei generaţii din localităţile Murighiol, Sarichioi, Mahmudia şi Tulcea), precum şi o serie de 353 tătari (originari de cel puţin 3 generaţii, din localităţile Albeşti, Cotu-Văii, Osmancea, Hagieni, Pecineaga, Tătaru, Topraisar, Cobadin, Techirghiol, Independenţa şi Mirieştea).

Recoltarea sîngelui s-a făcut din pulpa degetului, pe citrat. Toate determinările probelor de sînge au fost făcute în laboratorul Centrului de recoltare şi conservare a sîngelui din Constanţa.

Pentru determinarea grupelor din sistemul ABO (metoda Beth-Vincent) am folosit serurile test de la Centrul de hematologie din Bucureşti.

Neexistînd seruri anti-M şi anti-N în comerţ, iar Centrul de hematologie din Bucureşti nedispunînd de cantitatea suficientă de astfel de seruri, am întrebuinţat pentru determinarea grupelor din sistemul MN seruri test, pe care le-am pregătit la laboratorul de antropologie al Universităţii din Iaşi, titrarea şi controlul lor fiind făcute la Centrul de hematologie din Bucureşti, sub îndrumarea tov. M. Danielescu.

Determinarea grupului a fost făcută pe lamă, la temperatura camerei.

Determinarea factorului Rh a fost făcută cu ajutorul serului test procurat de la Centrul de hematologie din Bucureşti, pe plăci cu godeuri, după ţinerea la termostat.

II. REZULTATELE OBŢINUTE

I. SISTEMUL ABO

În tabelul nr. 1 dăm repartiţia grupelor sanguine şi a factorilor ereditari, precum şi a indicelui biochimic pentru seriile noastre.

Tabelul nr. 1

Frecvenţa grupelor sanguine din sistemul ABO

Populaţia		O	A	B	AB	IB	r	P	q
Români	nr.	100	164	72	30	1,90	52,65	31,60	15,75
	%	27,32	44,80	19,68	8,20				
Lipoveni	nr.	81	91	54	18	1,51	57,50	25,70	16,80
	%	33,15	37,20	22,18	7,37				
Tătari	nr.	96	133	105	19	1,23	50,17	27,37	22,45
	%	27,20	37,70	29,72	5,38				

Din citirea cifrelor înscrise în acest tabel rezultă că atît populaţia de români din Dobrogea, cît şi cea de lipoveni sînt caracterizate prin urmă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

toarea seriaţie a grupelor după frecvenţă : A >O >B > AB, populaţia de tătari fiind caracterizată prin o altă seriaţie : A >B >O >AB.

Dacă analizăm frecvenţele fiecărui grup, constatăm că grupul O este cel mai des întîlnit la lipoveni (33,15 %), urmînd apoi românii şi tătarii, cu procente aproape identice (27,32 % şi 27,20 %).

Grupa A prezintă, dimpotrivă, o frecvenţă maximă la români (44,80 %), lipovenii şi tătarii prezentînd valori mult mai joase şi aproape identice (37,70 % şi 37,20 %).

Grupa B oferă frecvenţe foarte diferenţiate la cele trei populaţii studiate de noi : frecvenţa cea mai înaltă (29,72 %) se întîlneşte la tătari, cea mai joasă caracterizîndu-i pe români (19,68 %), lipovenii ocupînd o poziţie intermediară (22,18 %).

Grupa AB prezintă distribuţii foarte apropiate, fiind totuşi mai frecventă la români şi mai puţin frecventă la tătari, lipovenii ocupînd iarăşi o poziţie intermediară [1].

Variabilitatea indicelui biochimic, reflectînd raportul cantitativ între aglutinogenele A şi B, se caracterizează prin o cifră relativ ridicată la români (1,90), valoarea sa fiind dimpotrivă foarte joasă la tătari (1,23) locul intermediar fiind ocupat de lipoveni (1,51) [2].

Valorile factorilor ereditari r, p, q prezintă o variabilitate interesantă, care caracterizează în modul următor populaţiile studiate : românii prezintă cea mai ridicată valoare a factorului p şi valoarea cea mai joasă a factorului q, factorul r avînd o cifră intermediară. Tătarii se caracterizează prin valoarea cea mai joasă a factorului r şi prin valoarea cea mai înaltă a factorului q, factorul p avînd o poziţie intermediară. Lipovenii se caracterizează prin valoarea cea mai înaltă a factorului r, prin valoarea cea mai scăzută a factorului p şi prin o valoare intermediară a factorului q, mai apropiate de cifra obţinută pentru români decît pentru tătari.

2. SISTEMUL MN

Repartiţia procentuală a grupelor acestui sistem, precum şi a factorilor ereditari [3] este prezentată în tabelul nr. 2.

Citirea cifrelor înscrise în tabelul nr. 2 ne arată că maximul de frecvenţă îi revine grupului MN, urmat foarte îndeaproape de grupul M, frecvenţa grupului N fiind cea mai scăzută. Din acest punct de vedere cele

---

[1] Indicele biochimic a fost calculat după formula lui L. Hirszfeld :

$$I = \frac{A + AB}{B + AB}$$

[2] Elementele ereditare r p q au fost calculate după formulele lui Bernstein :

$$r = \sqrt{O}; \quad p = 1 - \sqrt{O + B}; \quad q = 1 - \sqrt{O + A}.$$

[3] Calcularea factorilor ereditari m şi n a fost făcută după formulele lui Wiener şi Weinsberg :

$$m = M + \frac{MN}{2}; \quad n = N + \frac{MN}{2}$$

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Frecvenţa grupelor sanguine din sistemul MN şi a factorilor ereditari

Populaţia		M	N	MN	m	n
Români	nr.	151	59	156	62,56	37,44
	%	41,22	16,10	42,68		
Lipoveni	nr.	97	41	106	61,48	38,52
	%	39,75	16,80	43,45		
Tătari	nr.	138	59	156	61,20	58,80
	%	39,10	16,70	44,20		

trei populaţii studiate de noi pot fi caracterizate după cum urmează : MN > M > N.

Cu toată variabilitatea relativ foarte restrînsă a distribuţiei acestor grupe, la cele trei populaţii cercetate, trebuie să remarcăm totuşi că românii din Dobrogea oferă cea mai mare frecvenţă a grupului M, cea mai mică frecvenţă a grupului MN şi în oarecare măsură a grupului N, fapt care se reflectă şi în valorile proprietăţilor ereditare, factorul m fiind aici cel mai ridicat şi n cel mai scăzut.

3. SISTEMUL Rh (D)

Frecvenţele procentuale ale grupului Rh, valorile factorilor ereditari[4], precum şi frecvenţele genotipurilor sînt înscrise în tabelul nr. 3[5].

Tabelul nr. 3

Frecvenţa factorului Rh şi a elementelor ereditare

Populaţia		Rh	rh	R	r	Rh Rh	Rh rh	rh rh
Români	nr.	318	48	63,80	36,20	40,70	13,12	46,20
	%	86,88	13,12					
Lipoveni	nr.	209	35	62,20	37,80	38,50	14,28	47,22
	%	85,65	14,35					
Tătari	nr.	293	60	58,80	41,20	34,55	17	48,45
	%	83,00	17,00					

Analiza cifrelor înscrise în tabelul nr. 3 ne arată că valorile Rh sînt, aşa cum era şi de aşteptat, mult mai ridicate decît ale rh si că ele sînt destul de apropiate la cele trei populaţii studiate.

---

[4] Calcularea factorilor ereditari a fost făcută după formulele : $R = 1 - \sqrt{rh}$; $r = \sqrt{rh}$.

[5] Pentru calcularea frecvenţei genotipurilor, am folosit formulele : $Rh.Rh = R^2$; $rh.rh = r^2$; $Rh.rh = R \times r \times 2$.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Trebuie să subliniem totuşi că românii prezintă valoarea cea mai înaltă a Rh, tătarii avînd-o dimpotrivă cea mai joasă. Această situaţie se oglindeşte bine şi în variabilitatea factorilor ereditari, precum şi a genotipurilor.

III. DISCUTAREA REZULTATELOR OBŢINUTE ŞI CONCLUZII

1. Comparînd datele noastre cu cele referitoare la frecvenţa grupelor din sistemul OAB, pentru români în general (Hirszfeld, Mihăilescu, Tibera Dumitru, Necrasov şi colab.), constatăm că diferenţele sînt cu totul nesemnificative. Întîlnim aceeaşi situaţie în ceea ce priveşte şi repartiţia grupului Rh (D), ceea ce confirmă încă o dată şi pe plan biologic, omogenitatea elementului românesc pe teritoriul întregii ţări. În ceea ce priveşte frecvenţa grupelor sistemului MN, date comparative care să se refere la întregul nostru teritoriu lipsesc în momentul de faţă (cercetările privitoare la acest sistem fiind relativ foarte puţine).

2. Avînd în vedere originea populaţiei de lipoveni din Dobrogea, am comparat datele noastre cu cele publicate pentru *ruşii mari* (velicoruşi) în general, constatînd marea apropiere a cifrelor noastre de cele date de Dujarric de la Riviére şi Kossowitch (O = 32,8; A = 34,71; B = 24,45; AB = 8,06). Acelaşi lucru reiese şi din compararea rezultatelor noastre privind factorul Rh cu cele publicate de Blînov şi Drobisceva (Rh = 86,82; rh = 13,18). Nu tot acelaşi lucru se remarcă şi în ceea ce priveşte repartiţia grupelor din sistemul MN, datele lui Kosiakov şi Razanova (M = 36; N = 16; MN = 48) depărtîndu-se de ale noastre mai mult decît datele existente pentru cele două sisteme precedente.

3. Cunoscînd originea tătarilor din Dobrogea, care provin în majoritate din grupul tătarilor din Crimeea, am completat rezultatele noastre cu cele referitoare la aceştia din urmă, obţinute de Besedni pentru sistemul ABO (O = 20,7; A = 43,3; B = 27,3; AB = 10,7), constatînd existenţa aceleiaşi seriaţii (A > B > O > AB), dar cu un procent uşor mai scăzut al grupelor B şi O, dar în schimb cu un procent mai ridicat al grupei A. Pe de altă parte, dacă considerăm că în Dobrogea pe lîngă tătarii originari din Crimeea s-au aşezat şi tătari de altă provenienţă, atunci diferenţele constatate pot fi uşor explicate. Într-adevăr, datele altor autori (Gherasimov, Schwartz, Belaev etc.) obţin frecvenţe de 33,23% şi respectiv 28,80% şi 28,95% pentru grupa B.

4. Toate acestea ne permit să subliniem, odată mai mult, caracterul constant al grupelor sanguine din sistemul ABO într-o populaţie dată, chiar dacă ea a emigrat în alte regiuni decît cele de baştină şi, bineînţeles, dacă ea nu s-a amestecat genetic cu alte populaţii. Aceasta dovedeşte încă o dată valoarea acestui sistem pentru caracterizarea de ansamblu a unei populaţii.

5. Nu tot acelaşi lucru reiese din studiul repartiţiei factorilor din sistemele MN şi Rh, pentru care ne lipsesc de altfel şi termeni de comparaţie suficienţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

SUR LA FRÉQUENCE DES GROUPES SANGUINS DES SYSTÈMES ABO, MN ET Rh CHEZ LES ROUMAINS, LIPOVANES ET TATARS DE DOBROUDJA

RÉSUMÉ

L'étude de la distribution des groupes sanguins de ces trois systèmes (voir tableaux, I, II, III) indique les caractéristiques suivantes.

Pour le système OAB, les Roumains et les Lipovanes sont caractérisés par la sériation suivante: A >O >B >AB, qui est pour les Tatars: A >B >O >AB. En même temps, les Lipovanes diffèrent des Roumains par une moindre fréquence du groupe A et par une fréquence plus élevée des groupes O et de B. Les Tatars, tout en présentant la même fréquence de O que les Roumains et la même fréquence de A que les Lipovanes, se caractérisent par la fréquence la plus élevée de B.

Pour le système MN, ce sont les Roumains qui offrent le pourcentage le plus élevé de M et le pourcentage le plus bas de MN, dont le chiffre le plus élevé se trouve chez les Tatars. Pour ce qui est de N, les pourcentages sont pratiquement les mêmes chez ces trois populations.

Pour le système Rh (D), chez les Tatars, la valeur de Rh est la moins élevée, tandis que chez le Roumains, la même valeur est la plus haute.

La comparaison des données obtenues pour le système OAB avec celles qui concernent les Roumains en général, les Vélicorusses (dont descendent les Lipovanes) et les Tatars d'URSS, indiquent que les trois populations étudiées ici présentent des chiffres fort rapprochés de ceux des populations auxquelles elles appartiennent.

BIBLIOGRAFIE

1. Dujarric de la Rivière R., Kossowitch N., *Les groupes sanguins*, Paris, 1936.
2. Hirszfeld L., *Les groupes sanguins, leur application à la médecine et au droit*, Paris, 1938.
3. Kerumian R., *Génétique et anthropologie des groupes sanguins*, Paris, 1951.
4. Mihăilescu M., *Repartiția grupelor sanguine clasice O.A.B. AB și a factorului Rh în R.P.R.*, Viața medicală, 1958, **10**.
5. Mourant A. R., Kopéc A. C., Domanievska-Sobezak K., *The ABO blood groups*, Oxford, 1958.
6. Mourant A. E., *The distribution of the Human Blood Groups*, Oxford, 1954.
7. Necrasov O., *Recherches anthropologiques dans le Nord-Est de la Roumanie*, Ann. Sc. Univ. Yassy, 1940.
8. Necrasov O., Botezatu D., Iacob M., *Considération sur la répartition des groupes sanguins du système OAB et leurs facteurs héréditaires en Roumanie*, Ann. roum. d'Anthrop., 1967, **4**.
9. Necrasov O., Botezatu D., Iacob M., *Sur la répartition des facteurs Rh(D) en Roumanie*, Ann. roum. d'Anthrop., 1968, **5**.
10. Race R., Sanger R., *Blood groups in Man*, Oxford, 1950.
11. Tibera-Dumitru M., *Distribuția grupelor sanguine ABO la români*, Probleme de antropologie, 1963, **VII**.

Primit în redacție la 1 iulie 1969

Facultatea de biologie-geografie
Iași

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

NIVELUL DE DEZVOLTARE FIZICĂ A NOU-NĂSCUTULUI DIN MEDIUL URBAN ŞI RURAL

ORAŞUL BUCUREŞTI ŞI TERITORIUL FOSTEI REGIUNI BUCUREŞTI (1967)

DE

TH. ENĂCHESCU, SUZANA GRINŢESCU-POP şi CRISTINA GLAVCE

612.65 : 572

În laboratorul natural pe care-l reprezintă societatea în care trăim, niciodată factorii ecologici nu se exercită izolat, ci ca un global, iar organismul uman îi răspunde ca un întreg. De aceea, am considerat oportun de a aprecia în cercetarea noastră mediul de viaţă sub forma a două diviziuni distincte : mediul urban, pe de o parte, şi mediul rural, pe de altă parte, aceşti termeni reprezentînd pentru fiecare mediu o sinteză complexă de factori biologici, sociali, economici şi culturali.

Zona urbano-rurală, care trebuie privită ca o treaptă de trecere, noi nu am luat-o în considerare în prezenta lucrare, tocmai pentru a permite o confruntare cît se poate de directă între cele două tipuri de mediu urban şi rural.

De altfel, investigaţiile pe criteriul mediului urban şi rural arată bune diferenţieri de comportament al organismului uman în funcţie de aceste două tipuri de mediu globale, atît în cercetările de creştere şi dezvoltare ale copilului în ţara noastră (2), (7), cît şi în alte ţări (6).

În esenţă, deosebirea între aceste două tipuri constă în diferenţa de grad de urbanizare dintre ele, cu tot complexul de factori socio-economici şi biologici aferenţi, iar consecinţele care decurg din aceasta arată dimensiuni corporale mai mici în mediul rural decît în cel urban, la toate nivelele de vîrstă, atît la băieţi cît şi la fete, şi pubertatea se instalează mai precoce în funcţie de gradul de urbanizare etc.

Se ştie de asemenea că aceste diferenţe se pot şterge pe măsură ce condiţiile de viaţă se apropie de un nivel comun între oraş şi sat.

ST. CERC. ANTROPOL., 1969, T. 6, NR. 2, P. 207–216

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Din punctul de vedere al concepţiei ştiinţifice aplicată în lucrarea prezentă în definirea şi posibilităţile de punere în evidenţă a acţiunii diferenţiate a celor două unităţi ecologice — urban şi rural — s-au considerat necesare anumite criterii: prin nou-născut de mediu urban sau de mediu rural nu s-a înţeles pur şi simplu un copil care provine din părinţi care locuiesc în acel moment într-unul din cele două tipuri de mediu de viaţă, ci un copil cu antecedenţă cel puţin de trei generaţii originare din acel mediu, care au trăit tot timpul acolo, iar gestaţia a fost purtată şi ea în acel loc.

În vederea înlăturării pe cît posibil a factorilor perturbanţi care ar putea să mascheze adevărata semnificaţie de comportament a organismului în relaţie cu factorul acţionant ales, mediul urban şi rural, au fost luate anumite asigurări, şi anume: nou-născuţii asupra cărora s-a urmărit acţiunea factorului mediu au fost cît se poate de omogeni cu privire la normalitatea clinică (copii sănătoşi provenind din mame sănătoase) şi a vîrstei (prematurii eliminaţi), pentru a preîntîmpina eventualele diferenţieri care ar putea să fie datorate unor astfel de cauze străine.

Determinarea nou-născuţilor pentru a fi socotiţi normali şi la termen a fost făcută pe criterii clinice, de către specialişti pediatri — dr. O. Rusu şi S. Stambler, de la Clinica Polizu.

Deoarece o structură antropologică prin neomogenitate ar putea interveni şi ea ca factor perturbant, ne-am asigurat cel puţin posibilitatea de a o putea detecta. De aceea am introdus alături de studiul nou-născuţilor şi studiul mamelor lor, pe care le considerăm proprii pentru determinarea fondului antropologic din care provin nou-născuţii noştri. În acest scop s-au prelevat o serie de elemente privind biometria mamei, curent utilizate în stabilirea complexelor asociative dimensionale şi de conformaţie, caracterizante ale apartenenţei tipologice.

În urma consideraţiilor mai sus specificate, credem că ne-am situat pe o bună poziţie de definire corectă a mediului, pe o veracitate fundamentală a diferenţierii sale în tip de mediu urban şi rural.

Material şi metode tehnice. Din materialul provenit din cercetările noastre, efectuate în lunile martie, aprilie şi mai 1967 în Clinica Polizu, unde se internează mame din Bucureşti şi din provincie, s-au reţinut pentru lucrarea de faţă 120 de fişe individuale, care s-au încadrat în obiectivul propus, adică copii sănătoşi, la termen, din mediu urban sau rural (oraşul Bucureşti şi teritoriul fostei regiuni Bucureşti).

Aceste fişe s-au putut repartiza în loturi de circa 30 de băieţi nou-născuţi şi 30 de fete de mediu strict urban şi 30 de băieţi şi 30 de fete din mediu strict rural.

Din conţinutul fişei, care depăşeşte necesităţile prezentei lucrări, am folosit elementele de caracterizare a nivelului de dezvoltare a nou-născutului, adică dimensiunile lor corporale şi cefalo-faciale (16 dimensiuni), iar pentru determinarea antropologică a mamelor am folosit elementele esenţiale de caracterizare tipologică, şi anume cele privitoare la calota cefalică (3 dimensiuni pe baza cărora s-au calculat 3 indici fundamentali cefalici).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Metoda de antropometrie a nou-născutului este aceea publicată *in extenso* în lucrarea *Dezvoltarea fizică a nou-născutului din București* (3) unde figurează un capitol redactat sub formă de îndreptar antropometric al nou-născutului.

Antropometria pentru adult este cea clasică (R. Martin).

Prelucrarea statistică a tuturor datelor reținute este orientată pentru a răspunde la următoarele aspecte :

a) se pune în evidență apartenența tipologică a mamelor și se elucidează dacă sîntem în fața unui fond comun sau nu din punct de vedere antropologic pentru mediul urban și rural;

b) se caracterizează comparativ nivelele de dezvoltare a nou-născutului urban și rural, seria de băieți și seria de fete.

REZULTATE

În prima problemă, aceea de a fundamenta rezultatele noastre atribuite acțiunii mediului de viață prin constatarea concretă dacă factorul de apartenență tipologică intervine sau nu ca factor acționant diversificativ în cadrul materialului nostru, datele finale înscrise în morfograma taxonomică a calotei cefalice (fig. 1) arată că din punctul de vedere al conformației antropologice, mamele nu au fost deosebite. Atît în lotul urban, cît și în lotul rural constatăm același complex asociativ al caracterelor, și anume : populația este brahicefală în asociație cu hipsicefalie și metriocefalie, complex asociativ care ilustrează un fond dinarid ca element preponderent. Lipsa de deosebire a mamelor cu privire la acest fond de bază este asigurată statistic (toate testele dintre valorile urbane și rurale ale calotei cefalice au fost nesemnificative).

Statura, prin valorile sale (urban 157,7 cm, rural 156,6 cm), sprijină diagnoza de apartenență preponderent dinaridă, situîndu-se la contingența staturilor înalte, de asemenea, preponderența pigmentației închise a părului.

Deci, un prim rezultat pe care-l subliniem este că în compararea pe care o facem între seriile propuse a fi reprezentative pentru mediul urban și rural sîntem asigurați de neintervenția factorilor de apartenență tipologică în eventuala diversificare a mediului urban și rural. Stabilirea acestui rezultat este importantă, deoarece ar fi fost suficient, de exemplu, să existe o diferență de componență a seriei urbane față de cea rurală, în sensul unei participări mai masive în complexul rural al componentei mediteranide, pentru a antrena și justifica o subdimensionare corporală a nou-născutului rural.

Fiind asigurați de omogenitate pe linia tipului antropologic între urban și rural, delimitarea mai concretă a influenței factorului de mediu urban și rural asupra nivelului de dezvoltare a nou-născutului devine mai certă, rămînînd ca investigarea noastră să arate dacă sînt prezente diferențieri corporale la acest moment ontogenetic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În tabelul nr. 1 sînt înscrise valorile caracterelor corporale, indicînd nivelul de dezvoltare a nou-născuţilor.

Aceste valori sînt astfel dispuse în tabel, încît pot fi comparate în cadrul fiecărui sex în funcţie de mediul urban şi rural. Situaţia reciprocă

Tabelul

Studiu comparativ al nivelului de dezvoltare fizică a nou-născutului

Caractere	Seria băieţi												
	lot urban					lot rural					comparat r/u		
	N	M	m	σ	V	N	M	m	σ	V	dif. abs.	% r/u	test Xu/Xr
Pondere	30	3525	55,34	303,24	8,60	32	3270	51,79	293,11	8,96	254,7	92,8	3,360
Lungime	29	514,9	2,85	15,35	2,85	32	507,7	2,47	14,00	2,76	6,4	98,8	1,574
Şezîndă	28	347,2	1,85	9,63	2,77	29	336,0	1,84	9,90	2,95	11,2	96,8	4,340
sst — sy	30	181,6	1,62	8,87	4,88	31	181,4	1,25	6,95	3,83	0,2	99,9	0,048
sy — sol	30	193,1	1,24	6,81	3,53	32	191,0	1,58	8,99	4,68	2,1	98,9	1,045
Circ. toracică	29	336,1	2,06	11,30	3,30	29	330,4	1,92	10,35	3,13	5,9	98,2	1,720
a — a	30	114,2	1,13	6,20	5,43	32	113,1	1,05	5,92	5,23	1,1	99,0	0,714
tro — tro	30	95,7	0,77	4,24	4,43	31	92,8	0,78	3,79	4,09	2,9	97,0	2,626
circ. cap	30	354,7	1,64	8,99	2,53	31	349,2	1,98	11,05	3,16	5,5	98,4	2,895
g — op	29	120,0	0,71	3,89	3,20	32	118,2	0,64	3,62	3,06	1,8	98,5	1,919
eu — eu	28	95,1	0,61	3,22	3,39	32	92,9	0,67	3,77	4,06	2,2	97,7	2,047
zy — zy	29	81,2	0,63	3,40	4,16	31	78,7	0,61	3,41	4,34	2,5	96,9	2,907
n — sto	30	36,2	0,46	2,53	6,99	32	34,3	0,54	3,04	8,85	1,9	94,8	2,676
n — gn	30	56,2	0,61	3,36	5,98	32	53,8	0,67	3,78	7,02	2,4	95,7	2,649
n — sn	30	22,5	0,34	1,84	8,18	31	22,0	0,28	1,55	7,04	0,5	97,7	0,667
al — al	30	21,5	0,28	1,54	7,16	32	21,2	0,28	1,56	7,35	0,3	98,6	0,750

a nivelului de dezvoltare este redată în realizări procentuale şi diferenţele sînt testate. Pe baza acestui material concret am recurs şi la o reprezentare grafică, în termen comparativ, a nivelului de dezvoltare fizică a nou-născutului, în funcţie de mediul urban şi rural (fig. 2).

Esenţa rezultatelor noastre în această direcţie face să reiasă că în stadiul de nou-născut se poate remarca un proces de diferenţiere, în funcţie de tipul de mediu urban şi rural. Astfel nou-născutul aparţinînd mediului rural deţine un nivel de dezvoltare mai coborît decît nou-născutul din mediul urban, întrucît realizarea corporală a celui rural faţă de cel urban, considerată egală cu 100%, este — cu rare excepţii — sub linia de dezvoltare a acestuia. Această minus dimensionare, în serie, este suficientă pentru a permite generalizarea faptului observat, chiar dacă intensitatea procesului este uneori mult redusă, încît nu se realizează diferenţe statistic testate.

Credem că se poate sugera ipoteza că influenţa mediului asupra nou-născutului, exercitîndu-se prin interpunerea mamei, să fie întrucîtva atenuată şi organismul ferit de o solicitare directă să răspundă mai puţin energic decît în cazul unei relaţii organism-mediu nemijlocite.

Un alt fapt general este acela că diferenţierea urban-rurală este mult mai puternică pentru pondere şi remarcabil mai slabă pentru dimensiuni. Acest prag diferit de reactivitate a ponderei, pe de o parte, şi a dimensiunilor, pe de altă parte, reprezintă o indicaţie că ne aflăm în faţa a două categorii fenomenologice distincte, al căror substrat de manifes-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tare trebuie să fie la rîndul său diferit. De aceea şi analiza faptelor va fi urmărită pe aceste două categorii : pondere şi dimensiuni.

Pragul diferit de intensitate mai sus menţionat se datoreşte faptului că în condiţii de mediu calitativ deosebite, ponderea este caracteristica

nr. 1

(1967) în funcţie de mediul urban (Bucureşti) şi mediul rural (fosta regiune Bucureşti)

Seria fete												
lot urban					lot rural					comparat r/u		
N	M	m	σ	V	N	M	m	σ	V	dif. abs.	% r/u	test Xu/Xr
30	3218	56,66	310,51	9,65	29	2993	70,61	380,6	12,72	225,5	93,0	2,491
29	498,2	2,65	14,30	2,87	30	496,1	3,50	19,20	3,87	2,1	99,6	0,480
29	332,5	2,38	12,82	3,86	31	331,3	2,10	11,69	3,53	1,2	99,6	0,382
30	174,9	1,51	8,30	4,75	31	176,4	1,69	9,27	5,25	1,5	100,9	0,669
30	188,3	1,43	7,83	4,16	30	184,6	1,84	10,09	5,47	3,8	98,0	1,614
29	327,0	2,04	11,00	3,36	30	322,0	3,50	19,12	5,94	5,0	98,5	1,343
29	108,8	1,13	6,10	5,61	31	111,3	1,39	7,72	6,94	2,5	102,3	1,401
30	93,7	0,80	4,29	4,58	31	92,1	0,96	5,36	5,82	1,6	98,3	1,280
29	342,7	2,21	11,92	3,48	31	338,3	2,06	11,46	3,39	4,4	98,7	1,507
30	115,5	0,77	4,22	3,65	30	114,7	0,81	4,44	3,87	0,8	99,3	0,732
30	91,7	0,78	4,30	4,69	31	91,7	0,63	3,52	3,84	0,0	100,0	0,000
30	78,6	0,61	3,36	4,27	31	78,6	0,75	4,15	5,28	0,0	100,0	0,000
29	35,1	0,51	2,76	7,87	31	34,4	0,47	2,64	7,68	0,7	98,1	1,003
30	54,9	0,54	2,97	5,41	30	53,3	0,47	2,56	4,80	1,5	97,2	2,169
30	22,4	0,27	1,50	6,71	31	22,0	0,36	2,02	9,17	0,4	98,5	0,761
30	20,8	0,22	1,20	5,76	31	20,3	0,24	1,35	6,66	0,5	97,2	1,626

cea mai sensibilă, care variază cel mai mult în plus sau în minus. Dimensiunile sînt în schimb mai puţin influenţate, aşa cum reiese şi din figura 2.

Mergînd mai departe cu analiza, frapează următorul fapt : deşi atît fetele cît şi băieţii rurali sînt inferiori celor urbani prin acelaşi procent (7%) pentru pondere, fetele rurale sînt foarte apropiate de cele urbane prin dimensiunile corporale, pe cînd băieţii rurali sînt net inferiori prin dimensiuni celor urbani.

Singura ipoteză plauzibilă pentru o dimensionare divergentă a celor două sexe în prezenţa unui nivel ponderal echivalent ar fi aceea că pe cînd la fete ponderea inferioară a fetelor rurale se realizează esenţial prin reducerea componentei ţesut adipos, la băieţii rurali o aceeaşi pondere inferioară, de acelaşi nivel cu acela al fetelor rurale, se realizează atît prin reducerea componentei ţesut adipos, cît şi prin reducere dimensională.

Certificarea acestei ipoteze ne-o poate da indicele de plenitudine corporală, indicele Rohrer. Calculul indicelui Rohrer în situaţia materialului nostru, ne-a dat următoarele valori : pentru fetele din mediul urban 2,60, iar pentru cele din mediul rural 2,45. Deci fata rurală este simţitor mai slabă decît cea urbană (10%). În schimb, în cazul băieţilor indicele Rohrer este pentru seria urbană 2,58, iar pentru cea rurală 2,50 sau o diferenţă de numai 5%.

Sintetizînd aceste rezultate se poate afirma că în condiţii de mediu calitativ diferite, fata reacţionează mai ales prin depuneri sau scăderi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

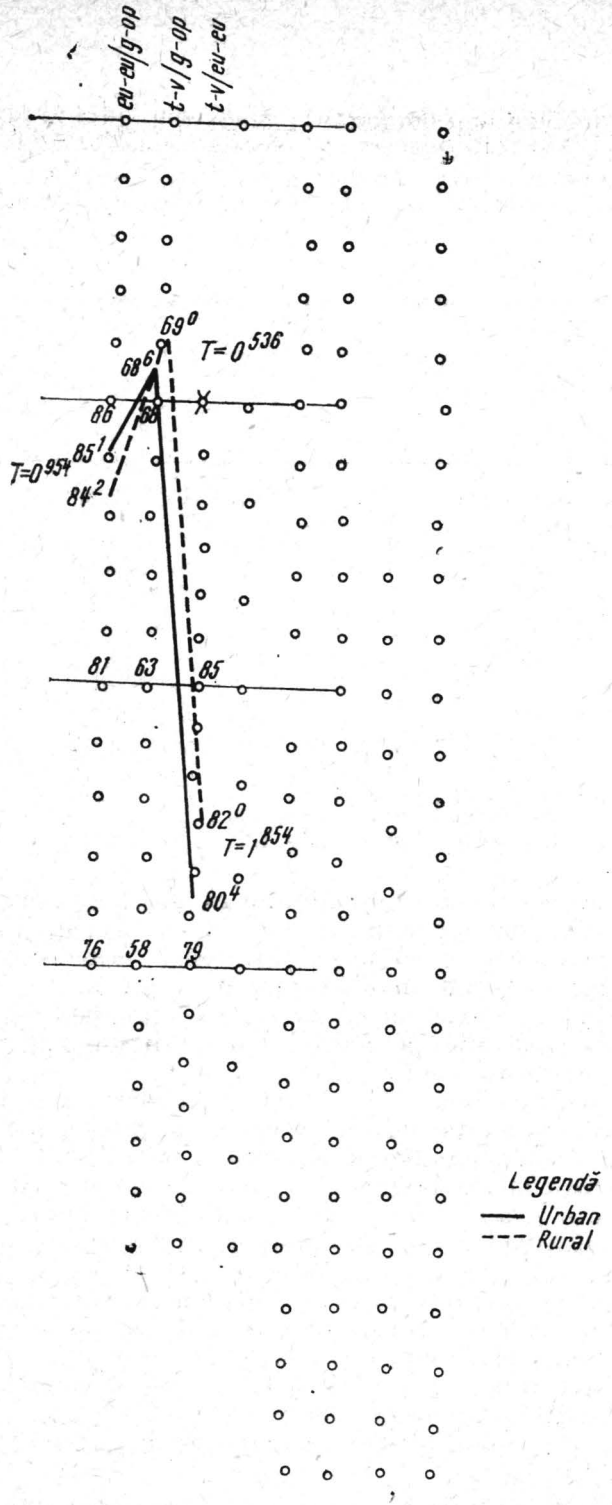

Fig. 1. — Morfograma taxonomică conformativă a calotei cefalice a mamelor nou-născuților din mediul urban și rural.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ale ţesutului adipos, dimensional rămînînd mai puţin influenţată. În comparaţie, băiatul este influenţat de condiţii diferite ale mediului atît prin depuneri sau scăderi ale ţesutului adipos (dar mai puţin decît fata), cît şi prin scăderi sau creşteri dimensionale, dar prin acestea din urmă, mai

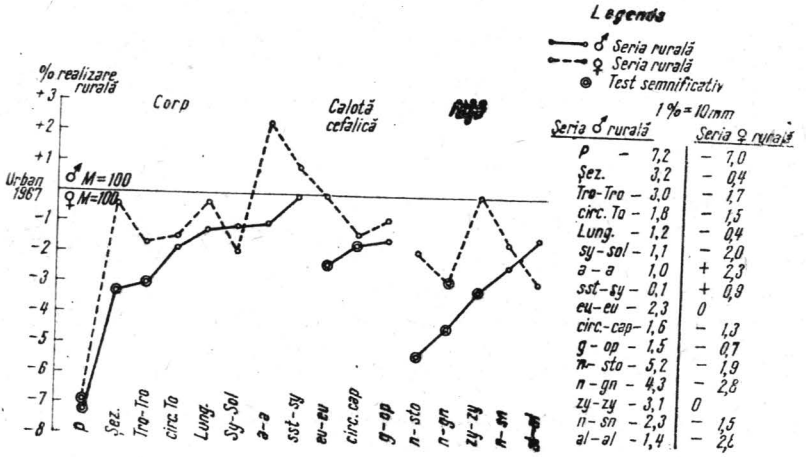

Fig. 2. — Realizările procentuale dimensionale ale nou-născutului din mediul urban şi rural (oraşul Bucureşti şi teritoriul fostei regiuni Bucureşti — 1967).

intens decît fata. În condiţii de mediu calitativ diferite, fata se comportă ca un organism cu vîrf de reactivitate anabolo-catabolic, caracteristic încă de pe acum hormonilor feminini, pe cînd băiatul merge la rîndul său, de pe acum, pe linia de comportament al hormonilor masculini şi în special pe hormonul de creştere hipofizară, care explică aceste variaţii de plusuri şi minusuri ale creşterii dimensionale.

Analizînd şi mai departe curbele de diferenţiere ale fetelor şi băieţilor în funcţie de mediul urban şi mediul rural, reiese că în general diferenţierea între fata de oraş şi fata de ţară este foarte ştearsă, cu excepţia înălţimii feţei (n-gn).

Realizarea acestei diferenţieri marcate la fată ne apare explicabilă dacă ţinem seama de faptul că şi la băiat aceeaşi dimensiune este una din cele mai diferenţiate. În acest caz este de aşteptat ca la fată, unde procesul de diferenţiere rural-urban este mai slab, diferenţierea să iasă în evidenţă doar pentru fenomenele de vîrf, aşa cum este înălţimea feţei.

În opoziţie cu gradul de diferenţiere a fetelor în funcţie de mediul rural-urban, diferenţierea între băiatul urban şi cel rural este mult mai marcată, cu valori semnificative pentru : înălţimea şezîndă, lăţimea bazinului, lăţimea capului, circumferinţa capului, înălţimea etajului superior al feţei, înălţimea totală a feţei şi lăţimea feţei. Rămîn slab diferenţiate circumferinţa toracică, lungimea totală, lungimea membrului inferior lăţimea umerilor, lungimea trunchiului, lungimea capului, lungimea şi lăţimea nasului.

Pentru a încerca o înţelegere a fenomenului, vom analiza dimensiunile puternic diferenţiate, apoi dimensiunile slab diferenţiate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Dimensiunile puternic diferenţiate :

— înălţimea şezîndă ne apare că beneficiază în calitatea sa de dimensiune compusă, de dezvoltarea mai puternică a capului ;

— lăţimea bazinului (tro-tro) este una din dimensiuni care urmează să crească cel mai repede în primul an după naştere ;

— lăţimea capului (eu-eu) este una dintre dimensiunile care de asemenea creşte mult după naştere — brahicefalizînd repede băiatul, care, contrar adultului, va fi pînă către pubertate mai brahicefal decît fata ;

— circumferinţa capului exprimă creşterea globală puternică a calotei cefalice ;

— înălţimea superioară a feţei (n-sto) reflectă creşterea puternică a acesteia după naştere ;

— înălţimea totală a feţei (n-gn) face parte din acelaşi comportament de mai sus ;

—lăţimea feţei (zy-zy) manifestă la rîndul său o creştere evidentă, dar mai puţin puternică decît a înălţimilor, întrucît, după cum se ştie, de la naştere faţa copilului începe să se alungească.

Dimensiunile slab diferenţiate :

— acestea includ trunchiul, membrul inferior, lungimea capului şi nasul, care nu cresc încă în această fază.

Aşadar, semnificaţia constituirii a două feluri de comportament a dimensiunilor, unele puternic diferenţiate, altele slab diferenţiate, este următoarea: dimensiunile care se diferenţiază puternic sînt tocmai acelea care sînt mai mult angajate în procesul de creştere ale acestei etape ontogenetice şi, dimpotrivă, cele mai slab diferenţiate sînt tocmai acelea care au o tendinţă de relativă stagnare în aceeaşi etapă ontogenetică.

În concluzie, deosebirea dintre copilul rural şi urban nu este pur şi simplu cantitativă — de mărime — ci calitativă, ceea ce face ca nounăscutul urban să se plaseze pe un punct mai avansat al curbei ontogenetice de dezvoltare. În acest fel, asistăm la situaţia pe care o subliniem, anume că deşi atît nou-născutul urban, cît şi cel rural sînt în mod evident de aceeaşi vîrstă cronologică ei nu mai sînt de aceeaşi vîrstă sub raport biologic, nou-născutul mediului urban prezentînd un proces de acceleraţie faţă de cel rural.

LE NIVEAU DE DÉVELOPPEMENT PHYSIQUE DU NOUVEAU-NÉ DANS LE MILIEU URBAIN ET RURAL

RÉSUMÉ

On étudie l'influence des milieux urbain et rural, considérés comme unités globales distinctes sur le développement général et segmentaire des nouveau-nés — garçons et filles. Les nouveau-nés, sélectionnés avai-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ent une valeur représentative pour le milieu urbain et rural, par le fait d'être issus de familles appartenant depuis au moins trois générations aux milieux respectifs, sans interruption. En plus, on a éliminé l'intervention de facteurs à puissance modificatrice, tels que l'appartenance anthropologique (complexe racial), et on a vérifié la normalité clinique de l'enfant et sa naissance à terme. Pour délimiter de plus près l'action immédiate du milieu urbain et rural, nous avons procédé à l'étude comparative de l'action de ces deux milieux écologiquement différents, sur le niveau de développement physique du nouveau-né.

Nos résultats font ressortir les constatations suivantes:

1. Le milieu urbain conditionne une importante augmentation pondérale (7%) pour les deux sexes.

2. L'augmentation dimensionnelle pour la même série de nouveau-nés est plus réduite en comparaison de celle pondérale.

3. Le processus d'accélération du développement en fonction du milieu — le milieu urbain — a lieu dans le sens attendu de l'ontogenèse normale, puisque les dimensions les plus augmentées sont justement celles qui sont le plus intensivement engagées au moment de l'étape ontogénétique envisagée : les dimensions céphaliques, le bassin ; tandis que la différenciation est faible pour le tronc et les membres.

4. Le résultat final de ce comportement différencié en fonction du milieu consiste dans le fait que les nouveau-nés des deux milieux du même âge chronologique sont d'âges biologiques différents, le nouveau-né urbain se plaçant à un point plus avancé de la courbe ontogénétique.

5. Il y a lieu de souligner tout particulièrement la présence d'un dimorphisme de comportement des sexes en fonction du milieu urbain ou rural : tandis que les filles réagissent essentiellement sous le rapport métabolique par une réduction ou une accumulation de tissus adipeux, mais bien moins sous le rapport dimensionnel, les garçons réagissent autant sous le rapport métabolique que dimensionnel, l'agrandissement ou la réduction des dimensions étant donc la réponse adéquate au stimulus hypophysaire de croissance, en fonction de la qualité du milieu (urbain ou rural). La physiologie spécifique de développement, propre à chaque sexe est par conséquent constituée dès cet âge.

BIBLIOGRAFIE

1. Benholdt-Thomsen C., *Entwicklungs beschleunigung des Grosstadtkindes*, Biologie der Grosstadt, Dresda — Leipzig, 1940.

2. Cristescu M., *Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România*, Bucureşti, 1969.

3. Enăchescu Th., Grinţescu-Pop S., Georgescu Vl., *Dezvoltarea fizică a nou-născutului din Bucureşti*, Probl. de antrop., 1956, **II**.

4. Enăchescu Th., Grinţescu-Pop S., Georgescu Vl., *Variabilitatea dimensională a nou-născutului în funcţie de condiţiile de mediu — aspecte generale*, Probl. de antrop., 1957, **III**.

5. Enăchescu Th., Grinţescu-Pop S., Georgescu Vl., Glavce C., Rusu O., Stambler S., *Contribution à l'étude des relations clinico-anthropométriques du nouveau-né normal, en fonction de la durée de gestation*, Ann. roum. d'Anthrop., 1968, **5**.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

6. GRIMM H., *Grundriss der Konstitutions-biologie und Anthropometrie*, 3 erweitete Auflage, Berlin, 1966.
7. IANCU A., VOICU I., *Inferioritatea elementului rural faţă de cel urban sub raportul greutăţii noilor născuţi*, Dare de seamă şed. soc. rom. de Antrop., Cluj, 1937—1938.
8. IONESCU N. A., MAZILU V., *Creşterea normală şi dezvoltarea armonioasă a corpului*, Bucureşti, 1968.
9. MARCUSSON H., *Das wachstum von Kindern und Jugenlichen in der Deutschen Democratischen Republik*, Berlin, 1961.
10. NEGRASOV O., ANTONIU S., BOTEZATU D., GHEORGHIU G., IACOB M., *Etude sur la croissance et le développement des enfants*, An. şt. Univ. Iaşi, 1963.
11. STEUER W., *Reife, Umwelt und Leistung der Jugend*, Stuttgart, 1965.
12. WURST F., WASSERTHEUER H., KINNESWENGER K., *Entwiklung und Umwelt des Landkindes*, Viena, 1961.

Primit în redacţie la 1 iulie 1969

Centrul de cercetări antropologice
Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

WILHELM E. MÜHLMANN, *Geschichte der Anthropologie* (*Istoria antropologiei*), 2 Aufl. Athenäum, Frankfurt a. Main — Bonn, 1968, 328 p.

A doua ediție a acestei *Istorii a antropologiei* apare după douăzeci de ani de la prima versiune. Structura lucrării reflectă pregătirea științifică multilaterală a autorului (care a cultivat cîndva antropologia, iar în prezent este profesor de sociologie); modificările față de prima redactare exprimă evoluția concepțiilor sale, care pun din ce în ce mai mult accentul pe aspectele *istorice* (și de *istoricitate*) ale fenomenului uman. De fapt, prezentarea urmărește, începînd cu antichitatea, conturarea punctelor de vedere științifice (și de filozofie științifică) asupra acestui fenomen. Teza de bază a lui Mühlmann este următoarea: înțelegerea din ce în ce mai adecvată a omului este consecința lărgirii orizontului său general de cunoaștere, începînd cu lărgirea orizontului geografic, cu depășirea etnocentrismului. Dezvoltarea cunoștințelor antropologice este strîns legată de concepțiile filozofice și metodologice ale epocii: autorul reușește să găsească modalitatea potrivită de a expune idei abstracte fără a deveni ermetic sau speculativ și de a face apel la concretizări fără a scădea suflul teoretic.

Prezentarea este extrem de densă și este instructiv să menționăm că cele 240 de pagini de text trimit la 70 de pagini de bibliografie. Este o trecere în revistă a antropologiei *latissimo sensu* care știe să sublinieze actualitatea multor teze ale predecesorilor; de multe ori ele ne par perimate din vina exegeților neîndemînateci sau a istoricilor superficiali.

Cele 11 capitole se ocupă, succesiv, de antropologia lumii antice, de antropologia în epoca descoperirilor (geografice), de epoca „critică" inițiată de cartesianism și care conduce la „epoca clasică" dominată, după autor, de Kant, Blumenbach, Herder și W. v. Humboldt. Următoarele secțiuni rezumă mișcarea romantică și cea pozitivistă. O a doua etapă critică este legată de opere filozofice și istorice: Schopenhauer, Burckhardt, Nietzsche, Dilthey, Husserl. Urmează — în periodizarea autorului — cercetarea modernă a „naturii umane", care îmbrățișează atît genetica, cît și psihologia socială, psihopatologia și antropologia fenomenologică a lui Scheler. Ultimele două capitole urmăresc distinct dezvoltarea antropologiei *hominide* (a antropobiologiei) și a antropologiei *humanide* (culturale, sociale, etnice, filozofice).

Firește, Mühlmann depășește în expunerea sa hotarele tradiționale ale antropologiei, iar vastitatea domeniului pe care-l inventariază face greu evitabile multe lipsuri bibliografice, cum sînt cele referitoare la istoria antropologiei românești. Dar cartea sa rămîne totuși una dintre acele lucrări a căror prezență permanentă pe masa de lucru poate fi utilă oricărui antropolog, ajutîndu-l să situeze o idee, o teorie sau o descoperire în perspectiva adecvată.

Victor Săhleanu

ACADEMIA R. S. BIBLIOTECA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Dimensiuni şi indici — bărbaţi — femei — Bragadiru

Nr. Martin	Bărbaţi																Femei									
	M.1	M.2	M.3	M.14	M.15	M.19	M.24	M.26	M.27	M.28	M.29	M.31	M.40	M.42	M.47	M.48	$\bar{X}$	M.2	M.11	M.16	M.18	M.23	M.37	M.41	M.45	X
1		208	195	184	198	173	178		178	185	181	169	172	162	190	165	179,2	160	169		175	170			174	169,5
8	140	133	145	145	135	153	146		148	150	148	140	145	135	139	128	142,6	134	140	137	145	140		135	138	138,4
17				138					131	144	128					125	133,2	125							128	126,5
5				99					100		101					101	100,2	95							99	97,0
9		95	101	95	100	98	97	91	94	105	94		97	94	95	93	96,3	89	96		96	95		91	100	94,4
10		116	124	120	120	128			120	128	122		125	115	112	105	119,5	106		117	115	115		111	120	114,0
12		113	108	110		115			105	120	115		117	115	108	99	112,9	98		97					105	100,0
20	112	122	115	118	122	113	104		109	120	114	111	113	100	112	104	112,6	103	108	115	104	115		108	109	108,8
26		132	140	135	135	130	125	125	113	130	128	125	132	123		130	128,8	107	127		125	133		120	114	121,0
27		130	128	129	134	135			129	128	126	118	122		130	110	126,5	120	130	117	133	120			119	123,1
28			119	115					103		110	111	113		110	98	109,9	114							109	111,5
29		117	120	119	119	114	110	111	104	117	113	109	114	105		104	112,5	97	108		109	114		107	105	106,5
30		116	116	115	121	116			113	103	113	105	107		117	93	111,2	102	111	108	114	109			107	108,5
31			100	97					87		93	89	93		92	84	91,9	95							87	91,0
45			132	123	123	135			133	138	123		126	125		128	128,1	115		121	125			115	123	122,3
47		124	112	117	115		112	119	119		112		118	113		106	115,2				116			101	101	106,6
48		71	69	63	65		64	67	63		64		68	61		58	64,8				67			57	60	61,3
51	38	43	42	39	41	41	39	39	38		36		38			39	39,4	42		39	36	36	36	35	41	38,1
52	35	31	33	32	35	30	31	34	31	35	29		33			35	32,4	35		34	34	30	31	30	31	32,3
54		27	28	24	28		20	25	23		25		27	27		20	25,0				26		22	20	26	23,5
55		52	51	47	54		47	49	50		49		50	50		42	49,2			4	49		48	44	46	46,7
8 : 1		63,9	74,4	78,8	68,2	88,4	82,0		84,1	81,1	81,8	82,8	84,0	83,3	73,2	77,6	80,0	83,1	82,8		82,9	82,3			79,2	82,2
17 : 1				75,0					73,6	77,8	70,7					75,8	74,6	78,1							73,6	75,8
20 : 1		58,4	59,0	64,1	61,0	65,3	58,4		61,2	64,9	63,0	65,7	65,7	61,7	58,9	63,0	62,4	64,4	63,9		59,4	67,6			62,6	63,6
17 : 8				95,2					88,5	96,0	86,5					97,7	92,8	93,3							92,7	93,0
20 : 8	80,5	91,7	79,3	81,4	90,4	73,7	71,2		73,6	80,0	77,0	79,3	77,9	74,1	80,6	81,2	78,2	76,9	77,1	83,9	71,7	82,1		80,0	78,9	78,6
9 : 10		80,9	81,4	79,2	83,3	76,5			78,3	82,0	77,0		77,6	81,7	84,8	88,6	81,0	83,9			83,5	82,6		81,9	83,3	83,0
9 : 8		71,4	69,7	65,5	74,1	64,0	66,4		63,5	70,0	63,5		66,9	69,6	68,3	72,7	67,7	66,4			66,2	67,9		67,4	72,5	68,1
12 : 8			74,5	75,8		75,2			70,9	80,0	77,7		80,7	85,2	77,7	77,3	77,1	73,1		82,9					76,1	77,3
29 : 26		88,6	85,7	88,1	88,1	87,7	88,0	88,8	92,0	90,0	88,3	87,2	86,3	85,4		80,0	87,2	90,6	86,4		87,2	85,7		89,2	91,2	88,4
30 : 27		89,2	90,6	89,1	90,3	85,9			87,6	80,5	89,7	89,0	87,7		90,0	84,5	87,8	85,0	85,4	92,3	85,7	90,8			89,9	88,2
31 : 28			84,0	84,3					84,5		84,5	80,2	82,3	—	83,6	85,7	83,7	83,3							79,8	81,5
45 : 8		103	91,0	84,8	91,1	88,2			89,8	92,0	83,1		86,0	92,6		100	89,8	85,8		88,3	86,2			85,2	89,2	86,9
47 : 45			84,8	95,1	93,5				89,5		91,1		93,6	90,4		84,4	89,8				92,8			87,8	82,1	87,6
48 : 45			52,3	51,2	52,8				47,4		52,0		54,2	48,8		45,3	50,1				53,6			49,6	48,8	50,1
52 : 51	86,8	68,2	78,6	82,0	85,4	73,2	79,4	87,2	81,6		80,6		86,8			89,7	81,6	83,3			87,2	83,3	86,1	85,7	75,6	83,5
54 : 55		51,9	54,9	51,0	51,8		42,5	51,0	46,0		51,0		56,0	54,0		47,6	50,7				53,1		45,8	45,4	56,5	50,2
65			122	109			114		120	127	111						117,1				117				112	114,5
66			103	97	95		93		93	110	93		95	86			96,1				85				93	89,0
70		57	71	54		53	59	54	64	67	52		54	56		57	58,2			48	56			47	54	51,2
71 a		28	32	26		29	28	32	30	30	31		27	30		34	29,7			28	28				28	28,0
66 : 65			84,4	88,9			81,6		77,5	86,6	83,8						83,8				72,6				83,0	77,8
71a : 70		49,1	45,1	48,1		54,7	47,5	59,3	46,9	44,8	59,6		50,0	54,5		59,6	51,6			56,0	50,6				51,8	52,9
9 : 66			98,0	97,9	105,5		104,3		101,0	95,4	101,0		102,0	109,3			101,6				111				107	109,5
66 : 45			78,0	78,9	77,2				69,9	79,7	75,6		75,4	68,8			75,3				68,0				75,6	71,8
Talia în mm	1 572	1 703	1 644	1 583	1 594	1 634	1 579	1 608	1 635	1 673	1 629	1 570	1 539	1 574	1 657	1 665	1 620	1 619	1 430	1 590	1 564	1 478	1 535	1 436	1 548	1 515

https://biblioteca-digitala.ro / http://www.antropologia.ro